

**PROVINCIALE STATEN VAN GRONINGEN**  
**VERGADERING VAN 19 DECEMBER 2018**

**Inhoud**

|    |                                                                                                                                                                                                                              |    |
|----|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. | Opening, mededelingen en beëdiging de heer Schoenmaker als Statenlid .....                                                                                                                                                   | 2  |
| 2. | Regeling van werkzaamheden en vaststelling agenda .....                                                                                                                                                                      | 3  |
| 3. | Bespreekpunten .....                                                                                                                                                                                                         | 4  |
| A. | Vervolgproces nieuw beleid duurzame energie .....                                                                                                                                                                            | 4  |
| 4. | Hamerstukken.....                                                                                                                                                                                                            | 43 |
| A. | Voordracht Vaststelling Provinciaal Inpassingplan Waterberging en Natuur Zuidelijk Westerkwartier (2018-47), 16 oktober 2018.....                                                                                            | 43 |
| B. | Voordracht Vaststelling wijziging van de Verordening op de instelling en invordering van de nazorgheffing provincie Groningen (2018-48), 16 oktober 2018.....                                                                | 44 |
| C. | Voordracht Vaststelling van het Normenkader voor de rechtmatigheidstoets 2018 en de goedkeurings- en rapporteringstoleranties ten behoeve van de accountantscontrole op de Jaarrekening 2018 (2018-49), 16 oktober 2018..... | 44 |
| D. | Voordracht Realisatiebesluit voor de Wunderline (2018-50), 30 oktober 2018 .....                                                                                                                                             | 44 |
| E. | Voordracht Realisatiebesluit voor de Herinrichting Winsum (2018-51), 30 oktober 2018 ....                                                                                                                                    | 44 |
| F. | Voordracht Financieringsstatuut 2018 (2018-53), 13 november 2018.....                                                                                                                                                        | 44 |
| 5. | Ingekomen brieven .....                                                                                                                                                                                                      | 44 |
| A. | Ingekomen brieven van Gedeputeerde Staten.....                                                                                                                                                                               | 44 |
| B. | Ingekomen brieven van derden .....                                                                                                                                                                                           | 44 |
| C. | Nagekomen brieven van derden .....                                                                                                                                                                                           | 44 |
| 6. | Kortetermijnagenda volgende cyclus commissievergaderingen .....                                                                                                                                                              | 45 |
| 7. | Notulen voorgaande vergadering van 14 november 2018 .....                                                                                                                                                                    | 45 |
| 8. | Sluiting .....                                                                                                                                                                                                               | 45 |

## PROVINCIALE STATEN VAN GRONINGEN VERGADERING VAN 19 DECEMBER 2018

Voorzitter: de heer F.J. Paas

Griffiers: mevrouw H. Engels-van Nijen en mevrouw J. Bordewijk

Aanwezig 40 leden Provinciale Staten: de heer N. Bakker (VVD), de heer B. Batterman (PvdA), mevrouw A. Beenen (PvdA), mevrouw P. Blink (Groninger Belang), mevrouw M.M. Bootsma-Kamp (SP), de heer R.H. van der Born (ChristenUnie), de heer R. Brader (SP), mevrouw L.N. Dijkstra (VVD), de heer G. Engelkens (PvdA), de heer F.B. Geijtenbeek (ChristenUnie), mevrouw D. de Haas (PvdA), de heer H.H. Hensen (SP), de heer R. Jousma (SP), de heer R.M. Kaatee (Fractie Kaatee), de heer G. Kamminga (D66), de heer A.J.M. van Kesteren (PVV), mevrouw A.G. van Kleef-Schrör (CDA), mevrouw B.E.B. Kruize (D66), de heer J.H. Mastenbroek (SP), de heer H.A. Meendering (GroenLinks), de heer H. Miedema (GroenLinks), de heer M.K.R. Miesen (VVD), de heer A.J. Nolles (GroenLinks), mevrouw H.M. Oudman-Dam (ChristenUnie), mevrouw A.T.G. Poort (SP), de heer D. Ram (PVV), de heer M.S. Scheffers (Groninger Belang), de heer H.L.A. Schijf (D66), de heer A. Schmaal (Groninger Belang), de heer R.J. Schoenmaker (PvdA), de heer C.M.C. Șerbănescu-Kele (SP), de heer G.J. Steenberghe (ChristenUnie), de heer R. Visser (PvdA), mevrouw J.C. Voerman (PvdD), de heer R.W. de Wit (CDA), de heer J. Wolters (SP), mevrouw K. de Wrede (PvdD), mevrouw E.M. Wulfse (VVD), de heer T. Zwertbroek (D66), de heer B. Zwiers (Partij voor het Noorden)

Afwezig: mevrouw M. Heidekamp-Prins (CDA), de heer R. Knecht (CDA), de heer J.K. Star (CDA)

Aanwezige leden Gedeputeerde Staten: de heer P.H.R. Brouns, de heer E. Eikenaar, mevrouw F.Q. Gräper-van Koolwijk, mevrouw N. Homan-Brinkman, de heer H. Staghoutwer

Afwezig: ---

### 1. Opening, mededelingen en beëdiging de heer Schoenmaker als Statenlid

De VOORZITTER: Ik open de vergadering.

Dames en heren, hartelijk welkom. Welkom aan de Statenleden, welkom aan de leden van Gedeputeerde Staten. Welkom ook aan de gasten van de Staten. U zit altijd voor mij achter de kroonluchter in deze zaal, maar u bent daarom niet minder welkom. Uw gastheer is Henk Hensen van de fractie van de Socialistische Partij. Ik hoop dat u een leuke en interessante vergadering hebt, wij doen er ons best voor en het is aan u om daar de recensies op te geven vervolgens. Dus die horen we graag van u.

We hebben een bosje berichten van verhindering. Dat slaat in hoge mate neer in de CDA-fractie: de heer Knecht, de heer Star en mevrouw Heidekamp hebben namelijk gezegd dat ze niet kunnen komen. Er is een aantal onder ons dat heeft gezegd dat men later komt. Er is vooralsnog een quorum en dat betekent dat wij bij de stemming even goed gaan opletten wie er dan allemaal al zijn.

Gisteravond heeft een aantal van u in de Remonstrantse Kerk een bijeenkomst meegemaakt met de kwartiermakers, met gedeputeerde Gräper en een heleboel collega-volksvertegenwoordigers uit gemeenteraden over het Nationaal Programma Groningen. Op dit moment is geloof ik de stand van zaken dat er een motie in de lucht hangt, ik weet nog niet precies wat daarmee gebeurt. Ik zie mevrouw Wulfse bevestigend knikken, dus dat is het voorteken dat die motie er wel aankomt. Bij de Remonstrantse Kerk betreft het de volgelingen van Arminius: dat weten we uit het Twaalfjarige Bestand, dat hebben we in Nederland gebruikt voor een godsdiensttwist. En de volgelingen van Arminius hebben het verloren van die van Gomar, want in de Synode van Dordrecht werd Arminius verketterd en de officiële leer was die van Gomar. Die was een tandje strenger en de volgelingen van Arminius gaan voor de 'leervrijheid' en dat je zelf mag bepalen wat je ermee wilt. Ik vind dat wel een voorteken voor wat de Staten vandaag zouden kunnen gaan doen met het Nationaal Programma en ik wacht af wat er komt. Ik denk dat we op elkaar moeten rekenen om dat een beetje goed te faciliteren.

Nou, dan zou ik nu graag over willen gaan tot de toelating van een nieuw Statenlid. Nou ja, 'nieuw' is betrekkelijk. Ik had zonet een kennismakingsgesprek met hem, maar een flink aantal van u kent hem al wel. Hij heeft zijn sporen in deze zaal al ruimschoots verdiend. We gaan ons opmaken voor de beëdiging van de heer Schoenmaker als Statenlid voor de fractie van de Partij van de Arbeid.

Daarvoor moet eerst een commissie voor het onderzoek van de geloofsbrieven worden benoemd. En ik benoem als leden van die commissie de heer Schijf, mevrouw Poort en de heer Van Kesteren. Ik zou de commissie willen verzoeken om haar werkzaamheden uit te voeren en ik schors daarvoor de vergadering.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering om het woord te geven aan de voorzitter van de commissie voor het onderzoek naar de geloofsbrieven. Het woord is aan de heer Schijf.

De heer SCHIJF (voorzitter onderzoekscommissie geloofsbrieven): Voorzitter, ik had mij vandaag voorgenomen niet te spreken, maar deze 'schoenmaker' blijft bij zijn leest.

De commissie heeft het onderzoek naar de geloofsbrieven uitgevoerd. De commissie heeft het volgende geconstateerd. De heer Schoenmaker heeft de benoeming van het Centraal Stembureau geaccepteerd. Hij heeft geen onverenigbare openbare betrekkingen en uit het uittreksel uit de Basisregistratie Personen blijkt dat hij in de provincie Groningen woonachtig is, in het bezit van de Nederlandse nationaliteit is en niet is uitgesloten van het kiesrecht. De commissie is dan ook van mening dat niets de toelating van de heer Schoenmaker tot deze Staten in de weg staat.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Dan weten we ook allemaal weer waar Statenleden allemaal aan getoetst worden om toegelaten te kunnen worden. Ik verzoek de bode om de heer Schoenmaker binnen te geleiden en ik verzoek u allemaal om waar mogelijk te gaan staan. [Hierna neemt de voorzitter de verklaring en belofte af bij de heer Schoenmaker, waarna hij formeel is toegelaten als lid van Provinciale Staten.]

U kunt nu de heer Schoenmaker feliciteren. De vergadering is geschorst.

[Schorsing]

## **2. Regeling van werkzaamheden en vaststelling agenda**

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering.

Vandaag is het moment om besluiten te nemen over een aantal voordrachten van het College dat op de agenda staat. Die hebben de bekende voorwas gehad in de commissies en dat leidt tot een soort behandeling. De agenda bevat ook een paar onderwerpen waar géén besluitvorming aan de orde is, maar waar gewoon voor geldt dat de bespreking in de commissie nog niet helemaal was afgerond en waarin het staartje natuurlijk altijd terecht kan bij de Staten. Dus dat gebeurt ook vandaag.

Dan is er in het presidium van 18 december afgesproken, naar aanleiding van de bijeenkomst op diezelfde dag, mogelijk een extra punt aan de agenda toe te voegen. Ik keek zonet naar dezelfde mevrouw Wulfse. Mag ik even uw aandacht allemaal? We gaan het denk ik even hebben over een motie naar aanleiding van gisteravond. Mevrouw Wulfse wenst het woord.

Mevrouw WULFSE (VVD): Ja, ik was een beetje in de war, omdat ik eigenlijk zat te wachten op de regeling van werkzaamheden na de installatie. Maar ik begrijp dat ik nu iets kan toevoegen aan de regeling van werkzaamheden?

De VOORZITTER: Ik zat al diep in de regeling van werkzaamheden en u hebt eigenlijk wel gelijk dat de installatie daar best aan vooraf had mogen gaan. Maar we zaten al diep in de regeling van werkzaamheden, dus laten we dat even afmaken. Ik hoop dat het nieuwe Statenlid daar geen bezwaar tegen heeft.

Mevrouw WULFSE (VVD): Zoals u aangaf namens de Staten, zijn we gisteravond met z'n allen bij elkaar geweest en we hebben een motie die over het Nationaal Programma Groningen gaat. Dat is

een motie namens alle Statenfracties hier aanwezig en die wilden we graag indienen zonder woordvoering – voor zover ik begrijp.

De VOORZITTER: Dat kan. Maar er zal toch iemand moeten zijn die die motie gaat indienen. Dus ik neem aan dat u zich daarvoor opoffert? Dan is het ook prettig als we dan even horen waar die over gaat. Ja? Dus dat wordt een heel beperkte woordvoering. Dat wordt dat toegevoegd als punt 3.E aan de agenda. En onder punt 4 hebben we nog een aantal hamerstukken: u kent het procédé.

Dat brengt ons op de spreektijd. We hadden gedacht dat zeven minuten per fractie een adequate lengte was voor deze hoeveelheid stukken. Ik zie dat u dat met mij eens bent.

Nou, dan kunnen we vandaag ook weer de Triple-V Trofee uitreiken. U weet hoe dat gaat: het draait om het Statenlid dat erin slaagt om het beste het formele debat via de voorzitter. Overigens, ik zie een stijgende lijn in de Staten op dat punt. Die persoon krijgt dan die prachtige trofee. De basisvaardigheid is om het woord 'u' te vermijden. Dan gaat het meestal goed. De heer Brader is de winnaar van de trofee van twee Statenvergaderingen geleden. De vorige keer was hij niet in de gelegenheid om jurylid te zijn, deze keer is hij daartoe meer dan in staat. Dus hij is de eenkoppige jury en over deze uitslag kan niet worden gecorrespondeerd. We geven hem aan het eind van de vergadering het woord.

Conform besloten.

### 3. Besprekpunten

#### A. Vervolgproces nieuw beleid duurzame energie

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Even leek het erop dat dit punt, het nieuwe beleid voor duurzame energie, hier als hamerstuk de vergadering zou passeren. Alsof we bij hamerslag het startsignaal zouden geven om onze ooit zo fraaie provincie nog verder vol te bouwen met megawindturbines. Want om de aarde te redden is het volgens veel deskundigen – en ook dit College – nodig om te kiezen voor 'en-en-en': én energiebesparing én wind op zee én wind op land én aardwarmte én welke duurzame energieopwekkingsmethode ook maar.

En daarbij moet aardgasprovincie Groningen voorop lopen. Arm Groningen. Toch al zo geplaagd door de aardgasellende, nu ook nog opgezaagd met de windmolenellende. Met windturbines die een zware wissel trekken op de gezondheid van de omwonenden, die dorpsgemeenschappen splijten en die het open Groninger landschap ontsieren. En dat om mogelijkwerijns over tientallen jaren ergens ver achter de komma, ergens in de statistische ruis, een verschil in de voorspelde mondiale temperatuurstijging te maken. Als het niet zo treurig was, zou ik zeggen: 'Laat me niet lachen, we kunnen niet eens een ringweg verbouwen. Laat staan op jaarlijks steeds ambitieuzer wordende klimaattoppen de mondiale temperatuur even regelen.' En eigenlijk weten de klimaatalarmisten het zelf ook heel goed dat er tijdens die klimaattoppen slechts ritueel wordt gedanst en dat dit een *mission impossible* is.

Laat ik wat prominente alarmisten citeren. De voorzitter van de Industrietafel Noord-Nederland, de heer König, zegt in het Dagblad van het Noorden: *'Alles moet meezitten om de ambities te kunnen waarmaken: de techniek moet zich voldoende ontwikkelen, de aanvoer van groene stroom van windparken moet fors toenemen, de markt voor groene waterstof moet groeien, de bedrijven moeten meewerken, er moeten subsidies komen en de bedrijven moeten ook verduurzaamd hun internationale concurrentiepositie kunnen vasthouden.'* Einde citaat. En iedereen weet: dat gaat dus niet lukken, nooit zit alles mee. Een ander citaat uit het Dagblad van Ed Nijpels, u welbekend, die de onderhandelingen van de Klimaatafels leidt: *'Iedereen zal moeten meedoen om het tot een succes te maken.'* Ik kan u voorspellen: nooit zal iedereen meedoen. Dan de heer Rotmans, hoogleraar Duurzaamheid en Transitie. Hij zegt in het Dagblad: *'De komende decennia moeten zeven miljoen woningen van het gas af. Laten we ons twintig jaar de tijd gunnen. Als we dat willen halen, moeten we 2.000 woningen per dag ombouwen. Weet je hoeveel we er de afgelopen vijf jaar hebben gedaan? 2.000. Dus wat we in vijf jaar hebben bereikt, moet vanaf nu elke dag gaan gebeuren. Het zou een mirakel zijn als we dat in twintig jaar voor elkaar krijgen.'* Dat zou inderdaad een mirakel zijn.

Een *mission impossible* dus, met ook nog eens een snel stijgende groei van de wereldbevolking en een doorgaans flink groeiende wereldeconomie. Degenen die nog een beetje

nuchter naar de feiten kijken, zal het dan ook niet verbazen dat de wereldwijde uitstoot van CO2 in 2017 met 1,7 procent steeg en dit jaar komt daar nog eens 3 procent bovenop.

De fractie Kaatee zegt: laten we Groningen sparen. Het doel van de maatschappelijke tender om een substantieel deel van de winsten bij de bewoners neer te laten slaan, is natuurlijk sympathiek, maar per saldo levert het de provincie minder dan niets op en zullen de lasten van de energietransitie voor de minder draagkrachtigen – van wie we er in onze provincie bovengemiddeld veel hebben – niet te dragen zijn. En voor wat betreft de tien vogels aan energietransitiewerkgelegenheid die in de lucht vliegen: we kunnen beter kiezen voor de vogel van het toerisme die we al in de hand hebben. *‘Toerisme heeft meer groeipotentie dan de energie-economie’*, aldus hoogleraar regionale arbeidsmarktanalyse Jouke van Dijk, vorige week in het Dagblad van het Noorden.

Mede daarom komt de Fractie Kaatee met navolgende motie.

De VOORZITTER: Ik ben even in verwarring. Want we hebben in het presidium afgesproken dat ik voortaan alleen het dictum van moties ga voorlezen. Maar daar is niemand op dit moment op voorbereid. Zullen we zeggen dat dit de laatste ronde is, vandaag, waarin ik nog integraal de moties voorlees? Oké.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Ja, maar deze is ook prettig kort, dacht ik.

De VOORZITTER: Ja, bij deze kan het zeker. Ik ga haar voorlezen. Het is de motie met nummer 446, ‘Focus op concentratie’ staat erboven. Deze motie is ingediend door de Fractie Kaatee:

‘Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 19 december 2018,  
Overwegende dat

- het huidige concentratiebeleid voor wind op land al geleid heeft tot (plannen voor) het plaatsen van honderden megawindturbines op een beperkt aantal locaties in onze provincie;

Constaterende dat

- het College van GS met de zogenaamde maatschappelijke tender voor wind op land een volgende stap zet in de vormgeving van nieuw beleid voor duurzame energie op land;
- deze volgende stap ertoe kan leiden dat het concentratiebeleid voor wind op land wordt losgelaten en er op veel meer plaatsen in onze provincie megawindturbines worden geplaatst;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om

1. toe te zeggen dat bij de vormgeving van nieuw beleid voor duurzame energie op land PS tijdig expliciet om toestemming gevraagd zal worden om het huidige concentratiebeleid te laten varen;
2. bewoners, plannenmakers, projectontwikkelaars en eventueel andere betrokkenen tijdig te wijzen op de mogelijkheid dat PS zal willen vasthouden aan het huidige concentratiebeleid voor wind op land;

En gaan over tot de orde van de dag!’

De heer ZWIERS (PvvhN): De Partij voor het Noorden is overtuigd van nut en noodzaak van duurzame energie en we daarnaar moeten omschakelen. Echter, we maken ons grote zorgen over de hoge kosten, die nu wel voornamelijk bij de burger terecht komen te liggen. Je ziet de laatste berichten in de krant, waar wij constant voor gewaarschuwd hebben: het gaat gebeuren. Bedrijven: die zien we niet. Ze krijgen subsidies vanuit het Waddenfonds en dergelijke en we vragen ons af wanneer dat keert en wanneer u die kosten bij de burger weghaalt.

De snelheid die gehanteerd wordt: ja, daar maken wij ons ook zorgen over. Er komen steeds meer alternatieven en nu je op deze snelheid doorgaat, kon je weleens spijt krijgen van besluitvorming die nu plaatsvindt.

Landschapsvervuiling en een juiste burgerparticipatie: wij hebben het idee dat er heel veel doorgedrukt wordt op dit moment. Over de kosten in Den Haag hoor ik volgens mij een landelijk fractievoorzitter zeggen: “Ja, er komt maar 12 tot 20 euro voor een gemiddeld gezin bij op per maand.” Nou, ik heb al bedragen gehoord en ik heb ze eens opgeteld. En ik kan u zeggen dat bij een gemiddelde woning in Groningen op het platteland – uitgezonderd een in Stedum, maar u kent ze allemaal – tussen de 40 en 80 euro per maand erbij opkomt. Dat zijn heel andere soort woningen dan waar in de Randstad over gesproken wordt. Wij maken ons hier erg ongerust over.

Meer windmolens op land: daar zijn wij tegen – dat hebben wij altijd al gezegd. Het College heeft er ook af en toe wat openheid over gegeven en zegt dat men voor windenergie op zee gaat. De gedeputeerde op ronde geweest bij de gemeenten en heeft geconstateerd dat de meeste gemeenten, die dicht bij de burgers staan, erg voorzichtig zijn met het plaatsen van hoge windmolens en zichtbelemmerende zonnepanelen. De gemeenten weten drommels goed wat er onder de bevolking

leeft en de Partij voor het Noorden gaat ervan uit dat de regelmatig genoemde openheid en transparantie van dit College nog steeds bovenaan staat. Nou, na maart ga ik ervan uit dat we wel een ander College zullen hebben en dan ga ik er ook vanuit dat die transparantie nog steeds bovenaan staat. De bevolking op het platteland – er is een aantal dorpscommissies vooral bij mij in de omgeving en ook in Oldambt en Middag-Humsterland dat over de plaatsing van windmolens spreekt – geeft eigenlijk al als stemadvies om niet op partijen te stemmen die alleen maar de energietransitie en niet haar de leefomgeving kijken. Dat doen ze niet gauw, dat verbaast me. Dus men is daar enorm bij betrokken, dus als men iets doet: 'bezint, eer gij begint'. Dus dwing gemeenten en hun inwoners niet, zoals ik dat heb gehoord van een bepaalde partij, want ik denk dat je dan heel ver van je doelstelling af gaat.

De Partij voor het Noorden wacht een verdere uitwerking van die plannen. Met de plannen die nu genoemd staan en waarover u met de gemeenten in overleg mee bent, kunnen wij op dit moment leven – als het maar van onderop gaat. GS, waar wilt u heen? Nog meer energie op land? Nog meer verkwanseling van het landschap? *Top-down* of *bottom-up*? Ik hoor het graag van u.

De heer NOLLES (GroenLinks): Wereldwijd moet werk gemaakt worden van schone, hernieuwbare energie en in Groningen ook. Dat heeft nadelen, het kost geld, het heeft impact op ons landschap, maar het heeft ook voordelen. We kunnen werken aan onze eigen schone energievoorziening en het levert banen op. Op termijn maakt het het politiek én financieel onafhankelijker als wij de levering van gas en andere fossiele brandstoffen uit het buitenland niet meer nodig hebben.

In Nederland wordt momenteel hard gewerkt aan het Klimaatakkoord. Binnenkort zullen we de details weten, maar we weten al wel dat er in de provincies veel energie op land opgewekt moet gaan worden uit wind en uit zon. En we weten dat in 2019 in Regionale Energiestrategieën dit uitgewerkt gaat worden. Wij zien deze brief dan ook als een voorbereidende stap op die Regionale Energiestrategie. De brief stelt voor om het lokale niveau – dat wil zeggen gemeenten en groepen gemeenten, ingedeeld naar landschapstypen – meer zeggenschap te geven bij de ruimtelijke ordening van windenergie.

De heer ZWIERS (PvdN): Ik hoor GroenLinks zeggen dat er windenergie op land moet komen en daar zijn wij voorstander van, dat moet ook gebeuren. Maar u hebt de lijst ook gezien, keurig verwoord door ons College, dat provincies als Utrecht en dergelijke ver achterblijven bij Groningen. Vindt u dan dat wij alle ellende die de Groningers nu overkomt, hier ook moeten oplossen voor de Randstad en de rest van Nederland door middel van de plaatsing van windmolens en verder?

De heer NOLLES (GroenLinks): Nee, dat vind ik niet. Ik vind wel – en daar gaat deze brief over – dat als je kunt voorzien dat er straks in een Klimaatakkoord geregeld wordt dat in provincies in heel Nederland energie opgewekt moet worden uit wind en zon, je dan kunt afwachten en achterover zitten totdat het komt. Óf je kunt vooruit gaan kijken en na gaan denken wie wij daarbij willen betrekken. En ik vind dat we dan in Groningen er eigenlijk mee gezegend zijn dat dit College ervoor kiest om in een brief nu aan te kondigen dat wij gemeenten daar ruimte voor gaan geven om zelf te kiezen welke invulling zij daar de beste voor vinden. Dat vind ik dus veel beter dan afwachten.

Mevrouw WULFSE (VVD): We hebben natuurlijk jaren in deze Staten het concentratiebeleid gehad en GroenLinks weet ook hoeveel problemen we hebben gehad met die grote windparken. We krijgen straks 250 van die joekels van windmolens in Groningen. Daar is heel veel verzet tegen, dat is ook goed te begrijpen. Hoe kijkt GroenLinks er nou tegenaan om het concentratiebeleid los te laten en stel dat acht gemeenten straks zeggen dat zij staan te juichen en allemaal tien windmolens willen, zodat de hele provincie er uiteindelijk vol mee komt te staan? Is dat een positieve ontwikkeling volgens GroenLinks?

De heer NOLLES (GroenLinks): Ik denk dat het een positieve ontwikkeling is om het concentratiebeleid zoals dat er nu was, los te laten en dat bijvoorbeeld – ik zal daar later in mijn woordvoering op terugkomen, maar ik kan dat ook nu vast aangeven – de gemeente Groningen al een tijd heeft aangegeven waarbinnen zij ook hier windmolens wil gaan plaatsen. Ik geloof op twee locaties en dan gaat het niet om 90 bij elkaar, maar om veel minder. Het is voor de geloofwaardigheid van je beleid inzake wind op land van belang dat je ook daar waar de vraag naar energie is, bij de Stad, windmolens krijgt en niet alles bijvoorbeeld in Oost- of Noord-Groningen gaat concentreren, maar dat je veel meer elke regio zijn aandeel laat nemen.

Mevrouw WULFSE (VVD): Vervolg vraag: wat is het maximum aantal grote windmolens waarvan GroenLinks vindt dat er verspreid in de provincie Groningen nog bijgeplaatst kan worden?

De heer NOLLES (GroenLinks): Daar hebben wij geen maximum voor, wij gaan eerst kijken welke vraag er uit het Klimaatakkoord komt richting de provincies en richting Groningen. Dan ga je kijken wat je met zon en wat je met wind doet. En wat we nu nou juist niet doen is vooraf hier in de Staten in te gaan vullen waar zoveel molens en zoveel panelen moeten komen. Nee, die vraag gaan we juist lokaal uitzetten.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): De heer Nolles vertelt eigenlijk heel prachtig over het gesprek dat plaatsvindt tussen de provincie en de gemeenten over de plaatsing van windmolens. Impliceert dat ook dat gemeenten de vrije ruimte krijgen om te zeggen dat zij in hun gemeente geen windmolens wil?

De heer NOLLES (GroenLinks): Ik denk dat er straks een Klimaatakkoord ligt en dat er gewerkt wordt aan Regionale Energiestrategieën. Dan komt er een vraag hoeveel energie je met zon en wind gaat opwekken. Dan is het niet aan mij of aan GroenLinks om te zeggen hoeveel molens of zonnepanelen het moeten zijn, maar die vraag komt van elders. Wat wij willen, is nu faciliteren en ruimte geven zodat je daar regionaal zoveel mogelijk je eigen invulling eraan kunt geven.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Hoor ik nu een heel mooi verpakt verhaal en dat het antwoord eigenlijk gewoon 'nee' is? Dat een gemeente niet op voorhand zou kunnen zeggen dat zij geen windmolens wil?

De heer NOLLES (GroenLinks): Het antwoord is dat niet ik degene ben die daar nu het antwoord op geeft. We hebben een Klimaatakkoord straks, daar wordt nu aan gewerkt. We gaan kijken wat daaruit komt. Je krijgt Regionale Energiestrategieën, je gaat kijken welke verplichtingen daarbij provincies en gemeenten op zich moeten nemen. En dat is de resultante van hoeveel wind of hoeveel zon er moet komen. Maar wat nu doen, is zeggen dat we het niet allemaal centraal vanuit de provincie gaan regelen wat waar moet komen en wat de zoekgebieden worden. Maar we gaan die vraag lokaal uitzetten.

Ik heb het zojuist over de gemeente Groningen gehad: die gemeente is al een aantal stappen op weg. Ik hoop dat als resultante van deze brief ook dat die gemeente straks niet terug bij stap 1 hoeft te beginnen, maar zij na stap 1 en 2 verder kan met stap 3 bij wijze van spreken. Ik hoop dat deze brief en ons beleid daar echt een versnelling in aan gaan geven.

Dan wil ik nog twee dingen noemen die voor GroenLinks echt belangrijk zijn. Wij staan voor zoveel mogelijk lokaal eigenaarschap van je energievoorziening. Dat betekent dat dorpen en wijken zelf kunnen participeren in de energievoorziening en daar ook zelf de rechten over het aftrekken van die energie bij hebben.

Het tweede punt: in de Tweede Kamer geeft GroenLinks daar ook steeds aandacht aan, maar dat willen we hier ook doen. Wij vinden dat we moeten zorgen dat er voldoende duurzame energie komt, dat die ook betaalbaar is en vooral ook voor mensen die dat moeilijk kunnen betalen, ook betaalbaar gemaakt wordt.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ik hoor de heer Nolles net het woordje 'participeren' noemen. Dat triggerde mij. Ik denk dat de meesten wel bekend zijn met de Participatieladder, waarop je kunt aangeven waar een burger in welke mate participeert. Hoe moeten wij dat nu zien? Want wat we zien, zijn grote buitenlandse investeerders – Chinese partijen en andere buitenlandse partijen – die hier onze energie opwekken. En dan klinkt het natuurlijk mooi dat burgers kunnen participeren, maar hoe moeten we dat in de praktijk voor ons zien?

De heer NOLLES (GroenLinks): Dat is een goede vraag en die vraag gaan wij stellen aan de gemeenten. Wij maken dan een maatschappelijke tender, waarop projecten zich kunnen inschrijven en aangeven hoeveel zij voor participatie doen, zodat duidelijk wordt hoeveel procent van de inwoners kan participeren en allerlei andere randvoorwaarden kunnen dan regionaal worden opgesteld. Dan wint degene, die het beste beantwoordt aan de vragen die regionaal zijn gesteld. Dus ook hier geldt dat ik of de provincie niet de randvoorwaarden opstelt: de mogelijkheid wordt geboden om die randvoorwaarden zoveel mogelijk regionaal in te vullen. Maar er wordt wel in de brief al een voorschot gegeven om die participatie minimaal 50 procent te laten zijn: nou, ik vind dat een heel goed uitgangspunt.

De VOORZITTER: De heer Scheffers, ten slotte.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ja, dan kom ik nog even terug op wat dan onder participatie wordt verstaan. Is dat dan het informeren van burgers? Of mogen ze meebeslissen? Gaan ze meeproduceren? Want je hebt allerlei vormen van participatie en dat klinkt natuurlijk mooi, maar de onderste trede van een Participatieladder is bijvoorbeeld manipulatie. Dus op welke trede staan onze burgers dan?

De heer NOLLES (GroenLinks): Daarmee bedoel ik precies dat gedeelte van die vier punten die u omschreef als 'mooi'.

De heer DE WIT (CDA): Geachte collega's, leden van het College, gasten op de publieke tribune en kijkers via de *livestream*.

De VOORZITTER: Op zich mag u ook volstaan met 'voorzitter'.

De heer DE WIT (CDA): Helemaal goed. Voorzitter, *'fijn dat u er weer bent vandaag'*, was mijn vervolgzin, maar dat geldt natuurlijk ook voor de andere mensen. We naderen het eind van het jaar, een logisch moment om terug te kijken op het afgelopen jaar, om tijd te besteden met familie en vrienden en om goede voornemens uit te wisselen. Maar voordat het zover is, bespreken we vandaag nog een aantal onderwerpen op de agenda van deze Staten. Onderwerpen die de afgelopen jaren regelmatig terugkeerden op onze agenda, te beginnen met het vervolg op de Energiedialoog.

Als provincie Groningen willen we graag koploper blijven op het gebied van duurzame energie. We doen dat niet zonder reden. Als provincie hebben we een gemeenschappelijk doel: van het gas af. We hebben daarvoor een breed scala aan maatregelen op het oog, van besparing tot aan zonne-energie en van waterstof tot aan windenergie. Dit moet naast verduurzaming van bedrijven en huishoudens ook gaan zorgen voor meer nieuwe, duurzame banen, bijvoorbeeld in de chemische sector. En dat klinkt allemaal zo simpel, maar dat is het natuurlijk niet. Want veel van deze duurzame maatregelen leveren zo nu en dan de nodige emoties op. De CDA-Statenfractie vindt het belangrijk om oog te hebben voor de zorgen en ideeën van betrokkenen, maar ook voor de kansen die er liggen. We hebben de afgelopen jaren consequent gepleit voor de dialoog met collega-overheden, met het bedrijfsleven, inwoners en kennisinstellingen en dat blijven we doen. We moeten samen aan de slag voor Groningen.

Een van de uitkomsten van deze dialoog is de maatschappelijke tender. Wij hopen dat de drie uitgewerkte stappen in de praktijk succesvol zullen blijken en zijn blij dat gemeenten actief worden betrokken bij de uitvoering van deze tender. Fijn dat de Staten na toetsing van de zogenoemde Kansenskaart de gelegenheid krijgen om straks een afweging te kunnen maken. Het CDA kan dan ook instemmen met het voorstel van GS.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ik zou het CDA eens willen vragen wat die dialoog voor omwonenden heeft opgeleverd. Kunt u dat in het kort even schetsen?

De heer DE WIT (CDA): Nou, 'in het kort' wordt heel erg lastig. Want er is al heel veel verschillende fronten een dialoog gevoerd: door het College is de dialoog gevoerd, door de gemeenten is die ook gevoerd, door ons als fractie. Dat is op verschillende niveaus gebeurd. In sommige gevallen is dat geweest om mensen te informeren, in sommige gevallen is dat geweest om mensen met goede ideeën te faciliteren. Dus om te zeggen: 'Geef daar een kort antwoord op.', dat vind ik wat kort door de bocht.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Dan zal ik de vraag even anders stellen. Het draagvlak neemt niet toe, maar juist af. De weerstand tegen de plaatsing van windmolens neemt enorm toe. Heeft de dialoog met de omwonenden dan iets opgeleverd in uw beleving?

De heer DE WIT (CDA): Ja, nogmaals, als meneer Van Kesteren inwoners noemt: we hebben heel veel inwoners in deze provincie en inderdaad neemt het draagvlak in sommige gebieden af. Dat komt ook door beslissingen die er in het verleden zijn genomen – ook door andere gremia. Maar het is juist belangrijk om op het moment dat het draagvlak afneemt, met de mensen in gesprek te gaan en te kijken wat er mogelijk is en waar het draagvlak wél voor is. We hebben heel vaak de discussie in deze Staten gevoerd over het woord 'draagvlak', maar dat is helemaal niet simpel te definiëren. Want het



woord 'draagvlak' is voor iedereen anders. Als ik die vraag aan de 43 Statenleden stel, krijg ik denk ik niet exact 43 keer hetzelfde antwoord. Dus wat belangrijk is – daarom is deze tender een van de mogelijkheden – is juist om op regionaal en lokaal niveau in gesprek te gaan met de mensen en eens te kijken wat nou de mogelijkheden zijn, wat we op lokaal niveau kunnen doen, wat voor ideeën en initiatieven zijn er al in de gemeenten en hoe wij er nou voor kunnen zorgen dat we dat goed kunnen faciliteren. Nou, vandaag hebben we het dan over wind, maar daarbij komen natuurlijk nog heel veel andere aspecten aanbod. Maar goed, die staan vandaag niet op de agenda.

De VOORZITTER: De heer Van Kesteren, ten slotte.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, de laatste vraag aan de spreker van het CDA. De dialoog: bestaat die uit het goed uitleggen aan mensen? Of kunt u misschien één iets noemen wat de dialoog nou concreet heeft opgeleverd? Want dat weet ik nog steeds niet.

De heer DE WIT (CDA): Nou, uiteraard begint de dialoog met het in gesprek gaan met mensen. En in sommige gevallen zal dat zijn door de mensen te informeren, in sommige gevallen zal dat zijn om samen ideeën op te zetten of juist als overheid goed te luisteren naar de ideeën die er leven bij mensen. Er zijn heel veel burgerinitiatieven, heel veel energiecoöperaties die uit de grond komen in onze provincie. Volgens mij is de dialoog ook bedoeld om te kijken hoe je die ideeën kunt koppelen en daar iets moois van kunt maken.

Mevrouw WULFSE (VVD): De heer De Wit houdt namens het CDA een gloedvol betoog met heel mooie algemene bewoordingen en daar kun je eigenlijk alle kanten mee op – en zo kennen we het CDA natuurlijk ook. De VVD wil graag dat u uw woorden iets concreter maakt. Is er voor het CDA ook een maximumaantal windmolens in deze provincie?

De heer DE WIT (CDA): Ja, 'is er een maximumaantal windmolens'? Dat ligt ook aan wat de gemeenten zelf willen en wat voor ideeën daaruit komen. Als de gemeenten zeggen dat zij een bepaalde hoeveelheid windmolens in een bepaald gebied willen, moeten wij dan bij voorbaat dan al zeggen dat we dat niet gaan doen? Natuurlijk zal er ooit op een bepaald moment een maximum zijn, maar volgens mij is het juist de bedoeling, ook door middel van deze maatschappelijke tender, dat wij straks, op het moment dat er iets in beeld is gebracht in een bepaalde regio, met z'n allen gaan kijken of dat inpasbaar is en of wij daarmee kunnen leven als Staten – en in dit geval mijn eigen fractie van het CDA.

Mevrouw WULFSE (VVD): En is dat dan: 'wie het eerst komt, wie het eerst maalt'? Of als er bijvoorbeeld vijf gemeenten zijn die zeggen dat ze er allemaal tien willen, is dat dan wat het CDA betreft een goed plan?

De heer DE WIT (CDA): Ja, ik kan op dit moment geen antwoord geven op die vraag. Want op het moment dat er plannen komen vanuit de gemeenten – en die zullen niet alleen gaan over windenergie, maar zullen ongetwijfeld ook gaan over een aantal andere maatregelen –, dan vind ik dat wij op dat moment moeten gaan toetsen wat er voorligt en kijken of we daarin kunnen faciliteren.

Mevrouw WULFSE (VVD): Ja, de VVD interpreteert het zo dat het CDA eigenlijk een afwachtende houding aanneemt, geen visie geeft, niet duidelijk is naar de burgers, dus feitelijk ook een maximumaantal windmolens dat mogelijk is via die tender, wil toestaan.

De heer DE WIT (CDA): Ja, er worden mij woorden in de mond gelegd die ik totaal niet heb uitgesproken. Maar wat ik belangrijk vind, is dat wij samen komen tot een gedragen visie. Vandaag staat daarbij wind op het programma, we hebben ook een aantal andere thema's dat daarop staat. Een daarvan is bijvoorbeeld de duurzame chemie om te kijken wat we daarin kunnen doen. We hebben het regelmatig over waterstof: daar roept het CDA ook al een paar jaar iets over. Maar we moeten wel aan de slag. En door alleen maar te roepen 'we willen dit niet' en 'we willen dat niet' komen we ook niet verder.

Dus wat ik graag wil, is samen met andere politieke partijen én ook met onze inwoners en gemeenten kijken wat we kunnen doen en welke ontwikkelingen er zijn. Als er ontwikkelingen zijn in de techniek, hoe kunnen we die zo goed mogelijk toepassen? Hoe kunnen we gaan bouwen naar de laatste stand van de techniek? En dan vind ik het heel gemakkelijk om te zeggen: Ja, u wilt een maximumaantal windmolens. Dat is pertinent onjuist.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ik kijk even naar de andere kant van de medaille. Ik kijk niet naar het maximum, maar ik kijk naar de onderkant. Ik hoor het CDA nu zeggen wat het CDA wil. Een belangrijk aspect voor de kiezer is natuurlijk wat de inwoner wil. Op het moment dat de dialoog zo open is dat als gemeenten zeggen dat er in hun gebied geen draagvlak voor windmolens is en zij geen windmolens willen en als alle gemeenten dat zeggen, dan zegt het CDA: Nou ja, dat is akkoord, dat is dan de uitkomst van de dialoog? Of is dat niet de bedoeling?

De heer DE WIT (CDA): Nou ja, wij vinden het als CDA ook heel belangrijk om te weten waar dat dan vandaan komt dat er geen draagvlak is. En dat met allerlei verschillende dingen te maken hebben. Dat kan ermee te maken hebben dat mensen te angstig zijn dat er een windmolen in de buurt komt, waardoor het zicht belemmerd wordt. Het kan er ook mee te maken hebben dat mensen het idee hebben dat ze niet kunnen meeprofiten, rechtstreeks of bijvoorbeeld door middel van het voorzieningspeil. Ik denk dat het eerst belangrijk is om te weten wat er speelt. En dat gaat dus verder dan informeren. Dat betekent echt dat je de dialoog moet zoeken met mensen, alvorens je daar een antwoord op gaat geven.

Ik sluit af. Laten we in 2019 samen de schouders eronder zetten om werk te maken van de energietransitie, van links tot aan rechts en van coalitie tot aan oppositie. De weg richting 2050 zal niet altijd gemakkelijk begaanbaar zijn. Maar als we de blik richten op ons gezamenlijk doel, zijn we al een heel eind op weg.

Mevrouw WULFSE (VVD): Nog even inhakend op het antwoord dat zojuist door het CDA gegeven werd. Als een aantal gemeenten aangeeft dat men helemaal geen trek heeft in die windmolens, vindt het CDA dan, gezien de plannen die het CDA voorstaat, dat de provincie in gesprek moet gaan met die gemeenten totdat een aantal gemeenten zeggen dat men het wél wil? Met andere woorden: hoe ver gaat het CDA daarin?

De heer DE WIT (CDA): Het CDA vindt het vooral heel belangrijk om te weten waarom ze dat dan niet willen en of ze al alternatieven voor ogen hebben waaraan ze dan wél invulling willen geven. En aan de hand van het plan dat dan voorligt, gaan wij een afweging maken als CDA-fractie hoe we daartegenaan kijken.

Mevrouw WULFSE (VVD): Betekent dat dat elke gemeente volgens het CDA aan bepaalde opgave moet voldoen?

De heer DE WIT (CDA): Nou ja, wat het CDA betreft is het wel belangrijk om te kijken welke opgave er ligt en in hoeverre daar invulling aan kan worden gegeven. Dat zal per gemeente heel verschillend zijn.

De heer MASTENBROEK (SP): Even voor de duidelijkheid: de CDA-fractie stelt dan dus eigenlijk dat een gemeente uiteindelijk gedwongen kan worden? Dat zegt u met zoveel woorden?

De heer DE WIT (CDA): Nou, dat heeft het CDA niet gezegd. Het CDA geeft aan dat wij juist eerst die dialoog willen voeren met gemeenten om te kijken wat voor ideeën er zijn en wat er op tafel ligt. Ik weet dat er in heel veel gemeenten ook wel hard gewerkt wordt aan energietransitieplannen en ik ben niet voornemens om nu al allerlei dingen te gaan roepen, terwijl we die dialoog nog moeten voeren met elkaar.

De heer MASTENBROEK (SP): Maar u sluit dat dus ook niet uit.

De heer DE WIT (CDA): Ik sluit niet uit dat er geen windenergie komt, nee.

Mevrouw KRUIZE (D66): Wij hebben voor ons liggen een procesbrief. Een procesbrief over een maatschappelijke tender. Een aanpak van onderop, gebiedsgericht. Gemeenten, bewoners, maatschappelijke organisaties die ruimtelijke en maatschappelijke randvoorwaarde stellen. Het gaat hier om maatwerk.

In onze breedgedragen motie van juli jongstleden, 'Tandje erbij', werd gesteld dat dit een zorgvuldig proces moest zijn, er draagvlak – laat ik dat woord nog maar eens noemen – moest worden gecreëerd door met alle partijen in gesprek te raken en te blijven. Maar ook waar snelheid essentieel is om de enorme opgave, die wij inhoudelijk ook al eerder bespraken, ook daadwerkelijk te realiseren.

Het is goed om geïnformeerd te worden over de wijze waarop het proces is opgepakt, maar ook over de wijze waarop het proces voortgezet gaat worden de komende periode. Die motie 'Tandje erbij' mag dan hiermee officieel wel uitgevoerd zijn, maar de D66-fractie doet toch een dringend beroep op dit College om proactief, zorgvuldig en met de nodige snelheid voort te gaan met deze maatschappelijke tender en ook verder te handelen in de geest van deze motie. Laat ik zeggen: nog stééds een tandje erbij.

De heer ZWIERS (PvvhN): Ja, ik vind dat een heel mooi betoog. Ik heb de heer Schijf ook gehoord in de commissie, die de opmerking maakte dat wij eventueel de gemeenten moesten dwingen om windmolens te plaatsen. Nou ben ik een beetje op een dwaalspoor. Is dat een verspreking geweest? Of is er toch participatie? Want participatie – net wat Groninger Belang bijvoorbeeld zei – heeft natuurlijk verschillende lagen. Maar wat wilt u nu? Wel dwangmatig of niet?

Mevrouw KRUIZE (D66): Ja, ik hoor meneer Zwiërs hier woorden gebruiken die ik de heer Schijf in de commissie noch ergens anders heb horen gebruiken. Dus er worden hier iemand woorden in de mond gelegd die niet juist zijn. Ja, ik vind het lastig om erop te reageren. Ik heb die woorden niet gebezigd. Mijn fractievoorzitter ook niet. Dus de heer Zwiërs heeft dat iets anders gehoord dan ik.

De heer ZWIERS (PvvhN): Ja nee, ik begrijp dat de woordvoester dat niet helemaal heeft meegekregen. Dat had meneer Schijf misschien anders moeten verwoorden. Maar zo kwam het dus wel over, dat we dan desnoods maar moesten dwingen. En ik weet dat de gedeputeerde op rondreis is geweest en dat er ook wel behoorlijke woorden zijn gevallen naar gemeenten toe. Dat druppelt ook door, dus dat zijn dingen die mij ook wel beangstigen.

Maar even een vraag. De windmolens worden geplaatst met subsidies. Ik weet uit ervaring dat als we een windmolen plaatsen, de gemiddelde winst op een molen tussen de 35.000 en 50.000 euro zit. Bent u niet bang – want dan zitten we weer in de participatie – dat de commerciële boven de participatie gaan in de toekomst?

Mevrouw KRUIZE (D66): Nou ja, we hebben het hier over het proces, over het nieuwe beleid voor duurzame energie, dus ook voor wind op land. Het is een dialoog die op dit moment aangegaan wordt. Het lijkt mij een beetje vreemd om nu dit soort uitspraken te gaan doen, vooruitlopend op überhaupt de uitkomsten van een dergelijke dialoog. Laten we nou eerst eens kijken wat de ideeën zijn, wat de plannen zijn, welk draagvlak er is, waarvoor wel en waarvoor niet. Dan komen we daar later weer over te spreken.

De VOORZITTER: De heer Zwiërs, ten slotte.

De heer ZWIERS (PvvhN): Ja, ten slotte. Dat is heel mooi, dat proces. Maar als je een proces ingaat, vind ik wel dat je alle bijzonderheden moet weten: wat de gevaren zijn en wat niet de gevaren zijn. En ik zie nu een aantal partijen er zo heel gemakkelijk overheen stappen. Er zijn ook heel veel mensen in de provincie op het platteland. Want u doet aan tweedeling: Stad en platteland zien we nu weer terugkomen. En op het platteland maken ze zich erg ongerust. Misschien hebt u daar een ander idee over?

Mevrouw KRUIZE (D66): Ik heb daar op dit moment zoals gezegd geen andere ideeën over Stad-platteland. Die dialoog geldt voor iedereen en die moeten we gezamenlijk aangaan. We gaan niet vooruitlopen op de uitkomsten, want dat betekent dat wij als politici en als gedeputeerden dingen gaan invullen die we nog helemaal niet móeten invullen. Want dat is nou juist waarom we de dialoog gaan voeren.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Volgens mij klopt het wat mevrouw Kruize zegt, dat de heer Schijf niet heeft gezegd dat mensen of dorpen gedwongen moeten worden om windmolens te plaatsen. Maar het zat meer in de sfeer van 'dan leggen we het nog eens een keer uit', als ze het idee hebben dat er geen windmolens in hun gemeente moeten worden geplaatst. Hoe ver wil D66 gaan in dat 'uitleggen'? Kan dus inderdaad uiteindelijk de uitkomst zijn dat verschillende gemeenten in de provincie Groningen zeggen: Op ons grondgebied geen megawindturbines?

Mevrouw KRUIZE (D66): Natuurlijk mogen die gemeenten dat zeggen als ze dat willen. Ik bedoel, dat is hun vrije inbreng in de dialoog die gevoerd moet worden. De vraag was al gesteld en het antwoord is eigenlijk al gegeven door de heer De Wit van het CDA. Dus ja, ik heb daar ook geen ander

antwoord op, want dat is het correcte antwoord. De gemeenten kunnen dat zeggen. Het is echter wel zo dat wij met elkaar een taakstelling hebben, we gaan daarover de dialoog aan, er zullen vele wegen zijn die naar Rome leiden. En ja, natuurlijk: met elkaar in gesprek zijn en in gesprek blijven lijkt mij voor iedereen het allerbelangrijkste.

De VOORZITTER: De heer Kaatee, ten slotte.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Dank voor dit antwoord.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Begrijp ik goed uit de woorden van D66 dat we inderdaad te maken krijgen met een opgave, maar dat het aan de gemeente zelf zal zijn hoe ze daar invulling aan geven?

Mevrouw KRUIZE (D66): Nou ja, er ligt natuurlijk een regionale strategie. Dus er is een opgave, die zal op gegeven moment ingevuld moeten worden. Maar op welke manier, daarover gaan wij nou juist met elkaar in gesprek.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Is dat misschien een optie voor D66, om eens goed te kijken of het niet mogelijk is om daarin een bepaalde vrijheid te geven aan de gemeenten? Als ze dat nou met windturbines willen doen of met zonnepanelen of met energiebezuiniging: dat ze in ieder geval aan hun opgave gaan voldoen?

Mevrouw KRUIZE (D66): Mevrouw Voerman en ik formuleren het wellicht net iets anders, maar we zijn het in de basis met elkaar eens.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Het beleid duurzame energie: daar past wat ons betreft bij de slogan *'Wij zijn de beste'*. Net zoals een sprookje vaak begint met *'Er was eens...'*, zo begint een brief van de provincie vaak met *'Wij willen koploper zijn op het gebied van...'*. Maar goed, voor veel burgers is dit beleid geen sprookje maar een nachtmerrie. Willen burgers wel windmolens in onze provincie? Als burgers 'nee' zeggen, dan moeten we dat gewoon nog een keer gaan uitleggen. Dan gaan we de dialoog aan. Dan gaan we eens kijken waarom men dat dan niet wil en dan kunnen we dat misschien gebruiken om hun dan toch nog eens uit te leggen dat die windmolens er toch moeten komen. Is die 'nee' nog wel mogelijk? Dat is eigenlijk de belangrijkste vraag die wij aan het College stellen. Mogen burgers zeggen dat ze geen windmolens willen en wordt daar dan ook waarde aan gehecht? Want wat een beetje doorsijpelt, is: 'Ja, natuurlijk mogen ze zeggen: Wij willen geen windmolens. Maar uiteindelijk komen ze er wel.' Dat is toch wat ik hier proef.

Wat Groninger Belang betreft is wind op land achterhaald. Dat hebben we al een aantal keren aangegeven. Op zee zijn er veel betere alternatieven. Op zee heb je ook minder problemen met het draagvlak, want gezien het advies dat het College heeft ingewonnen, blijkt dat toch in de praktijk lastig te zijn uit te voeren. Eigenlijk lees ik het advies zo dat we dat draagvlak wel allemaal kunnen willen, maar er in de praktijk te weinig mee wordt gedaan. De vraag aan het College is: hoe gaan we hiermee verder? Hoe interpreteert het College dit advies dat is gegeven? Hoe gaat het College borgen dat draagvlak een absolute vereiste wordt?

Hoe gaan burgers participeren? Want vaak als het lastig wordt, dan gaan we allemaal mooie ruime termen gebruiken om de mensen vooral de indruk te geven dat die heel goed zijn voor ze. 'U kunt participeren.' Maar ja, wat is participatie? Burgers informeren over waar de windmolens komen, valt onder de noemer 'participatie'. Burgers eens een keer laten komen opdraven en tegen hen zeggen: 'Wij willen twintig windmolens in uw gemeente. Legt u maar eens uit waar u ze wilt hebben: plaats A, B of C en dan maken wij wel een keuze.' Dat is ook participatie. Burgers laten participeren in een groep, een coöperatie of wat dan ook die zelf energie gaat opwekken, is ook participatie. Dus de vraag is dan ook: wat wordt verstaan onder participatie? Hoe ziet GS dat in de toekomst?

De dialoog: daar kom ik nog even op terug. Want ik denk dat we ons goed moeten beseffen dat een beetje de indruk wordt gewekt dat we nu een versie Doordrukken 2.0 gaan creëren. Want als je nou gewoon concreet vragen stelt: Is er een maximum aan windmolens? Mogen gemeenten 'nee' zeggen? Dan hoor ik toch de coalitiepartijen met name de kaarten op de borst houden en alles openlaten. Uiteindelijk komt het er gewoon op neer dat we gaan bekijken wat de taakstelling is en uiteindelijk gaan we op basis daarvan de dialoog aan. Maar de dialoog aangaan kan ook zijn: 'Hier komen windmolens en legt u ons nou eens uit waar ze komen.' 'Maar wij willen geen windmolens.' 'Nee, hier komen windmolens.' Ja, ook dat is een dialoog. En daar heeft het de schijn van. Ik denk dat we daarvoor moeten waken, dus op dat punt vraag ik aan het College een absolute garantie dat

gemeenten zelf kunnen bepalen wanneer er voldoende draagvlak is en dat gemeenten zelf kunnen bepalen of ze windmolens willen – wel of niet.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Het vervolgproces van dit nieuwe beleid is allesbehalve nieuw beleid. Wind op land en zonneparken zijn niet op grote schaal in onze provincie te realiseren. Ook de zogenaamde Energiedialoog met burgers en *stakeholders* stelt weinig voor, omdat het een eenzijdige goednieuwsshow betreft naar de argeloze burger toe. Er wordt dan regelmatig ook gezegd: 'We moeten het beter aan de mensen uitleggen.' En mijn vraag aan het College is dan ook, hoe die Energiedialoog precies is verlopen en wat die aan resultaat heeft opgeleverd.

De provincie Groningen wil koploper worden op het gebied van duurzame energie, met een taakstelling van maar liefst 855,5 megawatt in drie concentratiegebieden, waar overigens maar weinig draagvlak voor is. Heeft het College van GS ook beleid ontwikkeld voor wat het gaat om overlast en schade voor omwonenden te voorkomen dan wel te regelen? Er is namelijk sprake van enorme maatschappelijke onrust.

Wat doet het College van GS met de mening en de zorg van deze burgers? Op welke wijze worden zij financieel gecompenseerd, zonder dat zij met spiegeltjes en kraaltjes worden afgescheept? Oftewel: kan het College van GS aangeven op welke wijze de omgeving volledig wordt rechtgedaan met een deel van de opbrengsten? Wat bijvoorbeeld te doen met de waardevermindering van huizen van omwonenden? Wat te doen met de negatieve effecten op de gezondheid, zoals hart- en vaatziekten? En wat zijn de maximale maatschappelijke baten voor omwonenden? Is dat financiële compensatie voor de waardedaling van de huizen van omwonenden? Is dat vrijstelling van de WOZ-belasting? Want de woning is immers onverkoopbaar geworden. Wat vindt het College van de geringe vergoeding? Staat die in verhouding tot de waardevermindering van de woon- en leefomgeving? Vindt het College dat de aangerichte schade daarmee definitief is afgekocht? Welk effect heeft de geldelijke vergoeding op het draagvlak? Zeggen mensen 'ja' tegen de centen, omdat het propagandaoffensief voor windmolens geslaagd is? Wat vinden mensen die buiten die financiële regeling vallen – een fooi in de praktijk? Verdeelt het een gemeenschap niet? Graag een reactie van het College.

Acceptatie van duurzame energie door de burger en een goede locatiekeuze blijken niet samen te gaan. Ik wil het College van GS dan ook vragen: wanneer is een locatie een goede keuze? In 2017 is er door experts de Energiedialoog gevoerd met honderden inwoners. Ik vraag me af over wat voor experts we het dan hebben? Kan het College daar wat meer over zeggen? En wat waren de voorwaarden om ruimte te kunnen geven aan de ontwikkeling en opwekking van duurzame energie op land?

Ik rond af. Ik vraag het College van GS hoe het staat met de belangen van burgers die overlast gaan ondervinden. Welke mogelijkheden hebben burgers om op de noodrem te trappen? Nederland wil 49 procent CO<sub>2</sub>-reductie in 2030, zelfs oplopend tot 55 procent. Hoe wordt dat in hemelsnaam gemeten? Is dat überhaupt te weten? De PVV ziet uit naar het antwoord van het College en hoopt dat alle vragen ook echt beantwoord worden.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): In de commissie hebben we in principe onze steun uitgesproken voor het vervolgproces windenergie, maar alleen als er niet alleen tegen, maar ook mét de omwonenden gesproken wordt en zij niet alleen de lasten, maar ook de lusten dragen van wind- en zonne-energie. Wij willen met nadruk zeggen dat windparken in de buurt van of zelfs in natuurgebieden voor ons onbespreekbaar zijn. Dieren hebben al erg weinig ruimte in onze provincie, ze hebben alle recht om verder ontzien te worden.

In dat kader zullen we windparken op zee ook kritisch volgen. We zien de noodzaak van windenergie, zien de zee als een optie, mits van tevoren de ecologische gevolgen goed in kaart zijn gebracht en eventuele nadelen voor de vogels en het onderwaterleven goed worden meegenomen bij de afwegingen.

Wat ons betreft valt er veel en veel meer te halen uit de energiebezuiniging. Echte winst moet met name gehaald worden bij de bedrijven. Zij worden ook door de provincie dik gesubsidieerd, bijvoorbeeld via Groningen Seaports voor een vergroeningsslag. De vraag is in hoeverre dit positief zal uitwerken. Volgens René Kamp van de Universiteit van Maastricht neemt de industrie eerst het geld aan, belooft zij van alles, maar heeft zij de subsidies nog nooit gebruikt om haar processen te vervangen.

Ik eindig met een *quote* uit De Groene Amsterdammer van 12 december, een artikel waarin zeer terecht gepleit wordt voor een CO<sub>2</sub>-belasting – een betalende vervuiler, dus. Ik citeer: *'Het probleem is echter: de huidige subsidies worden gebruikt voor het verbeteren van bestaande processen, niet voor het vervangen daarvan. Van alle subsidiepotten die er nu zijn, is er niet een die bedrijven compenseert voor het sluiten van fabrieken, het afbreken van installaties en het ombouwen*

van hele productieprocessen. Toch is dat wat er onafwendbaar moet gebeuren.' Echte verduurzaming is geen groen vernisje, die vraagt een groot offer van ons allemaal.

Mevrouw BEENEN (PvdA): De Partij van de Arbeid is van mening dat het nieuwe beleid voor duurzame energie, verwoord in de procesbrief die voorligt, deel uit moet maken van een gezamenlijke Regionale Energiestrategie. Het mag in onze ogen geen *stand-alone* zijn. Integendeel, de provincie zou juist met gemeenten, waterschappen, corporaties, netwerkbedrijven, ondernemers, milieu- en belangenorganisaties en lokale initiatieven – bijvoorbeeld de energiekepels – een gezamenlijke koers uit moeten zetten, om uiteindelijk in 2050 in Groningen energieneutraal te zijn. Het is juist belangrijk om gezamenlijk vast te stellen wat ons te doen staat.

Nou hoorde ik net van D66 dat er een Regionale Energiestrategie is. Nou, die heb ik nog niet gezien. En wij zouden dolgraag kennis willen nemen van de bouwstenen en de hoofdlijnen van zo'n gezamenlijke Regionale Energiestrategie en we zouden die ook heel graag nog voor de verkiezingen willen zien. Dat is voor ons belangrijk om ook samen vast te stellen wat de principes zijn – of noem het in deftige woorden maar 'de sturingsfilosofie' – die er bij gehanteerd kan worden. En daarbij hebben we genoeg elementen hier te delen: participatie, van onderop, lokaal opgewekt, lokaal afgenomen, lokaal opnieuw geïnvesteerd in diezelfde samenleving. Wij zouden graag een startnotitie willen zien. We zouden ook heel graag daaraan gekoppeld een tijdspad willen zien en we zouden als PS bij dit alles en in dit proces graag in positie willen komen om aan de voorkant daar iets van te vinden. We zien graag de reactie tegemoet van het College.

Mevrouw KRUIZE (D66): U hebt mijn *slip of the tongue* inderdaad correct gehoord, hoor ik net van mijn fractiegenoten. Ik moet mijzelf corrigeren: 'de Regionale Energiestrategie die eraan komt'.

Mevrouw WULFSE (VVD): De PvdA houdt een gloedvol betoog en wil het proces net wat anders inrichten. Dat kan de VVD op zich ondersteunen. Kernvraag: de Partij van de Arbeid was altijd voorstander van een concentratiebeleid en dat hebben we in de provincie gehanteerd. Stapt de Partij van de Arbeid af van het concentratiebeleid? Met andere woorden: mogen wat de Partij van de Arbeid betreft windmolens op veel meer plekken in onze provincie komen te staan?

Mevrouw BEENEN (PvdA): De Partij van de Arbeid heeft zich geschaard achter de taakstelling die wij in het IPO gezamenlijk hebben afgesproken, de 855,5 megawatt. En dat zouden we doen door middel van het concentratiebeleid. Ondanks alle problemen die er zijn rondom de N33, hebben wij gezegd dat we daarvoor staan en we dat afmaken.

Mevrouw WULFSE (VVD): Dat klopt. Maar de VVD bedoelt nu de volgende fase. Dus naar aanleiding van deze brief: vindt de Partij van de Arbeid in de volgende fase dat die grote windmolens overal in de provincie geplaatst kunnen worden?

Mevrouw BEENEN (PvdA): Nee, dat vindt de Partij van de Arbeid niet. De Partij van de Arbeid is een voorstander van wind op zee en maakt een uitzondering voor de kleine molens. Dat staat in het verkiezingsprogramma en daar zal de Partij van de Arbeid ook aan vasthouden.

Mevrouw WULFSE (VVD): De VVD-fractie is een groot voorstander van duidelijkheid en wij vinden ook dat de inwoners van de provincie Groningen daar recht op hebben. Wat zijn alle partijen met wind op land van plan? Krijg ik van die grote windmolens in de buurt? Is daar kans op? Inwoners willen dat weten en dat is terecht. Kijkend naar de Collegepartijen zoals GroenLinks, ChristenUnie en D66 weten we het eigenlijk zeker: meer wind op land, ook grote molens, geen concentratie van windmolens meer. Dat beleid wordt echt losgelaten, ze kunnen overal komen. Want, zoals een van de woordvoerders al zei: "Alles voor het klimaat!" En een ander: "Er is geen maximum aan het aantal." Het landschap, en daarmee de Groninger, delft dan toch echt het onderspit. Van wingewest naar windgewest Groningen.

Ook CDA en SP scharen zich achter deze brief, als er voldoende draagvlak is. Dan mogen er wat die partijen betreft meer grote windmolens op land komen. Maar wat is draagvlak? Het bleek zojuist ook in de discussie: dat is onduidelijk. Is dat de gemeente? Is dat 50 procent van de inwoners? Kortom: er is geen duidelijkheid voor de bewoners. Het blijft vaag, er is geen uitspraak en dat betekent volgens de VVD waarschijnlijk dat hetgeen wat het College wil, draagvlak is. Dus wat het College 'draagvlak' noemt, is ook voor het CDA en de SP draagvlak. En wat het College vindt? Dat is wat gedeputeerde Homan voorstaat: zoveel windmolens als mogelijk, zoveel mogelijk windmolens in de provincie Groningen.

De heer DE WIT (CDA): Mevrouw Wulfse heeft het erover dat de inwoners duidelijkheid willen. Ik snap heel goed dat de inwoners duidelijkheid willen. Maar is het niet oneerlijk om nu te zeggen dat wij duidelijkheid moeten geven, terwijl de dialoog met de gemeenten juist nog gevoerd moet worden? Het is toch oneerlijk om nu al te zeggen dat er duidelijkheid moet komen, terwijl we nog helemaal niet het gesprek met elkaar hebben gevoerd over de opgave die daar ligt?

Mevrouw WULFSE (VVD): Aangezien de provincie ruimte moet maken voor die windmolens, is het van groot belang dat inwoners weten waar deze partijen voor staan. En we hebben ook straks verkiezingen. Ik herinner me nog heel goed in de vorige periode dat er ontzettend veel bezwaar was tegen de grote windparken – waar de Partij van de Arbeid zojuist over sprak. Ook de VVD stond daarvoor: die 855,5 megawatt heeft een heleboel ellende veroorzaakt en daar hebben we ook oog voor gehad. Toen is er ook een aantal beloftes gedaan en wat vaagheden geuit her en der hier in deze zaal en wij vinden dat dat niet nogmaals moet gebeuren. Mensen moeten weten dat als zij op het CDA stemmen en als er windmolens in hun buurt komen, of die partij daar dan voor is – los van de gemeenten. Maar wat niet duidelijk is, is waar het CDA voor staat. Wat is dat draagvlak? Is dat de gemeente? Zijn dat de inwoners? Dat blijft volstrekt niet helder. Inwoners willen duidelijkheid en of u nou in de gemeentepolitiek zit of in de landelijke of in de provinciale, dat maakt helemaal niet uit. Schep die duidelijkheid.

De heer DE WIT (CDA): Ja, eigenlijk is het antwoord van mevrouw Wulfse heel duidelijk: het gaat om verkiezingen. Maar het gaat het CDA niet alleen om verkiezingen, het gaat ons erom dat er een gigantische opgave ligt en als wij die opgave goed willen realiseren, wij met z'n allen goed over in gesprek moeten gaan. Dat we dat ook op lokaal niveau met die inwoners willen doen. En ik begrijp dus heel goed dat de VVD nu zegt om dit maar bij de inwoners te droppen en dat we dit zo gaan doen. Het CDA zegt: wij willen de dialoog aangaan, kijken welke opgave er ligt, welke mogelijkheden er zijn en op basis daarvan gaan we daar invulling aan geven.

De VOORZITTER: Ik liet dit even gebeuren, want mevrouw Wulfse lokte eigenlijk een betoogje uit. Maar dat hebt u nu gehad. Volgende keer weer een vraag graag, meneer De Wit. Mevrouw Wulfse heeft weer het woord.

Mevrouw WULFSE (VVD): Daar wil ik toch nog even op reageren. Het gaat niet om droppen, het gaat om volstrekte helderheid. Inwoners willen weten waar ze aan toe zijn en dat zijn ze nu niet. Met dit beleid kan het voorkomen dat er in elke gemeente een aantal grote windmolens komt. Als een gemeente 'nee' zegt, dan is de kans er. Want een aantal Collegepartijen zegt: "Nee, we moeten alles voor het klimaat doen, dan moeten we gewoon doorzetten." Dat is geen manier van doen. Helderheid moet gewoon vooropstaan, ook van het CDA.

De VOORZITTER: Zullen we het hier eens bij laten? De heer Van Kesteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): 'Helderheid en duidelijkheid voor de inwoners': dat spreekt me aan. Dan zijn er straks verkiezingen. Ik heb begrepen dat de VVD heel graag in het College zitting zou willen nemen. Dan moeten we ook realistisch zijn – ja, dat is voor de Bühne, mensen. Maar in elk geval: we moeten realistisch zijn. Straks kunnen we verwachten dat GroenLinks toch een van de grootste partijen zal worden. Hoe moet ik me dat voorstellen, de VVD in een College met GroenLinks? U wilt duidelijkheid naar de inwoners toe. Zal dat tot resultaat hebben voor de inwoners dat het beleid met betrekking tot windmolens toch wel een draai zal maken? Of zegt u dat de combinatie GroenLinks-VVD niet bespreekbaar is, omdat u duidelijkheid wilt? En GroenLinks wil de hele provincie volzetten met windmolens.

De VOORZITTER: De vraag is helder, dank u wel. Ja, ja. De verkiezingsdebatten beginnen vroeg. Mevrouw Wulfse heeft het woord.

Mevrouw WULFSE (VVD): Ja, misschien heb ik dat wel uitgelokt, dat begrijp ik wel. De heer Van Kesteren heeft die glazen bol waar gedeputeerde Gräper al een jaar naar op zoek is, in ieder geval in het bezit. Want hij weet heel veel: allerlei dingen die ik niet weet. Het is eigenlijk een debat dat je na de verkiezingen zou moeten voeren. Maar ik kan u verzekeren: de VVD is er eigenlijk al vier jaar volstrekt helder over: wij willen gewoon niet meer windmolens op land in de provincie Groningen en ik denk dat de mensen er recht op hebben om dat te weten. Dus hoe groter de VVD-fractie wordt, hoe groter de kans dat dat niet gebeurt.

De zin waar ik was gebleven, luidt als volgt. Wat het College wil, dat weten we, want dat is wat gedeputeerde Homan graag wil. De VVD is daar fel op tegen: wij vinden dat die 855,5 megawatt – die ruim 250 grote molens die tussen de provincies onderling verdeeld zijn en die Groningen op zich genomen heeft – meer dan voldoende is. Meer dan voldoende voor de landelijke bijdrage, het is daarmee klaar. Basta. We spreken dan ook geen steun uit voor de voortgang die in de brief besproken wordt.

De heer NOLLES (GroenLinks): Ik hoor zeggen: geen windmolens op land er meer bij. Het is prachtig om zo'n mooie, ferme uitspraak te doen als je nog niet weet wat het Klimaatakkoord gaat opleveren, als je nog niet weet waar straks de provincies voor komen te staan. Zegt de VVD dan liever dat zij nu duidelijk wil zijn en geen windmolens wil en na maart wel gaat draaien? Of is het verstandiger om eerst even te zeggen dat zij het nu niet weet? En dat we nu eerst met gemeenten in gesprek gaan en zodra wij weten wat die opgave wél is, we weten waar we over praten? Is dat niet eerlijker en duidelijker?

Mevrouw WULFSE (VVD): Wij vinden het verstandiger om nu te zeggen: geen windmolens meer op land. Sterker nog, de VVD-Statenfractie is een van de fracties in heel Nederland die samen met de andere Statenfracties ervoor gezorgd heeft dat ook in het landelijke verkiezingsprogramma van de VVD staat: 'geen extra grote windparken meer op land'.

De heer NOLLES (GroenLinks): U zegt: 'Geen extra grote windparken meer op land'. Dat betekent loslaten van die concentratie van windmolens in de provincie. Ergo: datgene wat ook in de brief die hier voorligt, eigenlijk wordt betoogd? Dus u stemt straks voor de brief, moet ik aannemen?

Mevrouw WULFSE (VVD): Mijn laatste zin was: 'Wij spreken dan ook geen steun uit voor de voortgang die in de brief besproken wordt.' Waarom ik 'grote windmolens' zeg? Het gaat erom dat wij geen problemen hebben met die kleine EAZ-windmolentjes die bij boeren staan.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Het is nu al bijna onmogelijk om locaties te vinden om die 855,5 megawatt te plaatsen. Daar blijkt enorm weinig draagvlak voor te zijn. Als u het voor het zeggen zou hebben in de provincie en u zegt 'niet meer windmolens', dan blijkt nu al dat voor het huidige aantal dat moet komen, al geen plek meer gevonden kan worden. En de gemeenten zeggen straks dat zij dat gewoon niet willen, want de kennis over windenergie neemt natuurlijk ook toe. Dus gemeenten worden ook steeds slimmer daarin. Die zeggen gewoon dat ze dat niet willen. Staat u dan hetzelfde beleid voor dat die 855,5 megawatt wet is? Dat we dat moeten en dat we dat dus gaan doen, ondanks het feit dat geen enkele gemeente het meer wil straks?

Mevrouw WULFSE (VVD): Ik kan alleen herhalen wat ik als woordvoester windenergie al vijf jaar in deze Statenzaal heb gezegd. Wij hebben voor dat beleid gestaan van die 855,5 megawatt en daar blijven we voor staan.

Geen instemming van ons dus met de voortgang in de brief. Wel willen wij graag dat de provincie Groningen een belangrijke rol speelt in de verduurzaming en dat we een energieprovincie blijven. Dat zijn we en dat willen we blijven. Wij denken dat deze rol veel kansen met zich meebrengt: innovaties en dus ook veel werk. Dat vinden wij als Groninger Statenfractie van belang voor de hele provincie. Daarom willen wij de wind op zee uitbreiden – en flink. Dat kan aansluiten op ons provinciale beleid of een plaats krijgen in het nieuwe Nationaal Programma. En daarom dienen we de volgende motie samen met de fractie van Groninger Belang in.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 447, met als titel 'Zeewind'. De motie is ingediend door de fractie van de VVD, mede namens de fractie van Groninger Belang:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 19 december 2018,  
Constaterende dat

- er meer duurzame energie nodig is om in toekomstige energiebehoeften te kunnen voorzien;
- daarbij wind op zee een uitstekende optie is;
- Groningen als energieprovincie het wenselijk acht, veel meer energie uit wind op zee te halen;
- er op de Noordzee ten noorden van Schiermonnikoog al 1.300 megawatt aan windmolens is aangewezen in Geminipark 1 en 2;
- er voor verduurzaming van de eigen industrie minstens 5.000 megawatt nodig is;

Overwegende dat



- een veel grotere aanvoer van wind op zee richting Eemshaven een diversiteit van bedrijven uit de windindustrie aantrekt, die voor de nieuwe werkgelegenheid van groot belang is;
- een grotere aanvoer van wind een belangrijke stimulans voor de ontwikkelingen rondom waterstof als energiedrager is;
- er qua aanpassingen aan het net en ruimte op zee ten noorden van Schiermonnikoog plaats is voor 10.000 megawatt;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. een aanbod te doen aan het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat om vanuit Groningen mee te werken aan het mogelijk maken van een opgave van 10 gigawatt aan wind op de Noordzee boven Schiermonnikoog;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer NOLLES (GroenLinks): Ja, wij zijn ontzettend blij dat ook de VVD nu zo ver is: dat juichen wij van harte toe. Het is al wel twee jaar staand beleid van de provincie, die 10 gigawatt op zee. Is dat mevrouw Wulfse bekend?

En het tweede punt dat ik wil maken: 6 december – dat is dus echt kortgeleden – is door Tweede Kamerlid Sienot van D66 een motie ingediend die vraagt te kijken naar ruimte voor die windenergie op de Noordzee boven Schiermonnikoog, gesteund door een ruime meerderheid in de Kamer. Maar uw Tweede Kamerfractie van de VVD was daartegen. Is u dat ook bekend en bent u daar ook verbaasd over?

Mevrouw WULFSE (VVD): Dat is mij bekend. En of ik daar verbaasd over ben of niet, dat doet er eigenlijk niet toe. Wij vinden als Groninger Statenfractie dat dit wel moet gebeuren en wij willen ook graag dat namens de VVD deze motie richting EZ gaat, omdat we dat signaal juist speciaal vanuit Groningen willen aangaan, vanwege hetgeen wat u eigenlijk zegt. Dus het is een heel duidelijk signaal dat wij daar anders in staan en dat we dit beleid voorstaan.

De heer NOLLES (GroenLinks): Dan ben ik heel blij dat u zich aansluit bij het Groninger bod.

De heer RAM (PVV): De PVV wil geen enkele windmolen op land of op zee. Maar even ingaand op wind op zee: is de VVD ermee bekend dat wind op zee niet meetelt wettelijk voor de opgave in Groningen? Het is geen wettelijk geen vervanging daarvoor. Hoe ziet de VVD dat?

Mevrouw WULFSE (VVD): Dat vindt de VVD een bestuurlijke discussie. Dat is volkomen oninteressant. Het gaat er gewoon om wat je levert als land, hoe je er samen voor zorgt dat je aan die duurzame energie toekomt en die CO2-vermindering voor elkaar krijgt. En of dat het ene potje is of dat ene label erop: dat is een bestuurlijke discussie en die vinden wij niet interessant.

De heer RAM (PVV): Ja, dat kan de VVD dan wel niet interessant vinden, maar dat zijn wel internationale verdragen die daaronder liggen en daar is een rekenmethode voor. Dan kan de VVD wel de schijn opwekken dat ze met dit grote windpark op zee wind op land voorkomt, maar dat is dan toch een illusie.

Mevrouw WULFSE (VVD): Wij denken in ieder geval dat dit een veel betere optie is, wind op zee. En nogmaals: het maakt ons helemaal niet uit waar het in meetelt. Uiteindelijk telt het wel mee voor Nederland en het telt ook mee voor de positie van Groningen: het geeft heel veel werk in de Eemshaven en voor de windindustrie is dat van groot belang. En daar zoeken wij ook heel erg naar, dus het maakt ons niet uit waar het bij hoort, wij willen dit heel graag.

Mevrouw KRUIZE (D66): Ik hoorde mevrouw Wulfse zonet toch meerdere keren zeggen dat de VVD het Groninger bod volledig omhelst. Dat verheugt ons als D66 buitengewoon. Maar wat is deze motie verder dan nog? Wat voegt deze dan voor u nog toe? Is dat een symbool? Want Groningen legt dit bod namelijk al neer.

Mevrouw WULFSE (VVD): Nogmaals: voor ons is dit geen symbool, het is een duidelijk signaal dat ook de Groninger VVD-Statenfractie dit graag wil. We weten inmiddels ook wat het maximum kan zijn en we hebben ook een nieuw Nationaal Programma. Dus wij denken dat dit precies het juiste moment is om met dit aanbod nog eens bij EZ aan te komen en hier eventjes de scherpte neer te zetten.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): De prachtige foto's van onze provincie onder een laagje sneeuw van afgelopen zondag laten het je weer beseffen: wat wonen wij toch op een prachtige aarde. Maar deze schoonheid is niet vanzelfsprekend en is kwetsbaar. Het behoud van deze aarde vraagt de inzet van iedereen die daarop leeft. De keuze voor een toekomstbestendige energieopwekking hoort daarbij, maar zal ook gevolgen hebben voor alle inwoners van onze provincie.

Vandaag bespreken we hoe we met zoveel mogelijk gemeenten, organisaties en inwoners het gesprek aan willen gaan over de toekomst van windenergie op land. Het is een nieuwe start van een gesprek dat zich ongetwijfeld nog qua vorm en inhoud zal moeten ontwikkelen. Maar wel is zeker dat dit gesprek ons allen aangaat. Bijvoorbeeld als je mogelijkheden ziet in je eigen leefomgeving of als je vindt dat het allemaal niet snel genoeg gaat met de energietransitie. Maar zeker ook als je vindt dat jouw dorp onevenredig zwaar lijkt te lijden onder windenergie.

We kunnen ons niet veroorloven onze verantwoordelijkheid voor de zorg voor onze aarde te ontlopen. Tenminste, niet als we in de toekomst ook nog in een besneeuwd Groningen willen ontwaken.

De heer VAN KESTEREN (PVV): U hebt het over dat we een verantwoordelijkheid en zorg hebben naar onze inwoners van Groningen. Het is vandaag bekend geworden dat de Raad van State een uitbreidingsplan voor het windpark in Delfzijl heeft vernietigd vanwege slagschaduw schade voor omwonenden. Zou de zorg van Provinciale Staten en van Gedeputeerde Staten niet naar de inwoners van Groningen moeten gaan? Is dat nu nóg niet duidelijk, dat we die verantwoordelijkheid hebben, in plaats van de verantwoordelijkheid om de wereld te redden? Dat we die verantwoordelijkheid gewoon hebben voor de wijken en de dorpen waar de bewoners ernstige zorgen hebben over de schade die windmolens veroorzaken? Vindt u ook niet dat we die zorg moeten hebben?

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): U hebt mij horen zeggen dat we met elkaar de verantwoordelijkheid hebben voor deze aarde. En jazeker, we zijn met de heer Van Kesteren van mening dat we ook de zorg hebben voor onze inwoners. Daarom vragen wij ook hier vandaag om met elkaar dat gesprek aan te gaan.

De heer MASTENBROEK (SP): Het is een heel mooie ervaring om een keer als laatste het woord te voeren, zeker omdat je dan steeds met je hand omhoog zit en het woord graag wilt. Dus ik vind dat een heel leuke vorm, ik zou willen voorstellen om dat erin te houden. Het voordeel is ook dat de coalitie voor de volgende periode al rond is, dus ik het rustig kan gaan hebben over de verkiezingen van 2023 en de windparken rond die tijd.

We hebben in de commissie al aangegeven dat de brief die nu voorligt, wat ons betreft een goede brief is, de uitgangspunten daarin ook goed zijn, maar dat het gaat om de uitwerking. Ik denk dat de fractie van de VVD het heel goed heeft neergezet en scherp gemaakt. Wat zij niet goed deed, was stellen dat voor ons het draagvlak is wat de gedeputeerde wil. Ik heb in de commissie denk ik heel duidelijk aangegeven dat dat draagvlak een keiharde eis moet zijn en moet blijven, geen wassen neus moet worden en dat dat ook inhoudt dat er een forse meerderheid van direct omwonenden voor het plan moet zijn. Wat mijn fractie betreft in ieder geval – en wat mijn partij betreft en ook de volgende fractie van mijn partij – om die vraag dan ook maar meteen te beantwoorden.

Mevrouw WULFSE (VVD): Ja, dat roept toch om enige verduidelijking. Want in de commissie gaf de SP aan, op een vraag van de VVD wat draagvlak is en of dat ook dat zou kunnen zijn wat de gemeente goed vindt. Toen gaf de SP aan dat het dat misschien zou kunnen zijn. En nu hoor ik de SP zeggen: Een forse meerderheid van de omwonenden. Dat is toch iets anders dan de gemeente? Kan de SP daar nog iets meer duidelijkheid over geven? Welke rol heeft de gemeente hierin?

De heer MASTENBROEK (SP): De gemeente heeft denk ik een belangrijke rol in het proces en in het kaart brengen van het een en ander. Maar uiteindelijk gaat het er wel om wat het draagvlak onder de omwonenden is wat mijn fractie betreft. Uw vraag in de commissie staat me niet zo bij. Kijk, de discussie gaat ook wel over of gemeenten nu gedwongen kunnen worden of niet. Dat vind ik helemaal niet zo interessant, het gaat ons om het échte draagvlak van de échte betrokkenen. En wat mij betreft kunnen gemeenten niet gedwongen worden. Als een gemeente het niet wil, als omwonenden het niet willen, dan gaat het wat ons betreft niet door.

Mevrouw WULFSE (VVD): De SP noemt nu dat als de gemeente het niet wil of als de omwonenden het niet willen, het voor haar niet doorgaat. Als de SP moet kiezen? Een van de twee: de gemeente

wil wel, maar de forse meerderheid van de omwonenden van dat windpark wil het niet. Wat vindt de SP dan?

De heer MASTENBROEK (SP): Dan zijn wij niet voor dat plan en dat heb ik volgens mij ook gezegd. Kijk, zoals het gegaan is, kan het niet en het dwingen is gewoon de goede manier. Plan Delfzijl-Zuid, werd net al genoemd, is vandaag vernietigd. Dat is een plan waar ook veel weerstand is. Dat is er overal en dat betekent gewoon dat het fundamenteel anders moet bij toekomstige projecten.

Wat ook wel van belang is, is denk ik: wij bespreken die plannen hier ook nog allemaal. Wij moeten uiteindelijk als provincie ruimte geven voor een concreet plan en bij het bespreken van die plannen zal mijn fractie die plannen op deze punten gewoon gaan toetsen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): 'Draagvlak', 'meerderheden': het blijkt dat het draagvlak steeds minder wordt. Dus meerderheden krijgen we niet meer. Blijft de SP dan ook vasthouden aan die 855,5 megawatt aan taakstelling die we onszelf hebben opgelegd? Of is dat straks ook bespreekbaar? Of moeten we dat loslaten? Want in de praktijk blijkt dus dat dat wel moet in de toekomst.

De heer MASTENBROEK (SP): Nou ja, die 855,5 is wat mij betreft al een gepasseerd station. Daar heeft de provincie zich op vastgelegd, daar gaan we nu ook niet meer aan tornen. Wij bespreken nu een brief voor toekomstige projecten en toekomstige molens. En dat moet helemaal anders en dat is wat ik u zeg.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, maar het blijkt dat aan de huidige taakstelling al nauwelijks voldaan kan worden. Want er is geen draagvlak: steeds meer gemeenten worden slim en die krijgen ook meer kennis, die gaan dat niet meer doen. Is dat nou tegen beter weten in dat u dat zegt? Of gaan we doormodderen met die 855,5 megawatt aan opgave?

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, nogmaals: over die 855,5-opgave gaat het vandaag niet. Het gaat over nieuwe dingen. Wij zijn ervan overtuigd dat als je dat van onderop – we hebben het provinciale energiebedrijf al een paar keer genoemd in dit verband – en op een heel andere manier gaat doen en écht mensen daar goed bij gaat betrekken en hun ook echt zeggenschap in geeft – dus 'energie van ons allemaal' en niet van een Chinese windboer – dat er een meerderheid voor een plan te vinden is. Als het namelijk een goed plan is, zullen mensen daar niet tegen zijn. Wat wij gezien hebben, is dat er slechte plannen toch nu uitgevoerd gaan worden en daar mensen tegen. Dat is dus gewoon iets anders.

De VOORZITTER: De heer Van Kesteren, ten slotte.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Dan wil ik de SP er toch op wijzen dat Delfzijl onderdeel was van die taakstelling van 855,5 megawatt. Dus bent u niet bezorgd dat er in de toekomst ook nog meer zal gebeuren? Want dat zijn de huidige aantallen die geplaatst moeten worden: dat is Delfzijl.

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, hoe het met Delfzijl-Zuid verder moet, dat kan ik nu niet overzien. Er is deze ochtend om kwart over tien een uitspraak van dertig pagina's gedaan door de Raad van State. Het lijkt me een beetje hoogmoed als ik daar nu iets over ga zeggen. Maar nogmaals – en wat mij betreft dan voor de laatste keer: wij hebben het nu over andere projecten.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): De heer Mastenbroek maakt de positie van de SP behoorlijk duidelijk. Maar één ding is me nog niet helemaal duidelijk. Het gaat om draagvlak bij zowel omwonenden als de gemeenten. Wat nu – en die vraag heb ik volgens mij nog niet beantwoord gehoord – als omwonenden het wél graag willen, stel je voor, maar een gemeente wil het niet? Wat moet er dan volgens de SP gebeuren?

De heer MASTENBROEK (SP): Dan moeten er verkiezingen komen in die gemeente.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ik heb toch nog even een vraag over die taakstelling. Ik hoor de heer Mastenbroek zeggen dat het niet over die taakstelling gaat en dat een gepasseerd station is. De vraag die bij ons rijst is: wat moet er gebeuren voordat wij kunnen zeggen dat wij er misschien toch nog een keer naar moeten kijken? Moeten er dan nóg meer problemen ontstaan? Moeten er dan nóg meer discussies komen? Moeten er dan nóg meer procedures komen? Wanneer

houdt het op, met name ook met het oog op de andere provincies die niet aan hun taakstelling voldoen?

De heer MASTENBROEK (SP): Nou ja goed, voor zover ik het allemaal zo kan overzien, is afgezien van Delfzijl-Zuid die taakstelling gewoon al ingevuld. En nogmaals: over Delfzijl-Zuid kan ik nu nog niet zo veel zinnigs zeggen. Maar daarna lijkt me die discussie dan klaar over die 855,5 megawatt.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Nou, ik doel meer op de wijze waarop het tot stand gekomen is. Het is net geschetst door de heer Mastenbroek dat zoals het tot nu toe is gegaan, het straks niet moet. Maar feit is dat het wel zo gegaan is en daar kampen de burgers nu mee. Meer in dat kader was de vraag: hoe lang moeten we nog zo doorgaan voordat we zeggen dat we misschien iets te ambitieus zijn geweest bij het afspreken van die taakstelling?

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, dat kunnen we allemaal wel zeggen, maar dat is een gepasseerd station. Die vergunningen zijn er, voor het overgrote deel zijn die inmiddels ook onherroepelijk, dus die molens zullen er denk ik gewoon komen. Wij hebben daarvan steeds gezegd dat dat niet de manier is om dat te doen. Wij zijn daar ook nooit voor geweest, het is alleen op een gegeven moment wel een voldongen feit geworden en dat is waar wij nu ook zijn. Dat is ook de aanleiding om nu te zeggen: wij gaan het voortaan helemaal anders doen en dit niet weer. En in zoverre, de VVD sluit die grote windparken misschien heel stoer uit en dat is allemaal wel mooi. Maar ik denk dat die nooit kunnen voldoen aan deze eisen, maar als die daaraan zouden voldoen: nou ja, waarom niet? Maar dat is dus het helemaal omdraaien, het helemaal anders doen: daar bereik je mee dat wat er tot nu toe gebeurd is, niet nog een keer kan voorkomen.

De VOORZITTER: Ik vind dat we na deze energieke eerste termijn van de Staten de koffie wel verdiend hebben en schors de vergadering voor een kwartiertje.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering en geef het woord aan gedeputeerde Homan.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Dames en heren, ik denk dat u net echt heel goede vragen hebt gesteld. Want dit zijn namelijk wel de vragen die wij als College en als provincie ons de afgelopen periode hebben gesteld. Vandaar dat we ook hebben gezegd dat we de antwoorden niet alleen hier in huis gaan verzinnen. We zijn de hort op, de boer op, de provincie ingegaan en dat hebben we gedaan en dat hebben we geweten. Honderden mensen hebben we gesproken, 'gewoon' de Groningers – om het maar even zo te zeggen – maar inderdaad ook de experts uit onze provincie.

Er werd ook gevraagd wie die experts dan waren. Dat waren ambtenaren van de gemeente, dat waren mensen van de Natuur- en Milieufederatie, de mensen die verbonden waren aan corporaties, aan energiekepels – noem het allemaal maar op. Iedereen was welkom en we hebben ook heel veel mensen gericht uitgenodigd.

Dat heeft geleid tot 'Eerlijk, Efficiënt en Eigen', het document dat we vorig jaar met u hebben gedeeld en waaruit eigenlijk bleek wat wij nu hebben opgehaald. En wat daar heel sterk uit bleek is dat de mensen zelf eigenaarschap willen, zeggenschap over hun eigen energie. Dat ze inspraak wilden van begin af aan en niet, zoals velen het hebben gevoeld in het verleden, pas aan het einde. Alleen, we liepen tegen een praktisch punt aan en dat hebben we ook met veel mensen gewisseld en we hebben ook veel onderzoek gedaan naar hoe je nou vastlegt dat deze mensen vanaf begin af aan ook gaan over windenergie. Windenergie als onderdeel van de energiemix, want we hebben alles nodig om onze eigen doelstelling, die we hier in huis hebben geformuleerd – namelijk de 60 procent – te halen. Maar ook om uiteindelijk uitvoering te geven aan het Klimaatakkoord en de Regionale Energiestrategie.

Daarom hebben we gezocht naar een manier waarop we dat het beste kunnen doen. En dat is inderdaad, zoals men weleens zegt, '*bottom-up*': 'voor en door Groningers' of 'door en voor de Groningers', het is maar net hoe je het formuleert. Dat betekent dat we aan het begin van het proces, dus écht aan de start, vragen aan de mensen wat nou de voorwaarden zijn waaronder zij windenergie zouden willen. Wat moet er nou gebeuren en hoe willen zij dat het eruitziet? Dus eigenlijk landschappelijk gezien en ruimtelijk gezien, maar ook wat zij ervoor terugwillen en wat de voorwaarden zijn waaronder dat zou kunnen. Dat betekent dus – dat staat ook wel in de brief omschreven – dat het kan gaan over participatie, oftewel geld inleggen en er wat voor terugkrijgen. Daar zijn ook minima aan gesteld en daarbij kunnen we zelf de voorfinanciering doen – dat gebeurt

momenteel ook al wel vanuit het revolverend fonds. Maar daar zit ook een tweede element bij en dat is namelijk het delen in de lusten, een essentieel onderdeel.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ja, dit roept bij mij twee vragen op. De eerste vraag is: zou niet eerst de vraag gesteld moeten worden: 'Wilt u wel windenergie op land?' En de tweede vraag die ik heb is: wanneer kun je spreken over het afstemmen met burgers en onder welke voorwaarden zij dat willen? Hoe groot moet het percentage burgers zijn dat daarover meesprekt? Want we hebben ook te maken met burgers die vooraf al 'nee' zeggen en niet komen. Kan de gedeputeerde daar misschien daar wat meer duidelijkheid over geven hoe zij die start van het proces ziet?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Jazeker kunnen we daar helderheid over geven. Kijk, er zijn namelijk twee soort van startmomenten geweest. Het eerste startmoment was hier in deze zaal, waarin we met elkaar hebben gezegd dat we naar 60 procent duurzame energie gaan. En in die energiemix hebben we ook windenergie nodig. Voor kleine windmolens hebben we reeds beleid, maar voor de grote windmolens nog niet. Voor het andere gedeelte stelt u terecht: willen de mensen dat wel? Nou, wij hebben gezien en ook gehoord op de verschillende bijeenkomsten dat mensen dat inderdaad willen. Maar dat ze dat wel willen onder die drie dingen: 'Eerlijk, Efficiënt en Eigen'. En dat zijn dus wel de kernwaarden waarmee we ook op pad gaan om aan de rest van het beleid uitvoering te geven.

Daarin gaan we nu eigenlijk een soort van volgende fase in, waarin we juist weer de regio ingaan met de gemeenten. Dit om juist op te halen als de mensen windenergie willen. Want we zeggen wel heel terecht dat de Regionale Energiestrategie eraan komt: daarin maken we als gemeenten, waterschappen én provincie plannen met elkaar. Maar nu zitten we nog in de fase van juist het gevoel omdraaien van eigenlijk de afgelopen periode, waarin men wel windmolens wilde maar waarbij men de manier waarop niet oké vond, naar: 'Oké, als we dan windenergie willen, hoe willen we dat dan doen?' Dus het is juist dat omdraaien van dat gevoel van eigenaarschap.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): De gedeputeerde zegt net dat de provincie de hort op is geweest en dat wat zij terugkrijgt, is: Ja, de mensen willen dat. Kan de gedeputeerde dat voor ons wat inzichtelijker maken? Want is het dan zo dat als je een avond organiseert binnen een gemeente en daar tien mensen op afkomen en zeggen dat ze windenergie willen, we dan kunnen zeggen dat de inwoners van die gemeente dat inderdaad willen? Kan de gedeputeerde er wat duidelijkheid over geven welk deel van een gemeente zich eigenlijk moet uitspreken, voordat je kunt zeggen dat die gemeente dat ook echt wil?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ik denk dat we het proces even moeten scheiden. We spreken hier nu met elkaar op verzoek van de motie 'Tandje erbij' van D66 naar wat nu de stand van zaken in het proces is en wat de volgende stappen zijn. Daarin ziet u wel – ik denk dat dat wellicht een voorbeeld is – dat er in ieder geval al twee gemeenten zijn die zeggen dat zij dat wel willen. En de ene gemeente is daar verder in: de gemeente Groningen heeft namelijk al heel veel informatie opgehaald; de andere gemeente neemt net de volgende stap. Ik denk dat het heel erg belangrijk is om je te realiseren – want die vraag kwam zonet vaker voor – hoe dat dan met draagvlak zit. We hebben juist dit proces nu, zodat juist de mensen aan het begin kunnen zeggen – opstaan als het ware – dat zij dit willen. Maar dan wel onder een aantal voorwaarden. Dus dat is eigenlijk heel anders dan dat we gewend zijn. We moeten daarin ook een beetje loslaten, dat gaat bijvoorbeeld over dat concentratiebeleid en je kunt niet zeggen dat we het *bottom-up* doen en een hoop van de informatie en het enthousiasme laten ontstaan in de samenleving, maar we wel alvast hier in huis beslissen dat het dan niet dat en dat mag zijn. Dat strookt daar dan niet mee.

De VOORZITTER: De heer Scheffers, ten slotte.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Het was een mooi betoog, maar het was geen antwoord op de vraag. Kijk, om het concreet te maken over Groningen: daarvan zegt de gedeputeerde dat Groningen een voorbeeld is van een gemeente die dat wil. Dan is de vraag: kan de gedeputeerde inzichtelijk maken hoeveel mensen er precies in gesprek zijn geweest, hoeveel mensen er in Groningen wonen en wat de verhoudingen zijn om te kunnen zeggen dat Groningen dit echt wil?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Volgens mij heb ik daar wél antwoord op gegeven. Het is namelijk zo – en dat staat ook in de stappen omschreven – dat we drie stappen hebben. In die eerste stap wordt juist dat gesprek aangegaan; dat eindigt in een soort manifest – zoals we dat hebben genoemd

– waarin je ophaalt uit de omgeving onder welke voorwaarden men het zou willen, wat men wil dat er terugvloeit naar de samenleving en hoe men wil dat er geparticipeerd wordt. En in die tweede fase – daarin komt u ook gewoon weer heel duidelijk aan bod – komt uw antwoord ook op tafel, want daarin leggen wij deze gecombineerde Kansenkaart aan u voor. Dan is het ook aan u om te zeggen of dit voldoet aan de wensen en eisen die de mensen eerst zelf hebben opgesteld, in combinatie met de locaties. Dus dan komt dit in beeld en volgens mij is dat ook het moment waarop u die vraag kunt beantwoorden.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Ik hoor de gedeputeerde ook zeggen dat we een concentratiebeleid hadden. Dat weten we ook allemaal, dat is met veel pijn en moeite tot stand gekomen. Is het nou niet een beetje zo dat met dit nieuwe beleid via een omweg afscheid wordt genomen van het concentratiebeleid? En was het niet handiger geweest om gewoon aan de Staten voor te leggen dat we een bepaalde opgave moeten realiseren en we het concentratiebeleid moeten loslaten?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Er zijn twee heel verschillende zaken. In 2012 heeft de provincie Groningen, net als heel veel andere provincies, haar handtekening gezet onder de taakstelling zoals wij die kennen: de 855,5 megawatt. Daarbij is ook in deze zaal ervoor gekozen om dat middels het concentratiebeleid te doen. We hebben in 2016 gezegd dat we daarmee verdergaan, dat we dat afmaken, we onze bijdrage doen, we aan onze afspraken houden en we ons daar maximaal voor inzetten. Maar ondertussen weten we, om in 2035 bij 60 procent duurzame energie te komen, dat er nog meer windenergie als onderdeel van die energiemix nodig zullen hebben. En daarin hebt u ons op pad gestuurd met de boodschap: Doe dat nou op de manier die het beste draagvlak kan garanderen. Nou, dat was een behoorlijke zoektocht, dat heeft ertoe geleid dat we echt de boer op gingen, zogezegd, om op te halen hoe dat eruit moet zien als we dat doen: 'Eerlijk, Efficiënt en Eigen', voor en door de Groningers en hoe dat vast te leggen in beleid. Daartoe hebben we gekozen voor een maatschappelijke tender. Daarmee is het natuurlijk wel apart als je zegt dat we eerst aan de verschillende deelgebieden in de omgeving gaan vragen hoe ze dat dan willen. Hoe willen ze dat het eruitziet en wat willen ze daar dan voor terughebben? Hoe willen ze participeren? Wie willen ze het initiatief laten nemen – bijvoorbeeld een corporatie? En dan zou het heel raar zijn als we dan ook direct al zeggen dat dat het concentratiebeleid moet zijn of het er op een bepaalde andere manier uit moet zien. Dan draai je het proces om en volgens moeten we dat juist loslaten, willen we de Groningers die nieuwe windmolens ook echt van de Groningers laten zijn.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Ja, dat is weer een mooi betoog. Ik kan de woorden van collega Scheffers herhalen. Volgens mij zit er wel iets van een antwoord in. Maar waarom is er niet voor gekozen om de kaders te stellen, namelijk: 'Gemeenten, bewoners en energiecoöperaties, ga aan de slag, plan EAZ-molens, zonneparken en wat al niet in, maar de molens mogen gewoon niet hoger zijn dan een bepaalde hoogte, omdat we nou eenmaal een concentratiebeleid hebben?' Dat had toch ook gekund?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Om aan de 60 procent te komen hebben we alles nodig. We hebben inderdaad al wel beleid voor kleine windmolens, we hebben reeds beleid voor zonneparken, maar voor grotere windmolens hebben we die nog niet. En wat we nu doen is dat we eigenlijk een aantal van die voorwaarden voor dat beleid terugleggen in de samenleving: daar waar er zo vaak om gevraagd is. Dat zou ook kunnen betekenen dat ze een bepaalde hoogte van de windmolens willen in hun omgeving en niet hoger dan – ik noem maar iets – 100 meter. Dat zou onderdeel kunnen zijn van dat manifest, van die voorwaarden van omwonenden.

Mevrouw WULFSE (VVD): De gedeputeerde zegt dat het toch heel raar zou zijn als we eerst zeggen waar het moet en we dan nog naar de bevolking moeten gaan. Maar we hebben natuurlijk als provincie een heel belangrijke taak en dat is de ruimtelijke ordening: waar doen we wat in de provincie? Daar hebben we onze Omgevingsvisie en ons omgevingsbeleid voor. In deze lijn, zoals het College dat wil, gaat dat zo uiteindelijk dat als een aantal gemeenten zegt dat zij het ergens willen, dan komt er een plan, dan wordt het hier voorgereden en mogen we elke keer weer onze Omgevingsvisie openbreken. Geldt dit eigenlijk voor alle andere aspecten ook? Dus als het College zegt dat als mensen ruimtelijk iets anders willen, zij er dan bij ons mee aan moeten komen en dan kunnen we die ruimte maken? Of geldt dat specifiek alleen voor de windenergie dat we elke keer die Omgevingsvisie moeten openbreken?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Nee, zeker niet. Het staat ook wel in de brief omschreven: wat echt de volgende stap is, is dat we dit proces gaan vastleggen in de Omgevingsvisie en –verordening. En dat we ook de voorstellen die binnen zullen komen, toetsen aan de Omgevingsvisie en een aantal voorwaarden daarin en daarna aan u voor zullen leggen. Dus u blijft daarin ook in de regie, u houdt de regie op dat gebied. Dat is denk ik ook wel het antwoord op de vraag van de Partij voor de Dieren: houdt u rekening met de natuurgebieden? Het is essentieel dat we kijken in die afwegingen naar de afwegingen die we al eerder in de Omgevingsvisie met elkaar hebben gemaakt.

Mevrouw WULFSE (VVD): Ik denk dat dit voor de inwoners volstrekt onduidelijk is. Normaal gesproken heb je een bepaalde visie van een College en die is verwoord in dat ruimtelijke beleid en dat kun je zien wat de provincie vindt dat er mogelijk is. Af en toe komt er een uitzondering en dan pas je het aan. Deze weg die het College opgaat, betekent dat de mensen helemaal niet weten waar ze aan toe zijn en er dus eigenlijk overal op elke plek iets kan gebeuren. De gedeputeerde geeft er geen antwoord op of dit ook voor andere taakgebieden geldt, als mensen iets anders willen dan alleen wind. En dan bedoel ik niet alleen energie, maar ook ondernemerschap, hoge reclamemasten waar wij bijvoorbeeld een voorstander van zijn of andere zaken. Betekent dat dat die Omgevingsvisie nu wat u betreft heel anders wordt?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Nee, u zegt als het ware dat ik heb aangegeven dat iets zomaar zou kunnen in de Omgevingsvisie. Maar dat is absoluut niet wat wij zeggen. Wat wij zeggen is dat de Omgevingsvisie leidend is. Echter, dit is een procesbrief. Op basis van een motie hebt u allen ons gevraagd om terug te komen wat er nou precies in het beleid staat en wat de stand van zaken is. En de volgende stap is ook hoe wij dat ook gaan vastleggen in de Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening en daarover zal er dan een voordracht naar u toekomen.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Even twee vragen. Ten eerste ook de vraag die ik aan D66 gesteld heb: kan een gemeente om aan haar opgaven te voldoen, ook komen met heel andere plannen op het gebied van energie? Energiebezuiniging of zonne-energie, bijvoorbeeld?

Ten tweede: het is heel mooi dat we dat via deze tender gaan doen. Daar staan we ook helemaal achter. Maar hoe voorkom je vertraging?

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Hartelijk dank voor de vraag. Ik denk dat die een mooi bruggetje is naar het derde element. Wat hadden het even over de kosten en hoe de mensen kunnen participeren. Kan iedereen daarin meedoen? Daarvan heb ik gezegd: Jazeker, dit moet echt voor en door de Groningers worden. Dus we gaan ook bijvoorbeeld met ons revolverend fonds het mogelijk maken dat mensen geld inleggen en de winsten hebben. Het tweede is inderdaad hoe dat over draagvlak gaat. En ten derde was er een aantal vragen over dat dwingen van gemeenten en hoe we zorgen dat we onze taakstelling halen. We hebben alleen een eigen doel: dat is die 60 procent.

Maar daarnaast zien we nu – dat is ook in deze zaal besproken – dat we in het Interbestuurlijk Programma ervoor hebben gekozen om samen uitvoering te gaan geven aan het Klimaatakkoord middels de Regionale Energiestrategie. En we hebben nog geen Regionale Energiestrategie. Sterker nog, daarmee gaan we pas echt beginnen op het moment dat het Klimaatakkoord getekend is en wij hebben wel als regio hier – dat moet ik zo zeggen, want die komt wel toevallig overeen met de grootte van de provincie – gezegd dat we hier samen mee aan de slag moeten. Op 24 januari zullen we dan ook voor de eerste keer echt met elkaar samenkomen om een soort van startnotitie te gaan tekenen. En in die Regionale Energiestrategie zeggen we met z'n allen dat we gaan toewerken naar 49 procent CO2-reductie. Hoe we dat gaan doen, gaan we daarin vastleggen. Dus daarin verplicht je je eigenlijk met elkaar ertoe om een goed plan te maken om in 2030 die 49 procent te realiseren. Daarin doen alle gemeenten, waterschappen en de provincie dan mee.

Dat was eigenlijk wel een beetje het einde van mijn betoog. Ik denk dat het goed is om nog even het volgende te benoemen: het gaat om energie voor en door de Groningers. De Groningers kunnen het initiatief nemen, uiteindelijk kunt u uw rol gewoon weer pakken bij fase 2, dus de tweede stap, en vervolgens wordt de maatschappelijke tender opengesteld. Dus ik denk dat dat essentieel is. Het gaat niet om de hele provincie vol te zetten met windmolens, het is het beleid van ons samen en gezamenlijk van de Groningers, waarbij we ons realiseren dat we windenergie nodig hebben, willen we die grote stappen zetten. Alleen gaan we dat wel op zo'n manier doen dat iedereen ervan kan profiteren.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ik kom toch maar weer even naar voren, omdat een aantal vragen wat mij betreft niet beantwoord is. De provincie heeft ons op de hoogte gebracht van een

advies dat is ingewonnen over onder andere het element draagvlak. Nou ja, als je dat advies goed leest, dan komt het er eigenlijk op neer in de praktijk dat er heel weinig mee wordt gedaan. De vraag die gesteld is, is: hoe gaat het College nou borgen dat dat alsnog wordt gerealiseerd? Want het College heeft hier toch vele malen gezegd dat men draagvlak van essentieel belang vindt. Moet ik dan het antwoord zo opvatten dat de maatschappelijke tender het vinkje is om daaraan te voldoen? Dat is één vraag.

De andere vraag is de volgende. Ja, ik heb het zonet een paar keer geprobeerd, wellicht toch een derde poging om dat toch nog eens aan ons duidelijk te maken. Want er worden steeds weer stappen overgeslagen. We gaan de dialoog aan en daar komt dan iets uit. Maar wanneer zitten er voldoende mensen aan tafel? Misschien dat ik het zo concreet kan maken, want je hebt natuurlijk tig duizenden mensen in Groningen die niet aan tafel zitten en misschien wel een mening hebben. Hoe kijkt het College daartegenaan? Heeft het College daar richtlijnen voor zodat men kan zeggen dat als er een bepaalde afvaardiging van inwoners is, men dat representatief vindt? Daar zou ik graag wat meer inzicht in willen.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ja, de eerste vraag ging over draagvlak en 'draagvlak' is natuurlijk altijd wel een heel lastig woord. Daarom zijn wij ook wel met de omwonenden, met de inwoners van Groningen, in gesprek gegaan over hoe dat er nou uit moet zien. Daarbij zeiden zij vooral dat zij zelf de regie willen hebben van begin af aan in het proces: dat we hen mee moeten laten praten over wat het hun moet opleveren en we hen moeten laten zeggen wat nou de beste plekken zijn. Want zij kennen onze omgeving dondersgoed. Dat is eigenlijk in de eerste bijeenkomst in Stadskanaal tot de laatste – in Westerwolde geloof ik, maar dat weet ik niet helemaal zeker meer – het punt dat iedereen belangrijk vond, van begin tot eind in het proces. Dus dat is ook onze grote opgave geweest: hoe zorgen we nou dat we de wensen van de omwonenden, van onze Groningers, vast kunt leggen in beleid? We hebben heel veel juristen hierover gesproken en ook gevraagd hoe dat nou kan en keer op keer werd duidelijk dat onze ruimtelijke-orderingsinstrumenten daarvoor niet geschikt zijn. Vandaar dat we ervoor moesten zorgen dat we op een creatieve manier toch de eisen en wensen van de omwonenden mee konden nemen. En dat hebben we gedaan middels een maatschappelijke tender. Dus het is ook aan u dan om in die tweede fase te zien of we daarmee voldaan hebben aan de wensen van die mensen. Sterker nog, we hebben een soort van mechanisme ingebouwd middels een enquête, die we ook aan hen meegeven, of dit nou voldoende is ten opzichte van de eerste wensenlijst die de mensen hebben ingediend.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Dus ik moet het dan zo begrijpen dat de participatie eigenlijk inhoudt: bijna onder aan de ladder? Gewoon die eerste dialoog: dat is de participatie en daar moeten de burgers het mee doen?

De vraag die daaraan gekoppeld is de volgende. Kijk, als u daar geen antwoord op wilt geven, vind ik het prima en hoor ik het ook graag. Maar wij willen graag het volgende weten. De provincie heeft gesproken met mensen, maar met hoeveel mensen dan? Wanneer is dat dan representatief? Kijk, je hebt natuurlijk een grote groep mensen die niet komt omdat ze dat gewoon niet willen. Hoe zit die afweging daarin? Daarin wil ik gewoon meer duidelijkheid over hebben.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ja, terechte vraag. Ik was ook nog niet klaar met het antwoord daarop. Want wij hebben ook in de brief duidelijk omschreven dat een van onze eisen c.q. voorwaarden is die wij meegeven, dat er in het voortraject in de omgeving voldoende gesprekken zijn met omwonenden en ook met de omliggende gemeenten en de relevante *stakeholders*. Dat kan per gebied verschillen, want het landelijk gebied ziet er anders uit dan een stedelijk gebied. Dus we kunnen dat niet alomvattend nu al omschrijven, maar we zullen wel heel streng kijken of er genoeg is gedaan aan het gebiedsproces. Zijn de mensen allemaal betrokken? Is daar goede communicatie op gezet? Hebben we iedereen die hier wat over wil zeggen, kunnen bereiken? Dus ja, dat is een belangrijk onderdeel van dit proces, want zonder dat kun je niet zeggen dat dit inderdaad van de omwonenden is.

Ik was bij de moties aangeland. We hebben hier twee moties liggen. Over de ene heb ik inhoudelijk al wel wat gezegd, namelijk het expliciet om toestemming vragen met betrekking tot het huidige concentratiebeleid. Je kunt niet zeggen dat we de omgeving ingaan, de provincie ingaan en per gebied gaan vragen wat de voorwaarden van de inwoners zijn, terwijl je vooraf al zegt welke voorwaarden het moeten zijn. Dat is niet hoe 'bottom-up' werkt. Dat is niet hoe je het 'voor en door de Groningers' laat zijn. Dus daarom zeggen we ook: deze motie kan niet, die staats haaks op ons beleid. Dus de motie 446 ontraden we.



En de tweede motie, 'Zeewind' is de titel ervan: er werd al in het debat kort op ingegaan dat er inderdaad een motie is aangenomen over meer wind op zee en het ruimte daarvoor maken. Het is inderdaad al onderdeel van ons lobbybeleid, van het nieuwe Nationaal Programma en ook van het Groninger bod. Alleen, we zien wel dat de timing voor deze motie nu goed is. Ik denk dat het geen kwaad kan om op dit moment nog een keer bij het Rijk duidelijk te maken dat wij mee willen werken aan dat mogelijk maken van die 10 gigawatt van wind op zee boven Schiermonnikoog, boven de Wadden.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Ik kijk even rond of er behoefte is bij uw Staten aan een tweede termijn. De heer Van Kesteren, namens de PVV.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Het is duidelijk: de provincie Groningen zal niet kunnen voldoen aan de taakstelling 855,5 megawatt, laat staan de extra windmolens. Vandaag heeft de Raad van State de vaststelling van 'Bestemmingsplan Windpark Delfzijl-Zuid, uitbreiding' vernietigd, omdat er niet kan worden voldaan aan de normen voor geluid en slagschaduw. De rechtmatigheid en doelmatigheid van de plaatsing van windmolens in onze provincie zullen bepalend zijn en dat is terecht. Het 'tsjakka!'-beleid vertoont inmiddels trekjes van een sekte. Waar blijft toch het gezond verstand, de Groningse nuchterheid? Een sekte weliswaar met enthousiaste voorgangers. Enthousiasme waardeer ik, dat is ook mooi om te zien dat iemand toch voor zijn ideologie gaat. Maar het is wel een pleidooi voor een subsidie-industrie.

Vragen aan de bewoners wat ze willen. Delen in de lusten. Ja, investeren en dan een luttel bedrag jaarlijks vangen voor de moeite, waar banken en financiële instellingen hun handen en vingers niet meer aan willen branden. Wat zijn de rendementen als je voor deze participatie bedenkt dat rendement ook uitgedrukt moet worden in wat het voor effect heeft op de waarde van de woningen van omwonenden? Wat is het rendement? Noem je rendement ook de vervolgschade die de mensen hebben door die waardevermindering, door die risico's voor de gezondheid zoals hart- en vaatziekten? Daar wordt nooit over gesproken. Dat zijn de zorgen die de bewoners hebben en als je de burgers informeert, informeer ze dan volledig. Informeer ze dan ook over de haken en ogen van windenergie. Dat blijft achterwege, het is één grote propagandashow en dat vind ik heel kwalijk.

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Wat ons duidelijk wordt, is dat er heel veel volstrekt onduidelijk is. De beantwoording van de vragen roept eigenlijk meer vragen op. Waar het ons om gaat, is dat we gewoon inzichtelijk willen krijgen hoe het draagvlak c.q. de participatie van burgers wordt gerealiseerd. Nou, uit de antwoorden van het College blijkt dat het College eigenlijk daar zelf ook geen weet van heeft. Er wordt verwezen naar 'de inwoners willen dit', 'de inwoners willen dat'. Nou, welke inwoners iets willen, hoeveel dat er dan zijn en of dat representatief is, weet niemand. Er wordt naar de gemeente Groningen verwezen: daar hebben de inwoners aangegeven dat ze windmolens willen. Ja, hoeveel van die 250.000 inwoners van Groningen zijn daarvoor uitgenodigd? Heeft iedereen een persoonlijke uitnodiging gehad? Hebben er advertenties in de kranten gestaan? Hoeveel mensen hebben daar aan tafel gezeten? Zijn de paar die daar aan tafel hebben gezeten, nou representatief voor de hele gemeente? Ja, zo kunnen we nog wel een tijdje doorgaan.

Het moge duidelijk zijn dat de inwoners kennelijk op allerlei avonden van alles hebben aangedragen over onder welke voorwaarden zij windmolens willen, maar dat die voorwaarden helemaal niet terugkomen in het proces. Het is een proces van een afvinklijstje: een praatje met de bewoners, een vinkje en dan ben je klaar. Wat de uitkomsten zijn: niet relevant. Of burgers echt gaan participeren? Nou ja, als ze maar op de ladder staan, dan maakt het niet uit – of ze nou onderaan staan of bovenaan. Ik constateer in ieder geval dat het voor onze burgers hierdoor niet beter wordt en ik wil het College wel meegeven om, als men daadwerkelijk meent dat onze burgers moeten participeren, daar dan ook concrete kaders voor te stellen.

De heer MASTENBROEK (SP): Ja, ik heb toch een vraag aan Groninger Belang of die fractie de brief wel gelezen heeft. Want in de brief staat onder aan pagina 3: *'Hierbij zullen ruimtelijke bepalingen en landschappelijke belangen gelijkwaardig meegewogen worden. Om dit meetbaar te maken zal er een enquête worden uitgevoerd om de mate van maatschappelijke acceptatie per voorstel te bepalen.'*

De heer SCHEFFERS (Groninger Belang): Ja, volgens mij was de vraag of ik de brief had gelezen. Ja, ik heb de brief gelezen.

De VOORZITTER: Wie verder? Niemand? Dan kijk ik naar het College, of daar nog behoefte is aan woordvoering. De gedeputeerde.

Mevrouw HOMAN (gedeputeerde): Ik denk slechts kort te hoeven reageren. We hebben denk ik een heel mooi proces gevonden. En dat is inderdaad een proces – want zo begin je natuurlijk nieuw beleid – waarin we juist de wensen van de Groningers vast kunnen leggen en ook aan u mee kunnen geven in de afweging. We hebben voor de zekerheid dit in drie stappen goed omschreven én getekend in de Praatplaat. Ik zou zeggen: u bent ook de ambassadeurs van deze Staten. Laat de mensen dan ook horen dat ze hun mening kunnen geven en hun stem kunnen uitbrengen op de bijeenkomsten die georganiseerd worden door ons en de gemeenten.

De VOORZITTER: Dank u zeer. Ik sluit de beraadslagingen.

En ik kijk even of er behoefte is bij de fracties om een stemverklaring af te geven over een van de ingediende moties. Ik begin bij mevrouw Voerman.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Het gaat om motie 447. We zullen daarvoor stemmen, maar wel met de opmerking dat we heel kritisch de ecologische gevolgen zullen volgen.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Motie 446: wij zijn tegen elke vorm van wind op land en dit is gewoon een motie die daar op geen enkel punt aan voldoet of beantwoordt.

Motie 447 'Zeewind' vinden wij een illusie voorspiegelen aan de mensen. Het is geen vervanging voor wind op land, want er zijn wettelijke bepalingen – de heer Ram heeft dat al in zijn interruptie gezegd. Het beste is dus helemaal geen windmolenparken. Het is een subsidiehandel, ze helpen het klimaat niet en het is slecht voor de woon- en leefomgeving en slecht voor de gezondheid van de Groningers. Daarom geen steun.

Mevrouw KRUIZE (D66): Bij motie 446 zullen wij tegen stemmen.

Mijn verklaring gaat even over motie 447. D66 zal voor deze motie stemmen, ondanks dat het ook voor D66 staand beleid is. D66 vindt het belangrijk om hierbij de aantekening te maken dat wij ook eigenlijk wel heel benieuwd zijn hoe de VVD zelf dit mee gaat nemen in de uitvoering naar haar eigen Tweede Kamerfractie, die toch zo overduidelijk tegen die D66-motie heeft gestemd.

De VOORZITTER: Dit gaat een beetje in de richting van een debat. Daar zijn stemverklaringen niet voor. De heer Nolles.

De heer NOLLES (GroenLinks): Even kort over motie 447: ondanks het feit dat dit al twee jaar beleid is van deze provincie, zijn wij zó verheugd dat de VVD dit nu ook ondersteunt dat ook wij deze motie zullen ondersteunen, zodat die naar Den Haag en wij gauw ruimte op zee krijgen voor die molens.

De heer DE WIT (CDA): Ja, de CDA-fractie kan zich aansluiten bij de stemverklaring van D66 en GroenLinks.

De VOORZITTER: Dank u wel. Zie ik nog iemand over het hoofd? Dat is niet het geval.

Dan is het nu *the proof of the pudding*. Ik stel aan de orde motie nummer 446. Daar staat boven 'Focus op concentratie'. Wie is er voor deze motie? Dat is de fractie van de VVD en de Fractie Kaatee. Wie is daartegen? Dat zijn de fracties van de Partij van de Arbeid, de PVV, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, GroenLinks, de Partij voor het Noorden en het CDA. De motie is verworpen.

Dan stel ik aan de orde de stemming over motie nummer 447 'Zeewind'. Wie is er voor die motie? Voor die motie stemmen de fracties van de Partij van de Arbeid, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, GroenLinks, de Partij voor het Noorden en het CDA. Wie is daartegen? Daartegen stemt de fractie van de PVV en ook de Fractie Kaatee. De motie is aangenomen.

## **B. Vaststelling voorkeursalternatief Verdubbeling N33-Midden**

De heer WOLTERS (SP): De N33-verdubbeling: de X1-variant, de X1-plus. Wat onze opstelling steeds is geweest, is dat wij op zich wel blij waren met die X1-variant. Wel hebben we daarbij steeds gezegd dat het ook zaak is dat er een zuidelijke ontsluiting voor Appingedam komt, want ook wij zien het probleem met de Farmsumerweg, die eigenlijk al jaren een overbelaste weg is en mogelijk door die verandering aan de N33 nog wat meer belast zou worden. Dus hebben we gezegd dat er ook een

zuidelijke ontsluiting zou moeten zijn, zodat de gemeente Appingedam samen met haar bewoners op zoek kan naar maatregelen om met name die Farmsumerweg te ontlasten. Dan heb je twee alternatieven: een noordelijke en een zuidelijke die ook als alternatief kunnen dienen voor die Farmsumerweg. Dat is gerealiseerd, de provincie heeft ook toegezegd samen met de gemeente Appingedam te zoeken naar een manier om die Farmsumerweg te ontzien. We krijgen daar straks ook een motie nog over: die zullen wij gaan steunen.

De heer BATTERMAN (PvdA): Inderdaad, 5 december hebben wij hier in de commissie over gesproken. De Partij van de Arbeid is ook voor deze variant X1. We hebben wel in de commissie ook uitgesproken dat wij wel onze zorgen hebben bij de Farmsumerweg: daar komt echt veel meer druk door deze variant. We hebben dat uitgesproken in de commissie, de gedeputeerde heeft daar wel enige toezeggingen in gedaan en daar waren wij heel blij mee. We hebben toch gemeend om dat in een motie te gieten en die wil ik u bij dezen aanbieden.

De VOORZITTER: Dan ga ik haar voorlezen, de motie met nummer 448, met als titel 'Farmsumerweg'. De motie is ingediend door de fractie van de Partij van de Arbeid, mede namens de fracties van Partij voor het Noorden, het CDA en de Fractie Kaatee:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 19 december 2018,  
Constaterende dat

- het College voorstelt om in te stemmen met de X1-variant voor verdubbeling van de N33;
- de gemeentelijke Farmsumerweg bij Appingedam te maken heeft met een grote verkeersdruk;
- deze druk met de keuze voor de X1-variant verder zal toenemen;

Overwegende dat

- het vanuit het oogpunt van verkeersveiligheid en leefbaarheid wenselijk is dat er maatregelen genomen worden om de situatie op de Farmsumerweg te verbeteren;
- het College heeft toegezegd, samen met Appingedam te komen tot een breed onderzoek om onder andere de situatie op de Farmsumerweg te verbeteren;
- het College heeft toegezegd, een bijdrage te leveren in de uitvoering van deze maatregelen;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om

1. samen met de gemeente Appingedam – voor de uitvoering van de verdubbeling van de N33 – te komen met een plan om de verkeersproblematiek, inclusief de financiën, rond de Farmsumerweg aan te pakken;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): De motie van de PvdA lijkt een heel mooi gebaar, maar onze fractie is benieuwd of het daar niet bij blijft. Is het niet alleen maar een gebaar? Want alles waar de PvdA om vraagt, is al toegezegd? Begrijpen wij dit goed? Zo ja, dan kunnen wij de motie omdat dit slechts een gebaar is om het beleid te ondersteunen.

De heer BATTERMAN (PvdA): Ja, wij hebben deze vraag gesteld in de commissie en ik heb toen aangegeven dat het antwoord van de gedeputeerde was dat zij daar een toezegging op kon doen. Nou, ik heb dat meegenomen naar mijn fractie. Wij hebben er behoefte aan als partij – omdat er hier een brede discussie over geweest is – om dat in een motie te gieten. Een toezegging in een commissie is toch net iets anders dan een meerderheid voor een motie. Vandaar dat wij die motie hebben ingediend. U mag dat dan misschien een symbolisch gebaar noemen: dat is voor uw rekening. Wij willen dit graag in een motie gieten, dus lees het zoals u wilt.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Dus ik begrijp het goed dat de PvdA niets wenst te veranderen aan de plannen die er nu liggen?

De heer BATTERMAN (PvdA): Wij zijn voor de voorstellen zoals die er nu voorliggen, met de toezegging die de gedeputeerde heeft gedaan.

De heer BAKKER (VVD): Het maakt niet uit of er staat *'inclusief de financiën'* en *'los het op, College'*. Is dat een vrijbrief om middelen uit te geven voor een oplossing of hoe zien de indieners dat? Dat is de eerste vraag.

Dan wordt er verder een standpunt ingenomen over de verkeersveiligheid en leefbaarheid op de Farmsumerweg, dat die verslechteren. Is het juist niet een gemeentelijke weg en zou je dat niet

beter moeten overlaten aan die gemeente? Ga niet als provincie op voorhand op de stoel van de gemeente zitten. Zou dat niet beter zijn?

De heer BATTERMAN (PvdA): Dat klopt, daar hebt u helemaal gelijk in. Vandaar dat wij ook een aanpassing op die motie hebben gedaan, want in die eerste versie stond dus dat wij een bedrag wilde reserveren. Nou, dat kunnen we niet, want dat is niet een zaak van ons. Maar ook het plan zoals het geschreven moet worden, is een taak van de gemeente en niet van de provincie. Dat kunnen we wel samen doen, maar het initiatief ligt bij de gemeente.

Mevrouw VAN KLEEF (CDA): De N33: hij is een veelbesproken weg. De voordracht zoals hij voorligt, is vanuit economisch perspectief voor de regio, met als eindbeeld een optimale bereikbaarheid van het Eemsdeltagebied. Het CDA is het hier van harte mee eens.

Toch is er een onderdeel in dit tracé dat ons wel veel zorgen baart en dat is het economisch perspectief voor ondernemend Appingedam, het MKB in de binnenstad, maar ook de bereikbaarheid en daarmee de verkeersveiligheid – met name dan de Farmsumerweg. Er is veel draagvlak vanuit de regio voor dit tracé, maar het draagvlak vanuit Appingedam is minder groot. Sterker nog, er is veel protest. Er is een petitie aangeboden met wel een paar duizend handtekeningen en die is dan toch wel een signaal dat er serieus gekeken moet worden naar de zorgen van de Damsters. In de commissie hebben wij hier ook uitvoerig aandacht aan geschonken en we willen dan ook graag van het College vernemen hoe men aan het protest vanuit Appingedam, het gevoel dat men Appingedam letterlijk links laat liggen, tegemoet kan komen.

We hebben dan ook een drietal vragen aan het College. Is er overleg met de ondernemers c.q. het MKB en de aanwonenden van de Farmsumerweg? En is er ook zicht op dat men vanuit dit overleg ook kan komen tot een door hen gedragen draagvlak? Zijn de effecten voor dit tracé voor het bedrijfsleven ook onderzocht? Hun economisch perspectief mag niet inboeten door dit nieuwe tracé van de N33. De veiligheid van de Farmsumerweg mag eveneens niet ten koste gaan van het nieuwe tracé. Vandaar ook dat wij deze motie 'Farmsumerweg' mede hebben ingediend.

Ten slotte de betere bereikbaarheid van Appingedam-Zuid: ook daarvan willen we graag van het College vernemen hoe men hier invulling aan wil geven. Voor het CDA is de verdubbeling van de N33 een *must* voor de toekomst, waarbij Appingedam ook in de *flow* van het economisch perspectief meegenomen dient te worden.

De heer BAKKER (VVD): Het CDA is mede-indiener van de motie. Is het CDA van mening – want zo staat het er toch echt – dat van een andere ontsluiting van de Farmsumerweg de financiën op het bordje van de provincie moeten komen te liggen?

Mevrouw VAN KLEEF (CDA): Nee, dat vragen wij helemaal niet. Wij vragen of er gewoon gekeken kan worden naar die betere ontsluiting en dat daar gewoon een plan voor moet komen en dat samen met de gemeente te gaan doen. En of dat geld gaat kosten, dat is maar de vraag.

De heer BAKKER (VVD): Het is een van tweeën: de gemeente betaalt of de provincie betaalt. Kunt u daar enige duidelijkheid over verschaffen?

Mevrouw VAN KLEEF (CDA): Nou, ik denk dat het goed is dat er eerst gewoon goed gekeken gaat worden in het onderzoek om de Farmsumerweg beter te ontsluiten of die meer verkeersluw te gaan maken. Dan kijken we, als dat plan er ligt, wat er dan precies moet gaan gebeuren.

De heer ZWERTBROEK (D66): De N33: we hebben het er uitgebreid over gehad, we zijn in Appingedam geweest. We hebben eigenlijk een toer gehad door onze provincie vanaf Zuidbroek richting Appingedam, dus we hebben ook het buitengebied bekeken. En in de afgelopen commissie ging het er ook uitgebreid over. Mijn fractie heeft toen ook al duidelijk aangegeven dat wij voorstander zijn van de X1-variant zoals voorgesteld door Gedeputeerde Staten. Met daarbij ook de opmerking dat dat ook de felicitaties waard is aan het dorp Tjuchem, dat uiteindelijk ook kwam met dit voorstel. Dus waar een klein dorp groot in kan zijn.

In de commissie heb ik wel twee punten nog aangeroerd en die punten zijn ook door andere fracties net ingebracht. Allereerst als het gaat om de bereikbaarheid van Appingedam-Zuid gaat de weg zijn tracé wat verplaatsen, waardoor de aanrijroute richting Appingedam-Zuid verandert. Daar hebben wij geen moeite mee, maar tegelijkertijd hebben wij wel een oproep gedaan om dan wel goed te kijken naar de duidelijkheid van die afslag en de aantrekkelijkheid van die afslag. Dus dat de mensen wel gebruik blijven maken van de afslag Appingedam-Zuid. En mede dat ook, omdat er al een

verkeersproblematiek is op de Farmsumerweg en die gaat wat versterkt worden. Ook omdat er op het Eendrachtsterrein – dat is dus lokaal beleid – nieuwbouw gaat plaatsvinden van 200 woningen. Dus dat maakt de druk misschien nog wel wat groter en dat is nu juist de problematiek die hier ligt: niet enkel die van een provinciale weg, maar juist ook van het onderliggende wegennetwerk. Daarom vind ik het ook een mooi gebaar c.q. geste van onze gedeputeerde dat zij heeft aangegeven, samen met de gemeente Appingedam te willen gaan kijken naar die verkeersstromen van het onderliggende wegennet. Want ik denk dat je daarmee de combinatie hebt van enerzijds een goede bereikbaarheid van de Eemsdelta en anderzijds het kijken naar een vraagstuk dat juist meer op het lokale wegennet ligt.

Dat brengt me gelijk bij een dilemma. En eigenlijk, als ik die motie van de PvdA lees, dan doet die mij denken aan een van mijn eerste moties in de vorige periode. De voorganger van gedeputeerde Gräper, gedeputeerde Boumans, verzond er zelfs een term voor, namelijk 'de Boumans/Zwertbroek-doctrine' – een verschrikkelijk woord, gelijk vergeten. Maar dat was wel een beetje het spanningsveld van wanneer je nou een motie indient en wanneer niet. En wanneer is het symboliek en wanneer gaat het echt om een politiek doel? Bij deze motie zit ik eigenlijk met dat dilemma, omdat in het dictum van deze motie eigenlijk al staat dat de motie overbodig is, daar de toezeggingen al zijn gedaan. Dus dat dubio, daar zit ik mee en tegelijkertijd – het wordt bijna een punt van orde – ook met de vraag wat dan nog de waarde is van onze Statencommissie. Want ik denk dat we daar breed gedeeld hebben gezegd tegen de gedeputeerde dat ze nog moet kijken naar deze punten en daarmee ook een uiting is gegeven aan het gevoel van de Staten en de gedeputeerde daarom heeft toegezegd, daarmee aan de slag te gaan. Dus mijn fractie zal tegen deze motie stemmen met deze onderbouwing.

De heer ZWIERS (PvN): Nou, heel mooi betoog, meneer Zwertbroek. Als ik de 100 procent garantie kreeg dat deze zelfde gedeputeerde hier over zes maand nog zit, dan vind ik dat een heel waardevolle toezegging. Maar niemand kan mij die toezegging doen. Vandaar die motie: dan leggen wij politiek vast, die komt in het postvakje van onze griffier en die weet tegen de volgende gedeputeerde feilloos te zeggen dat dit een bestuurlijke toezegging is. Vandaar dat we die motie ingediend hebben. U hebt al overleg met uw gedeputeerde, er zal wel een goed antwoord van u komen. Ik denk dat het antwoord van uw eigen partij afkomstig zal zijn, maar dat is eigenlijk de reden dat die motie hier ligt.

De heer ZWERTBROEK (D66): Ik hoorde geen vraag, maar ik wilde daar toch graag op ingaan. Het was overigens ook geen politiek overleg, hoor, maar meer dat ik zat te denken hoe ik nou moet ingaan op een uitlokking tot een toezegging dat deze gedeputeerde er weer gaat zitten. Want dat zou tegelijkertijd weer de mooiste toezegging zijn die ik ooit had kunnen doen – zeker in mijn loopbaan van tien jaar als woordvoerder verkeer namens mijn fractie. Maar inhoudelijk denk ik juist: laat dat dan zien. Het is aan ons als partijen, we zijn het breed met elkaar eens dat deze twee punten moeten worden aangepakt. Zeg het dan ook, zeg het 20 maart ook en daarna ook, want dan is het duidelijk en zo hoort het volgens mij ook. Wij voeren de controle uit op de uitvoering van dit project en ook op de gevolgen van dit project.

De heer BAKKER (VVD): D66 vindt de toezegging voldoende. Waar wij niet over gesproken hebben in de commissie, is: hoeveel geld mag dat kosten?

De heer ZWERTBROEK (D66): Daarmee roert de heer Bakker eigenlijk gelijk ook een reden aan waarom ik tegen deze motie ben. Want er staat inderdaad geen bedrag dat eraan besteed moet worden. De gedeputeerde heeft aangegeven dat zij medewerking verleent aan een onderzoek naar de stromen op de gemeentelijke wegen. Waar liggen de knelpunten en hoe vallen die op te lossen? Dat moet sowieso samen met de gemeente Appingedam. Hoeveel zo'n onderzoek kost, is zelfs afhankelijk van welk bureau u gaat vragen. Dus daar vraagt u mij naar een vergelijkend warenonderzoek dat ik hier nu niet kan uitvoeren. En de consequenties daarvan zijn volgens mij iets wat hier politiek weer voorligt, ofwel de vraag: wat moeten wij hiermee als Staten? Wat zijn de knelpunten? Waar liggen de oplossingen? En wat zijn wij dan bereid als provincie te doen? Als ik daar nu op zou reageren, dan zou ik over mijn eigen graf gaan regeren en dat ga ik niet doen.

De heer BAKKER (VVD): Het antwoord is: 'Dat zoeken we op.' Maar wat vindt D66 dan zelf dat het mag kosten?

De heer ZWERTBROEK (D66): Mijn antwoord is niet: 'Dat zoeken we op.' Mijn antwoord is dat dat onderzoek gedaan mag worden. En wat dat dat kost? Ik heb geen idee wat dat onderzoek kost, maar ik vind het wel heel goed dat dat onderzoek gaat plaatsvinden. En wat de gevolgen zijn van dat

onderzoek? Er komt een conclusie uit, daar moet dan weer actie op ondernomen worden door de gemeente Appingedam – wellicht ook door de provincie Groningen. Ja, dat is dan weer onderwerp van debat, ik kan daar niet op vooruit gaan lopen. Zeker niet – de verkiezingen zijn al vaak aangehaald – terwijl die verkiezingen ertussen zitten en we dan weer gaan zien hoe de wereld er dan bijstaat. Dus ik ga dat nu niet doen.

De heer BAKKER (VVD): Het voorkeursalternatief voor de verdubbeling van de N33-Midden. Het volgen van het voorkeursalternatief is volgens de VVD een goede zaak, mede ook ingegeven door de mening van omwonenden.

Wel vinden wij dat nog twee zaken nadere aandacht behoeven. De eerste zijn de consequenties voor het om- en aanliggende wegennet. Wij vinden het een goede zaak dat de aanliggende gemeente of gemeenten dit oppakt c.q. oppakken en ook dat gemeenten daar de eerstverantwoordelijke partij in zijn. Het is ook een goede zaak dat het College van GS de helpende hand gaat bieden.

Dan nog even over de motie van de Partij van de Arbeid: een sympathieke motie. Alleen, daar hoort volgens ons wel één restrictie bij, dat die toezegging past binnen de financiële kaders zoals wij die nú afspreken. Dat is voor ons een voorwaarde om daarin mee te gaan.

De tweede zaak die nader beschouwd dient te worden, is de ondergrond. Om tot een goede begroting en een redelijke aanneemsom te komen dien je voldoende inzicht in de ondergrond te hebben. Dit – in dit geval onvoldoende – inzicht lijkt ook een aanleiding te zijn voor het stilleggen van de Zuidelijk Ring en het is maar de vraag wat de financiële consequenties zijn van dit stilleggen.

Terug naar de N33. Er dient een zo goed mogelijk inzicht in de ondergrond te komen. Daartoe dienen wij de volgende motie in.

De VOORZITTER: Dan ga ik voorlezen de motie met nummer 449, met als titel 'Een stevig bodemonderzoek'. De motie is ingediend door de fractie van de VVD:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 19 december 2018,  
Constaterende dat

- het College een definitief voorstel doet ter vaststelling van een voorkeursalternatief voor de verdubbeling van de N33-Midden;

Overwegende dat

- voordat de aanbesteding plaatsvindt, duidelijker is hoe de ondergrond is samengesteld;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. uitgebreid nader onderzoek te doen naar de bodem en dit vóór de aanbesteding te rapporteren aan de Staten;

En gaan over tot de orde van de dag!

De heer BAKKER (VVD): En verder kunnen wij instemmen met de voordracht, inclusief de financiële paragraaf.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): De ChristenUnie-fractie heeft speciale aandacht gevraagd voor de verkeersveiligheid op de Farmsumerweg in Appingedam en voor de verbinding tussen de N33 en de N987 bij Siddeburen.

Eerst de eerste. Wij zijn blij dat de provincie haar gedeelde verantwoordelijkheid neemt voor de verkeersveiligheid op de Farmsumerweg – ik zeg expres 'neemt' en niet 'ziet'. Wij kijken dan ook uit naar het plan van aanpak, speciaal voor de Farmsumerweg.

Dan Siddeburen: daar is nog niet bekend hoe de fietsverbinding tussen de Oostwoltjerweg en het dorp vorm zal krijgen. Maar ons is verzekerd dat de situatie er alleen maar op vooruit zal gaan. Met de bewoners aan deze weg zien wij dan ook uit naar het tracébesluit. En bij deze twee aandachtspunten stemt de ChristenUnie in met de voordracht.

De VOORZITTER: Ik kijk naar de PVV, naar de heer Van Kesteren – vermoed ik – en ik wijs hem erop dat hij nog ruim een minuut spreektijd heeft. Ja. Ik zie de heer Van Kesteren pijsnel prioriteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Voorzitter, om mijn collega dan óók nog de ruimte te geven begin ik dan maar meteen met de moties. Want we moeten natuurlijk geen spreektijd ontnemen aan de collega's. Dat zijn twee moties om de financiële deceptie tegen te gaan, want we moeten voorkomen dat we dezelfde problemen gaan krijgen als bij de Zuidelijke Ring, hè? Dus vandaar twee moties.

De VOORZITTER: Ik lees de moties achter elkaar voor. In mijn eigen tijd – die ook de uwe is. Allereerst is er de motie met nummer 450, met als titel 'Gedeelde strop is halve strop'. De motie is ingediend door de fractie van de PVV:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 19 december 2018,  
Constaterende dat

- het voorkeursalternatief X1 veel onzekerheden bevat;
- er onvoldoende onderzoek naar de gesteldheid van de bodem is gedaan;
- het project Ring-Zuid maandenlange vertraging heeft opgelopen vanwege summier bodemonderzoek;
- de provincie Groningen bij het project Ring-Zuid voor de meerkosten opdraait;
- de N33 een Rijksweg is;

Overwegende dat

- Rijkswaterstaat zijn verantwoordelijkheid moet nemen;
- bij overschrijdingen de provincie Groningen niet langer op gaat draaien voor de meerkosten;

Sprekend uit dat

- niet de provincie Groningen, maar Rijkswaterstaat moet opdraaien voor tegenvallers bij het project Verdubbeling N33-Midden;

Dragen het College van Gedeputeerde Staten op om

1. alles in het werk te stellen om te bereiken dat de meerkosten bij de realisatie van de N33-Midden voor rekening van Rijkswaterstaat worden gebracht en de Staten op de hoogte te houden van de resultaten van deze inzet;

En gaan over tot de orde van de dag!

De motie is nog niet ondertekend door de heer Van Kesteren.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Dan zal ik dat nu alsnog doen.

De VOORZITTER: Dan lees ik ondertussen de andere motie voor. Dat is de motie met nummer 451, met als titel 'Appingedam verdient beter'. De motie is ingediend door de fractie van de PVV:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 19 december 2018,  
Constaterende dat

- door het voorkeursalternatief X1, Appingedam zijn zuidelijke aansluiting van de N33 verliest;
- inwoners van Appingedam hierdoor kilometers om moeten rijden;
- dit niet duurzaam is;
- het wellicht juridische procedures op gaat leveren;

Overwegende dat

- bewoners en bedrijfsleven van Appingedam gebaat zijn bij een zuidelijke aansluiting;
- door deze aansluiting de verkeersdruk op de Farmsumerweg niet verder toe zal nemen;

Roepen het College van Gedeputeerde Staten op om

1. alles in het werk te stellen om een zuidelijke aansluiting bij Appingedam te realiseren;

En gaan over tot de orde van de dag!

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Wat ligt voor? Het voorkeurstraject waarin een voorkeur wordt uitgesproken voor de zogenaamde X1-plusvariant en deze kent een ander verloop dan het huidige tracé. Het voordeel lijkt dat er een enorme bocht, die er in de weg ligt, zal gaan verdwijnen. Helaas gaat deze nieuwe route dwars door veengebied. Op oude kaarten is te zien dat juist waar het tracé gepland is, een aantal meertjes heeft gelegen. Onzes inziens is er weinig historisch besef bij de ontwerpers van dit tracé. Daar komt nog eens bij dat er vroeger vast een reden is geweest om deze weg met zo'n rare bocht aan te leggen. Hoe dan ook, het gevolg is dat de ontsluiting van de stad Appingedam op deze bocht is aangepast. Keuze voor de X1-variant leidt tot veel onrust en zorgen onder de inwoners. Het betreft hier weer een infraproject waar de provincie voor het grootste deel risicodragend is: 11 procent voor Rijkswaterstaat, bijna 90 procent, 89, voor de provincie. Waar kennen we dat toch van? Risicodragend én veengrond?

Groninger Belang vindt dat het College de risico's zoveel mogelijk moet beperken. Dus: absolute duidelijkheid over de samenstelling en toestand van de gronden. Dus eerst een gedegen grondonderzoek en pas daarna gaan aanbesteden. Daarnaast willen we geborgd hebben dat in het contract bij het onderdeel beheer wordt vastgelegd dat bij werkzaamheden aan de weg altijd één rijbaan openblijft.

Tot slot, een tweede Ring-Zuid-debacle: daar is niemand mee gediend. Dus eerst een pas op de plaats, tackle de risico's. En dan kijken we verder.

De heer MIEDEMA (GroenLinks): In de voordracht wordt het voorkeustracé voor de N33-Midden definitief vastgesteld. Er wordt gekozen voor de kortste route tussen Tjuchem en de brug over het Eemskanaal bij Appingedam. Hiertegen is vanuit Appingedam veel protest.

De fractie van GroenLinks steunt toch de keuze van GS, mede omdat de gekozen oplossing de kortste route betreft en omdat zij mede op initiatief van de bewoners van Tjuchem tot stand is gekomen. Het nieuwe tracé is ook het groenste, omdat er nu ruimte ontstaat voor een ecologische verbinding langs het afwateringskanaal. De nieuwe weg wordt ook nog eens circulair en energieneutraal aangelegd – iets waar GroenLinks al heel lang voor pleit.

Tot slot: er worden extra problemen verwacht met te veel autoverkeer op de Farmsumerweg in Appingedam. Dat kan zeker deels worden opgelost door de weg te herinrichten. De provincie heeft al aangegeven, hieraan mee te willen werken en dat steunen wij van harte.

De heer ZWIERS (PvN): Ja, GroenLinks triggerde mij even, want het gaat weer over burgerparticipatie. De heer Miedema zegt dat mede door de burgers van Tjuchem deze keuze is gemaakt. Dus mede door de burgers van Appingedam is deze keuze dus níét gemaakt. Als ik dat dan weer relateer aan burgerparticipatie, dan hoor je alleen nog maar de burgerparticipatie die je goed uitkomt. Of heb ik daar een verkeerde conclusie uit getrokken?

De heer MIEDEMA (GroenLinks): Nou, u hebt wel een punt. Alleen, het punt is dat de bewoners van Tjuchem en omgeving in een vroeg stadium meegedacht over het tracé in hun omgeving en hebben daar zelf een alternatief voor aangegeven. Nou, wij vonden het gewoon heel goed dat burgers meedenken en ook goed dat de provincie daar vervolgens ook naar luistert. En ja, aan de andere kant hebben de burgers van Appingedam natuurlijk ook het recht om uiteindelijk te zeggen dat zij wat er ligt, geen goed alternatief vinden. Maar goed, dan is het aan ons om een afweging te maken.

Mevrouw VOERMAN (PvdD): De Partij voor de Dieren is tegen meer asfalt en zal dan ook tegen de voordracht stemmen. Ook hebben wij grote twijfels over de haalbaarheid qua ondergrond en de kosten van het project. Om die reden steunen wij de motie van de VVD. We zien na Ring-Zuid een tweede fiasco op ons afkomen.

We willen met nadruk wél een oplossing voor de bewoners van Appingedam, die aan de Farmsumerweg wonen. Niet door meer asfalt aan te leggen, maar door te kijken hoe door verkeersmaatregelen het welzijn en de veiligheid van de bewoners kunnen worden bevorderd. Om die reden zullen het onderzoek, als voorgesteld door de PvdA, ook steunen.

De heer ZWIERS (PvN): Nou, op te tribune hebt u al wel door dat de X1-variant doorgaat. De meeste partijen stemmen voor, alleen Groninger Belang heeft niet aangegeven of men voor of tegen is, men pleitte volgens mij alleen voor uitstel van de beslissing.

De Partij voor het Noorden maakt zich wél zorgen over het gekozen traject. En wij niet alleen. Wij hebben wat meerdere deskundigen gevraagd om hier eens naar te kijken. De meningen zijn daarbij inderdaad wel wat verdeeld ten aanzien van de kosten van 'X1' of die bij het bestaand traject te verdubbelen. Welke normen zijn ingebracht en wie is eindverantwoordelijke? Is de provincie dat met haar 89 procent of het Rijk met 11 procent? Daarbij denken wij ook even aan de Ringweg-Zuid. Daar zijn wij heel nieuwsgierig naar, want daar is ook nog wel onduidelijkheid over qua inbreng ook.

Ook wat betreft de aanbesteding is er onduidelijkheid. Is er een clause in deze aanbesteding mogelijk dat de uitvoerder uiteindelijk verantwoordelijk is voor de nawerking in het wegdek? Wij bedoelen daarmee het verzakken van weggedeelten in verband met het veenpakket. Kunt u dat goed borgen en wegzetten, zodat wij niet voor onverwachte tegenvallers komen te staan? Dus vandaar dat wij ook die motie van de VVD zullen steunen.

Natuurlijk zijn we het eens met de betrokken dorpen en plaatsen om voor een goede aansluiting te zorgen en daar moet je niet aan tornen. De Partij voor het Noorden vindt dat de kern Appingedam niet goed bediend is. Dat heeft er niets mee te maken of je al vroegtijdig inspreekt of later inspreekt: je moet gewoon kijken waar de mogelijkheden zijn en wat goed is. De Partij voor het Noorden is voor de variant die Appingedam ingebracht heeft om de bestaande aansluiting, dus de zuidelijke tak, naar de Woldweg als zuidelijke aanrijroute intact te houden. Dat heeft veel voordelen, vooral minder drukte op de Farmsumerweg. Er wordt vaak niet eventjes bij stilgestaan, maar als je nu de afrit ziet die beoogd is, je staat daar en je kijkt naar de brug richting de Farmsumerweg, dan ben je veel dichterbij. TomToms en vrachtwagenchauffeurs zullen geheid door gaan rijden.

Dat is ons probleem en dat zal ook het probleem van Appingedam worden. Wij willen dan ook een veilige en leefbare verbinding naar Appingedam. Wij maken ons veel zorgen om de



Farmsumerweg ten aanzien van de verkeersveiligheid, de leefbaarheid en vooral het fijnstof dat door het verkeer veroorzaakt wordt – de woningen zitten immers vlak op de weg. Als de Staten besluiten – nou, die hebben eigenlijk al besloten, zoals ik al had gezegd – het voorstel aan te nemen, dan hebben wij mede de motie ingediend mede namens de Partij van de Arbeid en Fractie Kaatee om toch de Farmsumerweg te ontzien in dit geval.

Maar wij stemmen tegen dit voorstel en we zien graag een andere variant.

De VOORZITTER: Dank u wel. De heer Kaatee ziet af van woordvoering.

Ik kijk even naar de gedeputeerde. Is zij in staat om meteen antwoord te geven? Dat is het geval, we gaan meteen door naar de gedeputeerde.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ik denk dat we op 5 december met elkaar een uitgebreid en intensief debat gevoerd hebben over de N33 en dat ook in de aanwezigheid van veel insprekers. Ik denk dat de geluiden die de verschillende insprekers in die commissievergadering aan uw Staten hebben meegegeven, ook wel typerend en kenmerkend zijn voor het debat rondom de verdubbeling van de N33. Voorstanders, tegenstanders, mensen met zorgen, mensen die vooral opriepen om zo snel mogelijk aan de slag te gaan: alles zat er denk ik wel tussen. En dat is denk ik kenmerkend voor elk infrastructureel project dat je als provincie doet. Want zodra je ingrijpt in de directe leefomgeving van mensen – en met het aanleggen van wegen doe je dat per definitie bijna – krijg je ook bijna altijd te maken met voor- en tegenstanders. Het is aan ons om daar dan vervolgens aan afweging in te maken hoe we daarmee omgaan en tegelijkertijd ook te kijken hoe je met de plekken waar de effecten zwaarder zijn dan je beoogt van tevoren, ook met aanvullende maatregelen om kunt gaan. We hebben daar al uitgebreid over gesproken, een aantal van uw fracties heeft daar ook naar gerefereerd en ik denk dat het ook goed is om vanuit de beantwoording van het College – ik denk dat die even doe aan de hand van de vier moties die er liggen – de verschillende punten langs te gaan.

De CDA-fractie verwees naar de petitie die wij in ontvangst hebben genomen. Misschien is het ook een leuke anekdote om te weten dat ik vanochtend de rondweg in Aduard heb mogen openen, samen met wethouder Henk Bakker van Zuidhorn. En tijdens die opening heb ik de petitie die mijn voor-voor-voorganger in ontvangst heeft mogen nemen om te pleiten voor een rondweg, mogen teruggeven aan de gemeente Zuidhorn, omdat de rondweg inmiddels gerealiseerd is. En ik hoop oprecht dat wij als het gaat om Appingedam met elkaar kunnen komen tot een plan van aanpak rondom de Farmsumerweg en met een aansluiting aan de zuidelijke kant Appingedam en een wijze van samenwerking die ertoe leidt dat de routing en de bebording de ondernemers in Fivelpoort het gevoel geven dat er gehoor is gegeven aan hun bezwaren tegen de weg. En dat wij over een paar jaar opnieuw met elkaar in Appingedam staan en ik – of mijn opvolger – namens het College de Statenpetities, die wij in ontvangst hebben genomen, opnieuw kunnen overhandigen aan de gemeente Appingedam, omdat wij bij de invulling een antwoord hebben gegeven aan hun zorgen.

Daarmee kom ik op de motie die ingediend is door de PvdA, maar mede namens een groot aantal andere partijen. Een aantal van u zei het ook al: in de constatering en overwegingen staan voor een deel ook al de toezeggingen die wij als College al hebben gedaan. Dat wij daarbij – ik denk dat de heer Bakker van de VVD dat terecht zei – niet op de stoel van de gemeente moeten gaan zitten, is van belang. Het onderliggende en aanliggende netwerk is in eerste instantie de verantwoordelijkheid van de gemeente. Maar zoals ik ook in de commissie heb gezegd, ontslaat dat ook niet ons van de rol dat, op het moment dat wij op het netwerk waar wij verantwoordelijkheid over dragen, ingrepen doen die wel degelijk effect hebben op dat onderliggende netwerk, we daar wel rekenschap aan geven. Met het onderzoek dat we nu samen met de gemeente Appingedam doen, geven wij volgens het College ook rekenschap aan die effecten. De opdracht tot dat onderzoek is inmiddels ook uitgedaan en ik heb begrepen inmiddels van de gemeente Appingedam dat daarmee ook de eerste uitvraag voor een bureau gedaan is, zodat we ook hopelijk snel de helderheid over de situatie daarin krijgen. Ik denk dat het daarbij goed is te realiseren dat het onderzoek meer is en breder is dan alleen maar de Farmsumerweg. We hebben te maken met verkeersdruk in een gebied tussen Appingedam en Delfzijl waar de Farmsumerweg een belangrijke verkeersader in is, maar waarbij de oplossing zomaar eens kan zijn dat die buiten de Farmsumerweg ligt. Dit doordat je in de routing in de gemeente het op een andere manier organiseert, waardoor het misschien op een andere weg weer wat drukker wordt. Het kan zomaar zijn dat dat opnieuw tot discussie leidt hier in deze Staten, maar met elkaar kijken we hoe we dat systeem zo optimaal mogelijk kunnen laten functioneren. Het lijkt mij ook verstandig dat we daarbij, als het gaat om het plan van aanpak dat daaruit volgt, ook heel erg goed kijken niet alleen maar naar infrastructurele maatregelen. Want ik denk dat we met de ervaring van Groningen Bereikbaar hier in de Stad ook gezien hebben dat veel gedragsmaatregelen ook van enorme invloed kunnen zijn in hoe de verkeersdruk op een weg is. Ik

zou er erg voor willen pleiten dat we, als we het inzicht hebben hoe de verkeersstromen zijn, ook met de ervaringen die wij in onze provincie hebben, breed kijken naar hoe we daar dan ook tot oplossingen voor kunnen komen.

Dan komt natuurlijk ook de vraag: wat gaat dat dan kosten, dat plan? Ik heb aangegeven in de commissie namens het College dat wij voornemens zijn om daar onze verantwoordelijkheid in te nemen. Dat doen wij vanzelfsprekend binnen de financiële kaders die uw Staten ons daarin gegeven hebben. En als daar dan aanvullende middelen voor nodig zijn die buiten de kaders vallen, zullen we dat te allen tijde daarvoor eerst bij u terug moeten komen en de besluitvorming bij u moeten ophalen of u het daar ook mee eens bent. Dat is het budgetrecht dat bij uw Staten ligt en dat ook daar moet blijven als het aan ons ligt.

Daarmee de motie zelf. Een aantal van u heeft het al gezegd: het is voor een deel het beschrijven van de toezegging die al gedaan is. Tegelijkertijd kan ik mij voorstellen dat uw Staten er ook de behoefte aan hebben om als Staten een helder signaal af te geven aan de omwonenden van de Farmsumerweg dat dit ook echt voor u van belang is. En ik laat het oordeel over deze motie dan ook graag aan uw Staten om daar uw eigen afweging in te maken. Waarbij ik het wel van belang vind – zeker ook naar de omwonenden aan de Farmsumerweg toe – is iets wat in Nederland ‘de bestuurlijke continuïteit’ heet. Dus of ik hier nu wel of niet over zes maanden nog sta als gedeputeerde verkeer en vervoer, het College heeft deze toezegging gedaan en ook het volgende College is gehouden aan de bestuurlijke toezeggingen die dit College heeft gedaan. En zo werken wij in Nederland en volgens mij is het ook goed dat het zo is.

Dan kom ik bij de tweede motie, de motie over het bodemonderzoek. We hebben in de commissie ook al met elkaar gedeeld dat de bodem soms grillig is. Elke bodem in Nederland kent eigenlijk zijn eigen uitdagingen en elke bodem in Nederland vraagt ook andere maatregelen voor de infrastructuur die je daar aanlegt. Daarbij is ook niet zo dat de bodem die onder de Ring-Zuid ligt, dezelfde bodem is als de bodem die bij de N33 ligt, noch dezelfde bodem als die op andere plekken ligt. Daar zien we eigenlijk altijd dat je nooit 100 procent kunt voorspellen hoe die bodem zich gaat gedragen. Dat is vervelend af en toe – we hebben bij de Helperzoomtunnel gezien hoe vervelend dat af en toe kan zijn – maar dat is wel een gegeven waar we te allen tijde in Nederland rekening mee te houden hebben. Wij hebben voorafgaand aan het voorlopige voorkeursbesluit aanvullend bodemonderzoek gedaan. Dat is precies ook de reden waarom het voorlopig voorkeursbesluit langer geduurd heeft dan we in eerste instantie met u gecommuniceerd hadden, omdat wij vonden dat het ook echt noodzakelijk om de twee varianten die op dat moment op tafel lagen, de A-variant en de X1-variant, ook te kunnen wegen in de mate waarin die bodem extra risico's met zich mee zou kunnen brengen en of dat van invloed zou zijn op de keuze tussen die twee varianten. Uit het onderzoek is gebleken dat – ja – de bodem onder de X1-variant een uitdagende bodem is. Maar wij hebben uit hetzelfde onderzoek geconstateerd dat ook de bodem onder de A-variant, dus de bestaande weg, en de verdubbeling die daar nodig is, eenzelfde type uitdagende bodem kennen. En ja, er zijn daar inderdaad – mevrouw Blink wees daarop – volgens historische kaarten oude meertjes onder de X1-variant. Maar die zijn er ook onder de A-variant. En als je naar die twee beelden kijkt, dan zie je dat voor beide beelden geldt dat het een uitdagende bodem is, dat voor beide beelden aanvullende maatregelen nodig zullen moeten zijn straks in de uitvoering om dat te organiseren. Daarop hebben wij ook in het vervolgtraject specifiek aandacht voor via nog weer verder aanvullend bodemonderzoek om nog veel specifieker te kijken wat er dan in die grond zit, welke voorbereidende maatregelen je dan ook moet treffen en welke aanvullende aandachtspunten je dan ook moet meegeven in een aanbesteding. Daar vraagt in feite de motie van de VVD vervolgens om: kunt u ons als Staten dan meenemen in wat de uitkomsten van die onderzoeken zijn? Dat lijkt mij een logische en terechte vraag. Ook die motie laat ik graag aan uw Staten, maar op het moment dat u die aanneemt, zullen wij daar gewoon in voorzien.

Dan kom ik bij de motie van de PVV, 450 – haar eerste. Ik zou ermee beginnen dat als ik kijk naar het rijtje constatering, anders dan de laatste – namelijk dat de N33 een rijksweg is – ik mij niet herken in de andere constatering die er staan. En alleen om die reden zou ik deze motie al willen ontraden. Maar eigenlijk nog veel belangrijker is hetgeen wat ik u net ook zei over de Farmsumerweg. We hebben in Nederland te maken met een bepaalde mate van bestuurlijke continuïteit. Die geldt voor ons als College, maar die geldt ook voor u als Staten. We hebben met elkaar afgesproken dat de provincie de risicohouder is voor de projecten die wij in het kader van het RSP uitvoeren. En dat heeft gevolgen. Dat heeft gevolgen dat voor een aantal projecten wij middelen inbrengen en het Rijk middelen inbrengt, maar dat we de afspraak met elkaar hebben gemaakt dat de provincie daar de risicodragers in is. Ik vind het van belang dat wij ons ook aan die afspraak houden, als Staten en als College. En ik zou deze motie ook om die reden willen ontraden, want volgens mij gaat het ons niet helpen in die discussie.

De heer BAKKER (VVD): Het gaat even niet over de motie, maar de principiële vraag over hoe Ring-Zuid aanbesteed is en nu de N33-Midden ook aanbesteed wordt, waarbij feitelijk het Rijk opdrachtgever is en de risico's bij de provincie liggen. Is wat er nu bij Ring-Zuid gebeurt – en misschien wat er bij N33-Midden gebeurt, al is dat pas over één tot anderhalf jaar vast te stellen – aanleiding zijn om die aanbestedingsmethode eens even goed tegen het licht te houden en te zeggen dat we dit nooit meer gaan doen? Is het College bereid om die overweging op een moment te maken?

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, dat zal zeker een afweging zijn wanneer zou blijken dat de problemen van de Ring-Zuid het gevolg zijn van het feit dat het risico bij de provincie ligt en het gedelegeerde opdrachtgeverschap bij Rijkswaterstaat. Het opdrachtgeverschap zelf van de Ring-Zuid ligt bij de Stuurgroep en in die Stuurgroep zit de provincie – sterker nog, daar is de provincie voorzitter van. Dus ja, als uit de analyse blijkt dat dit een probleem is, dan hebben wij volgens mij een aanleiding om met Rijkswaterstaat in gesprek te gaan over of dit de meest voor de hand liggende constructie is. Maar ik kan een heleboel dingen bedenken over wat de oorzaken zouden kunnen zijn van de problemen waarin wij nu zitten. Voor een deel hebben wij daarbij de commissie-Hertog gevraagd om ons ook daarin te helpen. Het lijkt mij verstandig dat we dat ook even afwachten.

Ten tweede denk ik dat wij voor een deel pas écht zullen weten wat precies de oorzaak is, op het moment dat wij misschien over vijftig jaar terugkijken en alle informatie, ook van de kant van de aannemer, op tafel hebben liggen en daar een oordeel over kunnen vellen. Dus ik zou het nu echt veel te vroeg vinden en ook niet correct vinden dat op het moment dat we nu al conclusies verbinden aan het opdrachtgeverschap en de rol die wij als provincie daarin als risicodragers hebben als veroorzaker van de problemen van de Ring-Zuid. Nogmaals, ik heb u eerder al aangegeven dat wij in ieder geval van mening zijn dat de vertraging zoals die nu voor ogen ligt, de verantwoordelijkheid is van de aannemer. Deze heeft immers dat ook bij ons aangegeven en vanuit het contract handelen wij daarin ook verder. Dus voor die conclusie is het volgens mij op dit moment veel te vroeg.

Dan kom ik bij de tweede motie van de PVV. En ook hier staan wel wat opmerkingen in de constatering en overwegingen die ik namens het College ingewikkeld vind om goed te kunnen duiden. Zo blijkt uit ons eigen onderzoek – dat geef ik maar even mee – dat de X1-variant leidt tot meer verkeersbewegingen op de Farmsumerweg. Dat is ook precies de reden waarom de aanwonenden aan de Farmsumerweg daar bezwaar tegen aantekenen. Ik denk dat dat ook een terechte constatering is. Dus door in de motie te zeggen *'Overwegende dat er een aansluiting komt waarmee de verkeersdruk op de Farmsumerweg niet verder zal toenemen...'*: nou ja, ik zou niet weten hoe wij een aansluiting zouden moeten maken, zelfs als we voor de A1-variant gaan, die ertoe leidt dat de verkeersdruk op de Farmsumerweg niet gaat toenemen. Ik denk dat we dat niet kunnen, ik denk dat we vooral moeten gaan kijken hoe we die verkeersdruk zo goed kunnen organiseren of ook de situatie op de Farmsumerweg zo kunnen aanpassen dat we de hinder die dat met zich meebrengt, in ieder geval zo beperkt mogelijk houden en kijken of we daar andere maatregelen of zaken in kunnen doen.

Dan roept deze motie op om *'alles in het werk te stellen om een zuidelijke aansluiting bij Appingedam te realiseren'*. Ook daar hebben wij in de commissie met elkaar over van gedachten gewisseld. Ik denk dat het ook belangrijk is om hier in de Staten met elkaar wel uit te spreken dat er een zuidelijke aansluiting bij Appingedam gaat komen. Ten zuiden van het Eemskanaal gaat er een verbinding komen tussen het geplande tracé en de Fivelpoort. En we moeten denk ik de komende tijd het gesprek met elkaar aangaan over hoe dat eruit gaat zien. We hebben met elkaar afgesproken – en dan kom ik ook bij de vragen die de CDA-fractie stelde – hoe we nou die ondernemers en omwonenden daar nu verder bij betrekken en met ondernemers kijken hoe je die route kunt optimaliseren en zo aantrekkelijk mogelijk kunt maken. Daarover zijn we inmiddels ook al in intensief overleg met de ondernemers. Dat we kijken hoe we met bebording en met routing die route ook zo verleidelijk mogelijk kunnen maken en daarmee ook wel degelijk die zuidelijke aansluiting voor Fivelpoort te realiseren. Dus deze motie ontraad ik niet, omdat wij niet *'alles in het werk stellen om een zuidelijke aansluiting te realiseren'*, want dat zullen we doen en dat staat ook al in de plannen. Maar vooral omdat we de overwegingen en de constatering die daarboven staan, niet kunnen delen.

De VOORZITTER: Ik kijk even rond. Met de resterende spreektijden in het achterhoofd, wie van u durft er nog voor de tweede termijn? Ik zie mevrouw Blink.

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Één vraag nog die is blijven liggen – net al gesteld. Is het mogelijk dat bij het aanbestedingscontract in het onderdeel beheer bij werkzaamheden wordt vastgesteld dat er altijd één rijbaan vrij is?

De VOORZITTER: Anderen nog? Niemand? De gedeputeerde.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): Ja, wij stellen vaak in contracten wel eisen als het gaat om bereikbaarheid. Maar dat te allen tijde op elk tijdstip er altijd één rijbaan beschikbaar is, is voor een deel ook wel afhankelijk van of dat wenselijk is. Want het kan namelijk heel goed zijn dat het soms aantrekkelijker is om bij wijze van spreken een nacht of een weekend de weg helemaal dicht te gooien en daarmee hinder te voorkomen voor een langere periode in een traject. Dat is een afweging volgens mij die we met elkaar daarin gewoon moeten maken. Dus ik zou het op dit moment echt veel te vroeg vinden om dit soort toezeggingen te doen. Waar het om gaat is dat je moet zorgen dat in de totaal tijd van zo'n project de hoeveelheid hindermomenten zo beperkt mogelijk houdt. Daarbij heb je verschillende afwegingen te maken met elkaar. Dus ik zou daar niet dit soort eisen nu al in deze fase bij willen stellen.

De VOORZITTER: Dank u wel. Dan sluit ik de beraadslagingen. Ik verzoek iedereen om zijn of haar plaats in te nemen. Zijn er nog fracties die een stemverklaring willen afleggen bij de ingediende moties? Ik zie de heer Batterman als eerste.

De heer BATTERMAN (PvdA): De heer Bakker vroeg mij bij de motie die wij hebben ingediend, of wij ook vinden dat het uit het bestaande budget moet en dat vinden wij ook.

De VOORZITTER: Dat is nauwelijks een stemverklaring, maar ik accepteer die.

De heer VAN KESTEREN (PVV): Ja, motie 448: deze motie is een stok achter de deur om te komen tot een goede oplossing voor de verkeersdruk op de Farmsumerweg en tot een adequate, verantwoorde financiële afhandeling van dit project. Daarom steun.

Motie 449: om geen veenlijken in de kast aan te treffen en na het echec van de Zuidelijke Ringweg, steunen wij deze motie, om de provincie voor een volgend groot financieel probleem te behoeden.

De heer GEIJTENBEEK (ChristenUnie): Over motie 448: wat ons betreft staat er niets in wat niet al gaat gebeuren. Maar er staat ook niets in waar wij het niet mee eens zijn. Dus we steunen haar.

De heer BAKKER (VVD): Motie 448 zullen wij steunen, mede gezien ook de toezegging vanuit het College dat het binnen de financiële kaders valt.

Motie 449 – dat is onze eigen motie – zullen wij natuurlijk steunen. En de andere twee niet.

De heer ZWIERS (PvdN): Motie 449 zullen wij steunen – dat zal u niet verbazen. Motie 450 steunen wij niet en motie 451 steunen wij wel.

Wij zijn tegen het voorstel. We zijn natuurlijk wel voor de aanleg van de N33-verdubbeling – dat zal u niet verbazen – in het kader van de economische impulsen in het gebied. Maar wij hebben duidelijk aangegeven dat wij de X1-variant niet prefereren. Wij prefereren de andere variant die vanaf Appingedam komt.

De heer KAATEE (Fractie Kaatee): Even over motie 450 van de PVV. Vanwege de constatering en overwegingen kan ik die niet steunen: die zijn allemaal te rommelig en te slecht geformuleerd.

Maar motie 451 kan ik wel steunen.

De heer ZWERTBROEK (D66): Ja, motie 448: daar ben ik al op ingegaan in mijn eerste termijn.

Motie 449 met een uitgebreid onderzoek naar de bodem: die motie zullen wij steunen, extra informatie is prima.

Mevrouw BLINK (Groninger Belang): Motie 448 en motie 449 zullen wij beide steunen. En als deze moties het halen, dan kunnen daarbij ook voor de voordracht stemmen.

De VOORZITTER: U krijgt overigens ook nog de gelegenheid om uw conclusie daarover publiek te trekken, als u dat wilt.

Zullen wij eens kijken hoe de stemming uitvalt na deze aankondigingen? Dat begint met 448, de motie 'Farmsumerweg'. Wie is er voor deze motie? Voor deze motie stemmen de fracties van de Partij van de Arbeid, de PVV, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang, de SP, de ChristenUnie, de VVD, de Fractie Kaatee, de Partij voor het Noorden, GroenLinks en het CDA. Wie is daartegen? Daartegen stemt de fractie van D66. De motie is aangenomen.

Kan het ietsje rustiger zijn? Dat komt de administratie ten goede, denk ik. Dan motie nummer 449 'Een stevig bodemonderzoek'. Wie stemt daarvoor? Daarvoor stemmen de fracties van de PVV, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, de Fractie Kaatee, de Partij voor het Noorden, GroenLinks, het CDA en de Partij van de Arbeid. Wie is daartegen? Niemand? De motie is unaniem aangenomen.

Dan motie nummer 450 'Gedeelde strop is halve strop'. Wie is daarvoor? Dat is de fractie van de PVV. Wie is daartegen? Dat zijn de fracties van de Partij van de Arbeid, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, de Fractie Kaatee, de Partij voor het Noorden, GroenLinks en het CDA. De motie is verworpen.

Ten slotte motie 451 'Appingedam verdient beter'. Wie is daarvoor? Dat zijn de fracties van de PVV en de Partij voor het Noorden en de Fractie Kaatee. Wie is daartegen? Tegen stemmen de fracties van de Partij van de Arbeid, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, GroenLinks en het CDA. De motie is verworpen.

Dan ben ik bij de voordracht zelf. Is er nog iemand die een stemverklaring over de voordracht wil afleggen? Dat is niet het geval.

Dan gaan we stemmen over de voordracht. Wie is er voor de voordracht? Voor de voordracht stemmen de fracties van de Partij van de Arbeid, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, GroenLinks en het CDA. Wie stemt daartegen? Daartegen stemmen de fracties van de PVV, de Partij voor de Dieren, de Fractie Kaatee en de Partij voor het Noorden. Dat betekent dat de voordracht is aanvaard.

Dan is het natuurlijk royaal tijd voor de lunch. Maar ik ga nog tussen u en de lunch in staan om even aandacht te besteden aan een buitengewoon prominente Groninger – en ik ga daarbij staan. Dames en heren, dit momentje hing al een tijdje de lucht: de biografie van de oud-Commissaris van de Koningin Vonhoff, die als titel 'Liberaal zwaargewicht' heeft, is al een tijdje geleden verschenen en we deden een poging om ook in het midden van de Staten van Groningen aandacht aan het boek te besteden, in de aanwezigheid van mevrouw Vonhoff. Dat vergde wat planning, maar uiteindelijk bleek het voor haar te belastend om in dit geval wel lange reis van Hilversum naar Groningen te ondernemen. We doen het dus een beetje bij verstek, maar we denken aan haar. Het is nooit te laat om aan zo'n mooie publicatie in onze Staten ook aandacht te schenken.

In alle eerlijkheid, het voelt voor mij als verre opvolger – 'achterkleinzoon', zeg maar – een beetje ongemakkelijk om het woord te nemen naar aanleiding van het boek over een van mijn verre voorgangers voor een publiek van Statenleden. Want niemand van de huidige leden van de Staten heeft de heer Vonhoff als voorzitter meegemaakt. We hebben even een kleine steekproef gedaan onder de medewerkers van de provincie en die leert dat slechts een enkeling Vonhoff nog heeft meegemaakt in zijn of haar bestaan als ambtenaar – zo snel gaat dat dus. Want de heer Vonhoff was van december 1980 tot 1996 hier Commissaris van de Koningin. Dat is een lange periode. Naar de moderne maatstaven voelt dat ook als heel lang. En het is toch een periode die inmiddels alweer 22 jaar achter ons ligt. Dat stemt tot bescheidenheid, want je realiseert je, als je dat op je laat inwerken, dat we allemaal passanten zijn die de wereld die we aantreffen, weer doorgeven aan volgende generaties. Commissarissen, gedeputeerden, Statenleden, het zijn allemaal 'incidenten' in de geschiedenis van Groningen.

Het is misschien opgevallen, dames en heren, dat ik het heb over 'de heer Vonhoff'. Dat is een knipoog naar Vonhoff zelf, want hij hechte nogal aan omgangsvormen. Je kon het inhoudelijk nog zozeer met elkaar oneens zijn, maar je bleef beleefd, je hield je aan de etiquette en je moest na afloop van de vergadering – ik raad dat trouwens ook iedereen aan – een glas met elkaar kunnen drinken. Want dat helpt. Dat aspect van Vonhoff komt in 'Liberaal zwaargewicht' naar voren. De heer Vonhoff blonk misschien niet altijd uit in het luisteren naar anderen, maar hij handelde als een heer, hij behandelde iedereen met respect. En ook als burgemeester van Utrecht en als Commissaris van Groningen stelde hij zich op als een wijze vader boven de kinderen, met iedereen het beste voorhebbend en oog hebbend voor een oplossing waarmee iedereen uiteindelijk zou kunnen leven. Dat laatste was voor Vonhoff een belangrijk uitgangspunt.

Hij heeft zich heel vaak uitgesproken tegen het referendum als middel om inwoners meer bij de besluitvorming te betrekken. Dat is een betoog dat hij hield in zijn eigen partij, de VVD; dat hield hij ook in het publieke debat over het openbaar bestuur. Want hij zei: "Politiek is te belangrijk en ook veel te ingewikkeld" – 'complex', zou Vonhoff zeggen – "om in één samenvattende vraag voor te leggen

aan de inwoners met maar twee mogelijke uitkomsten: ja of nee, voor of tegen.” Dus ik ben echt best benieuwd wat Vonhoff zou vinden van de aanbevelingen van zijn pupil Johan Remkes vorige week. Maar dat zullen we nooit van hem horen.

Vonhoff beschouwde de politiek als een vak, als een écht métier. Een ambacht dat in de goede, veilige handen ligt van de gekozen vertegenwoordigers. Hij zag de schoonheid van het compromis vooral als je daarmee bereikte dat niemand totaal ontevreden was met de uitkomst. Dat iedereen zich daar ten minste een beetje in zou kunnen vinden. Als je het boek ‘Liberaal zwaargewicht’ leest – ongetwijfeld heeft een enkeling van u dat al gedaan, dat voorkom je niet als je er een tijdje over doet – dan kom je verrassende dingen tegen. Ik was verrast over de jonge Vonhoff, zestien jaar oud – zo overbrug je dan ook een forse periode – die dan al bij de oprichting van de VVD aanwezig was. En toen al begon het verbond tussen Vonhoff en zijn partij.

Dat is een verbond dat een leven lang duurde, want nog op zijn ziekbed in 2010 werd Vonhoff geconsulteerd door zijn Haagse partijgenoten, want zij wilden zijn visie horen op de kabinetsformatie: moeten we nou een regering vormen met steun van de PVV of moet dat niet? Vonhoff noemde zich ‘links liberaal’. Hij zag een rol voor de overheid op het gebied van onderwijs, veiligheid en – wat ik maar even noem – het omzien naar mensen voor wie het even tegenzit. En elk individu moet zich op ieder moment kunnen beroepen op een overheid die op die drie punten ook gewoon levert, die mensen niet in de steek laat. In zekere zin – het is vaak gememoreerd, maar daarom niet minder waar – is Vonhoff ook de voorbereider geweest van het Paarse kabinet. Hij was een van de krachten achter het Des Indes-overleg, waar D66, VVD en Partij van de Arbeid op gezette tijden praatten over politieke ontwikkelingen. En ik denk dat hij ook erg in zijn nopjes is geweest met de komst van het eerste Paarse kabinet, al had hij een rol op de achtergrond en werd hij geen lid van het kabinet. De biograaf vermoedt dat partijgenoten dat ook liever zo hielden, dat ze hem liever op afstand hielden, daar in dat verre Groningen.

Daar ‘in dat verre Groningen’ hadden ze hem nodig. Vonhoff heeft lopen trekken en sleuren om in Den Haag iedereen ervan te doordringen dat ook hier inwoners van Nederland wonen, die rechthebben op een stukje van de welvaart. In die zin is een aantal van de discussies die we hier voeren, helemaal niet zo nieuw, want ze kwamen al eerder voor. Het waren de tijden dat duizenden PTT-medewerkers actievoerden met de leus ‘Ze kunnen ons beter vermoorden dan deporteren naar het noorden’ – over ‘genuanceerd’ gesproken. En de geschiedenis vertelt er niet bij of ze gele hesjes droegen wanneer ze dat riepen. Maar Vonhoff zette door, ook al maakte hij zich niet populair bij zijn partijgenoot, minister Neelie Smit-Kroes. Gedenkwaardig was het moment waarop Vonhoff breeduit in de ambtenarenloge boven in de zaal zat en intimiderend naar beneden keek en ondertussen van beneden door de minister onder uit de zak kreeg: “Zo gaan wij bij de VVD niet met elkaar om.”

Al met al ontstaat het beeld van een groot man – letterlijk en figuurlijk. Een man met een enorm uithoudingsvermogen, die waarschijnlijk ongeveer iedere toen bestaande zaal in Nederland heeft toegesproken en altijd op een onderhoudende manier. Een man met een fabelachtig taalvermogen, die ter plekke limericks kon bedenken en die vaak uit het hoofd citeerde uit de Nederlandse poëzie. Die gedichten kon schrijven, waarvan overigens de Groninger dichter Jean Pierre Rawie dan weer zei dat ze zwaar onder de maat waren. Ah, kift is iedereen gegund, natuurlijk. En het was ook, naar verluidt, Vonhoff die de leus ‘Er gaat niets boven Groningen’ bedacht, die dertig jaar later nog steeds een soort van ankerpunt is voor de citymarketing. ‘Er gaat niets boven citymarketing’, heet een handboek. Zo beroemd is die leus. Over de mythe klopt dat hij het zelf heeft verzonnen, weet niemand, maar een goed verhaal moet je niet kapotchecken. Hij wordt er in ieder geval tot de huidige dag mee geassocieerd. En elke nieuwe Commissaris oefent ook op een bromstem op het op dezelfde manier uit te kunnen spreken – en faalt dan jammerlijk.

Diederick Slijkerman, de schrijver van de biografie, maakt aannemelijk dat Vonhoff maar aan twee mensen luisterde – twee vrouwen, om precies te zijn: de ene was de koningin en de andere was mevrouw Vonhoff. Uiteraard zeg ik ook ‘mevrouw Vonhoff’, die ervoor koos om meer te zijn dan ‘de vrouw van’. Ze had haar eigen carrière, ze zat jarenlang voor de VVD in de Eerste Kamer. Ja, ik denk dat dat voor ons allemaal geldt: we hadden haar vandaag er graag bij gehad, maar het moet wel kunnen. Ik heb haar gisteren gebeld ter compensatie en dan is het inderdaad zo dat wij elkaar niet tutoyeren. Glashelder, zeer belangstellend, maar, zo zei ze zelf: “Ja, het hoofd doet het beter dan het lijf.” En dat is iets om je toe te verhouden.

De leden van Provinciale Staten krijgen vandaag allemaal een exemplaar van ‘Liberaal zwaargewicht’, omdat het nooit te laat is voor een fraaie duik in de geschiedenis. De geschiedenis van een leven dat zestien jaren lang inspiratie bood voor de verhalen van Groningen. En ik hoop dat dat voor u allemaal gaat bijdragen aan mooie kerstdagen.

Dank u wel, de vergadering is geschorst. En vind ik dat we nu de broodjes wel verdiend hebben. [Applaus.]

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Fijn dat u allemaal alweer zit.

### **C. Wijziging en uittreding uit de gemeenschappelijke regeling SNN**

De VOORZITTER: We zijn bij het derde onderwerp van vandaag. Volgens mij was de conclusie in de commissie Bestuur dat het niet een heel uitgebreide bespreking hoefde te zijn. Maar het moet wel even, omdat er een amendement moet worden ingediend en dat is in Fryslân en Drenthe ook gebeurd. Misschien is het wel goed om de spreker namens de fractie die het amendement gaat indienen, als eerste het woord te geven. Vindt u dat goed? Het woord is aan de heer Nolles van GroenLinks.

De heer NOLLES (GroenLinks): Ik ben inderdaad van GroenLinks, maar ook van de Staten als afgevaardigde in het Algemeen Bestuur van het SNN.

We hebben in de commissie al gesproken over de wijzigingen bij het SNN en we hebben ook al gesproken over een amendement – dat zat ook bij de stukken. Dus ik wil het hier eigenlijk heel kort houden. Het amendement ziet erop toe dat we, als straks die netwerkorganisatie van SNN bestaat, in elk geval ook geregeld hebben dat we als Statenleden van Groningen, Friesland en Drenthe, elkaar blijven ontmoeten, informeren en zorgen dat we elkaar met politieke ideeën kunnen uitwisselen en, waar nuttig voor ons, gezamenlijk ook stappen kunnen nemen bijvoorbeeld voor de lobby richting Den Haag of Brussel. Hoe precies, dat kunt u in het amendement lezen. Dat hebt u allen gelezen natuurlijk toen we de commissie BFV hadden.

Wel leuk om te lezen dat ik een bericht kreeg uit Friesland, dat het daar unaniem blijkt te worden aangenomen en in Drenthe ook. Ik hoop van harte dat wij dat hier in de Staten ook kunnen doen. Met de aanbeveling van de handtekeningen van alle afgevaardigden vanuit de Staten, AB-leden en twee van de plaatsvervangende AB-leden kunt u het doen en dan hoop ik dat u het allen steunt.

De VOORZITTER: Als het document straks gekopieerd is, zal op de voorpagina een stukje doorgekrast lijken te zijn, maar dat is het gevolg van dubbelzijdig kopiëren. Er is aan de achterkant wat gebeurd. Het amendement is bij dezen ingediend, ik hoef het niet voor te lezen maar het zal wel worden verspreid.

Is er iemand anders die het woord wil? Dat is niet het geval. Dan is het denk ik verstandig om even te schorsen tot we allemaal het amendement hebben. Ik schors de vergadering.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Ik heropen de vergadering. Ik neem aan dat u, net als ik, inmiddels beschikt over het amendement? Oké.

Is er iemand die een stemverklaring wenst af te leggen over het amendement? Mevrouw Wulfse.

Mevrouw WULFSE (VVD): Wij zullen tegen het amendement stemmen. Wij vinden het eigenlijk ook wel heel jammer, want we vinden het echt noodzakelijk dat we uit dat bestuur stappen. Maar om dan weer een heel circus daaromheen in te richten, is helemaal overbodig en het gaat ook helemaal niet richting de gedachte die wij in de basis hadden bij hoe we in de toekomst met deze gemeenschappelijke regelingen omgaan. Dus wij vinden het heel ongelukkig.

En wij vinden het ook wel een beetje lastig dat dan een aantal leden in zo'n Algemeen Bestuur namens de Staten deze dingen opstellen. Terwijl ik dan denk: namens wie? Nou goed, sorry, dat is even buiten de orde, het is puur een gedachte.

De heer HENSEN (SP): Hier groeit toch iets moois, want wij sluiten ons volledig aan bij de stemverklaring van de VVD.

De VOORZITTER: Anderen nog? Niet?

Dan gaan wij eerst stemmen over het amendement. Wie is er voor het amendement? Voor het amendement zijn de fracties van de Partij van de Arbeid, PVV, Groninger Belang, D66, de ChristenUnie, GroenLinks, de Fractie Kaatee, de Partij voor het Noorden en het CDA. Wie is

daartegen? Daartegen stemmen de fracties van de Partij voor de Dieren, de SP en de VVD. Dat betekent dat het amendement is aanvaard.

Dan nu de voordracht zelf. De heer Schmaal.

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Groninger Belang is tegenstander van gemeenschappelijke regelingen waarin de ene gedeputeerde de andere gedeputeerde controleert. Dus wij worden geacht tegen gestemd te hebben tegen besluitpunt 1, 2 en 3.

De VOORZITTER: Wie verder? Niemand?

Dan gaan we stemmen over de voordracht? Wie is daarvoor? Voor de voordracht stemmen de fracties van de Partij van de Arbeid, Groninger Belang, de PVV, de Partij voor de Dieren, de SP, D66, de ChristenUnie, GroenLinks, de VVD, de Fractie Kaatee, de Partij voor het Noorden en het CDA.

Nog even ter controle: meneer Schmaal, met de stemverklaring in de hand duid ik wat u zegt als zodanig, namelijk dat u instemt met de voordracht onder het voorbehoud van de drie genoemde besluitpunten. Klopt dat?

De heer SCHMAAL (Groninger Belang): Dat klopt, ja.

De VOORZITTER: Oké. Dan noteer ik u bij de fractie die voor gestemd hebben – ‘met inachtneming van de gemaakte opmerkingen namens Groninger Belang’, heet dat dan. Ja.

Wellicht ten overvloede: wie is daartegen? Niemand? Dat betekent dat de voordracht unaniem is aangenomen

#### **D. Voordracht beroepsgang tegen Instemmingsbesluit gasjaar 2018-2019**

De heer MASTENBROEK (SP): Wat ons betreft geen woordvoering nodig, eigenlijk. Maar laat ik toch zeggen dat wij heel erg blij zijn dat de provincie beroep instelt en dat wij graag het beroepsschrift nog tegemoetzien. Maar dat zal zijn als het al is ingediend, begrijp ik. Wij zijn heel blij dat dit signaal in ieder geval wordt afgegeven.

Mevrouw BEENEN (PvdA): Geen woordvoering, wij sluiten ons aan bij de woorden van de SP.

De VOORZITTER: Mag ik degene die dat ook zouden willen doen, in overweging geven om dat straks per stemverklaring te doen? Wie heeft er verder nog behoefte aan woordvoering? De VVD.

Mevrouw WULFSE (VVD): Kort. Ik had aangegeven namens de VVD dat wij een woordvoering zouden doen, maar ik begrijp dat niemand dat doet. Ik vind het een beetje rare figuur dat wij dat dan wél doen. Dus wij laten het bij een korte stemverklaring.

De heer RAM (PVV): Gezien de korte spreektijd die ik nog heb, heb ik nog enkele vragen.

Het Groninger Gasberaad heeft ook een duit in het zakje gedaan – om het zo maar te zeggen – en heeft gesproken van een slecht plan van aanpak. Men noemt het ‘technocratisch’. De vraag aan de gedeputeerde: deelt u deze conclusie?

Het Gasberaad zit toch met een aantal vragen dat wij ook wel delen over het nieuwe plan van aanpak. Wie is verantwoordelijk? Wie is aanspreekbaar? Wie heeft nou uiteindelijk daadwerkelijk de regie? Waar kan een bewoners nou terecht op het moment dat er iets aan de hand is? Dat is het verhaal dat ik hoor van bewoners, dat ze niet weten bij wie ze terecht kunnen en wie er aansprakelijk is. Dus dat zijn even een paar korte vragen die ik nog heb.

En een andere vraag die ik heb: de NAM is nu uit ‘het systeem’ gehaald – om het zo maar te zeggen, op een kleine achterdeur na. De rijksoverheid is nu verantwoordelijk. Is dit nou werkelijk een verbetering ten opzichte van de voorgaande situatie?

De VOORZITTER: Verder geen behoefte aan woordvoering? Dan is nu het woord aan de gedeputeerde.

De heer EIKENAAR (gedeputeerde): De heer Mastenbroek zei: “Ik zie graag het beroepsschrift tegemoet.” Nou, dat gaan we doen.

Voor de rest kreeg ik nog een aantal vragen van de heer Ram. Waar ik een beetje verrast door was, omdat dit agendapunt het beroepsschrift betreft en niet zozeer dat andere agendapunt, dat



ook bij de commissie besproken werd. Dat werd door D66 geagendeerd en dat ging met name hierover. De vragen die hier zijn gesteld, heb ik eigenlijk al zeer uitgebreid beantwoord in de Statencommissie. Dus ik kijk even naar de voorzitter hoe ik dat moet doen. Ik ben van harte bereid om daarover nogmaals hetzelfde verhaal te houden, maar ik suggereer de Handelingen er even op na te lezen.

De VOORZITTER: Zullen we het eens zo doen dat de gedeputeerde daarvan afziet, tenzij de heer Ram daar nu in een interruptie op terugkomt? Dat is het geval.

Gaat u door met uw betoog.

De heer EIKENAAR (gedeputeerde): Dat wás het betoog.

De VOORZITTER: Akkoord. Ja, dan moet je wennen aan elkaars beknoptheid. Ik kijk even rond of er behoefte bestaat aan een tweede termijn. Ik vermoed dat dat niet het geval is? Nee, oké.

Er zijn geen moties ingediend, geen amendementen. Wel is er een voordracht, waarvan het gepast is daarover te stemmen. We gaan erover stemmen.

Is er iemand die er nog behoefte aan heeft om daar een stemverklaring af te geven? Dat is al breed aangekondigd door mevrouw Wulfse, dus ik vermoed dat dat het geval is. Mevrouw Wulfse.

Mevrouw WULFSE (VVD): De VVD zal tegen dat beroep stemmen. Want dat besluit gaat over de hoogte van de gaswinning en we hebben ook in de stukken niet gezien dat het College een andere hoogte van die gaswinning wil.

Met de bezwaren die het College heeft op de versterking – dat heb ik in de commissie ook al aangegeven – kunnen wij wel iets. Maar wij denken dat het beter is dat in een stevig gesprek nog eens een keer te doen. Wij zullen zelf ook, op suggestie van de Partij voor het Noorden, dat doen middels een brief en die zullen we ook openbaar maken.

De heer MEENDERING (GroenLinks): Wij zien de punten die wij ingebracht hebben in de commissie, terug in deze voordracht en daar zullen we ook voor stemmen.

Mevrouw VAN KLEEF (CDA): Ja, wij zijn akkoord met deze manier om in beroep te gaan. Er waren afspraken wat betreft het gasbesluit en daar is niet volledig aan tegemoetgekomen. Vandaar dat wij dus akkoord zijn met deze beroepsprocedure.

De heer KAMMINGA (D66): D66 is ook akkoord met het in beroep gaan. We zijn blij met hoe GS dat verwoordt en ook met het feit dat het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en het VN-Kinderrechtenverdrag genoemd zijn in de brief. Daarmee stemmen wij in met deze voordracht.

De VOORZITTER: Zie ik nog iemand over het hoofd? Ik geloof dat dat niet zo is.

Dan stel ik voor dat we gaan stemmen. Wie is er voor de voordracht? Voor de voordracht hebben gestemd de fracties van de Partij van de Arbeid, de PVV, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, GroenLinks, de Fractie Kaatee, de Partij voor het Noorden en het CDA. Wie is daartegen? Daartegen stemt de fractie van de VVD. Dat betekent dat de voordracht is aanvaard.

## **E. Governance Nationaal Programma Groningen (*motiedebat*)**

Mevrouw WULFSE (VVD): Ik voer het woord niet namens de VVD, maar namens alle fracties.

Wij hebben in aanloop naar dit programma heel veel gesproken over de governance. We hebben een aantal fractievoorzitters erover gesproken, in het presidium hebben we erover gesproken. En waar het gaat het nou om? Wij willen eigenlijk met zo'n groot programma, dat tien jaar loopt, onze eigen kaderstellende en controlerende rol vooraf heel duidelijk maken. We hebben een kort gesprek gehad met de kwartiermakers, we hebben geprobeerd duidelijk te maken wat wij nu willen en wat wij van u als Statenfracties verwachten.

Gisteren hebben we nog een bespreking gehad met de raden en Staten. Daar bleek ook weer in hoe verschillend geïnformeerd we zijn en dat het nog lang niet op één lijn zit. We hebben daarin ook weer gezien dat de gedeputeerde, mevrouw Gräper, een aantal van de punten dat wij naar voren hebben gebracht, ook duidelijk heeft opgenomen en aangetoond daar goed oor en oog voor te hebben. Toch menen wij – om dat nog eens een keer te benadrukken en dat punt stevig neer te

zetten – dat te moeten verwoorden in een motie, zodat onze rol voor de komende jaren van tevoren goed duidelijk gemaakt wordt. En daartoe deze motie namens alle fracties.

De VOORZITTER: Dank u wel. Dan lees ik nu de motie voor met nummer 452, met als titel 'Governance NPG'. De motie is ingediend door de fractie van de VVD, mede namens de fracties van de SP, de Partij van de Arbeid, het CDA, de Partij voor het Noorden, Groninger Belang, de Partij voor de Dieren, GroenLinks, de ChristenUnie, D66 en de Fractie Kaatee:

'Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 19 december 2018,  
Constaterende dat

- het Startdocument NPG d.d. 5 oktober 2018 de hoofdlijnen bevat voor een gezamenlijk investeringsprogramma van Rijk en regio als uitvoering van het akkoord dat de deelnemende besturen hebben bereikt in december 2017;
- de kwartiermakers op 20 oktober 2018 van de provincie de opdracht hebben gekregen om samen met de regionale stakeholders en de raden en Staten het Startdocument NPG uit te werken op inhoud en financiering en governance, en te zorgen voor een dialoog over het perspectief voor Groningen;

Spreekt als hun mening uit dat

- het NPG alleen kan slagen als alle betrokkenen, ieder vanuit de eigen rol en taak, zich inzetten en verantwoordelijk weten voor de gezamenlijke doelstellingen in het NPG c.q. het nieuwe perspectief voor Groningen;

de regionale vertegenwoordigingen, PS en de betrokken raden, de ruimte en tijd moeten worden geboden om zich te buigen over een duurzame governancestructuur die recht doet aan het belang van een voortvarende uitvoering van het NPG enerzijds en de rol van volksvertegenwoordigingen als kadersteller en controleur anderzijds;

Verzoeken het College van Gedeputeerde Staten om

1. bij de kwartiermakers aan te dringen op de uitwerking van een voorstel over de governancestructuur van het NPG die recht doet aan de eigenstandige positie van de volksvertegenwoordigingen;
2. het voorstel van de kwartiermakers over de governance samen met het uitgewerkte Startdocument voor te leggen aan de raden en Staten, zodat zij zich hierover kunnen uitspreken vóórdat het definitieve NPG wordt vastgesteld;

En gaan over tot de orde van de dag!

Ik kijk eens even rond of er bij andere fracties nog behoefte bestaat aan woordvoering? Dat is niet het geval. Dan kijk ik naar het College en geef het woord aan mevrouw Gräper – gedeputeerde Gräper.

Mevrouw GRÄPER (gedeputeerde): In de goede traditie van de heer Vonhoff.

We hebben denk ik gisteren – zoals mevrouw Wulfse daar ook al naar verwees – met elkaar uitgebreid gesproken over hoe de rol van de Staten en de raden in een complex programma als dat van het Nationaal Programma Groningen nou op een goede manier ingevuld kan worden. En we hebben ook al eerder met elkaar gedeeld, bij de bespreking van het Startdocument in oktober, dat dat best een ingewikkelde puzzel is. Waar we denk ik ook met elkaar de komende jaren onszelf, steeds meer optredend in netwerkachtige samenwerkingen c.q. structuren, steeds vaker de vraag moeten stellen: hoe ga je daar dan ook in je democratische controle en je kaderstellende rol mee om?

Wij hebben bij de presentatie van het Nationaal Programma Groningen heel nadrukkelijk gezegd dat het een programma van, voor en door de Groningers is. En dan ligt het voor de hand – ik heb dat gisteravond ook gezegd – dat de vertegenwoordigers van die Groningers, u en de raadsleden in onze provincie, bij uitstek ook in de positie gebracht worden om ook mee te kunnen denken en mede sturing te kunnen geven aan hoe dat programma er ook uit zou moeten zien.

In uw motie, in de constatering, staat alleen één klein foutje – als ik het zo mag zeggen. U geeft namelijk aan dat de provincie de opdracht heeft gegeven aan de kwartiermakers. Dat is niet alleen de provincie, maar dat waren de provincie, de gemeenten en het Rijk samen. En dat geeft meteen ook de complexiteit van die ingewikkelde puzzel aan hoe je dat ook met elkaar doet.

In uw motie spreekt u denk ik terecht uit dat die zoektocht ook wel een complexe is niet alleen maar vanwege de samenstelling van die verschillende partijen en verschillende betrokkenheden en die samenleving die je er ook nog eens een keertje bij wilt betrekken, maar ook dat er een goede balans gevonden moet worden tussen het belang aan de ene kant van die voortvarende uitvoering en aan de andere kant toch ook wel die goede en op ordentelijke wijze verloopende kaderstellende rol van uw Staten en de raden.

Wij hebben gisteren – en mevrouw Wulfse wees daar ook al op – geconstateerd dat daar de verschillende raden en Staten ook andere startposities kennen. Ik heb gisteren ook toegezegd, in de Stuurgroep van het Nationaal Programma daar ook expliciet aandacht voor te zullen vragen en aan te zullen besteden om te kijken hoe we die verschillende posities bij elkaar kunnen brengen, zodat we straks uiteindelijk met elkaar ook in die gezamenlijkheid de juiste rol en positie kunnen geven.

U verzoekt ons College twee dingen. In de eerste plaats bij de kwartiermakers erop aan te dringen om in de uitwerking heel nadrukkelijk recht te doen aan de eigenstandige positie van raden en Staten. Ik zou bijna willen zeggen: dat is de kern van de opdracht van de kwartiermakers. En ik denk ook dat dat precies vanuit wat ik net ook zei, dat als het een programma van, voor en door Groningers zou moeten zijn, u als volksvertegenwoordigers van die Groningers ook echt die goede plek zou moeten krijgen. Dus ik zal dat verzoek ook zeker inwilligen en nogmaals er bij die kwartiermakers op aandringen dat dit ook precies is waar wij de antwoorden in zoeken.

Ik heb gisteren u meegenomen in hoe wij het als Stuurgroep voor ogen zien hoe we u betrekken bij het vervolg. We hebben gisteren met elkaar de eerste presentatie van de contouren van het tussentijdse ophalen vanuit de werkgroepen gegeven. Ons voorstel is om daar in januari over verder door te praten, zodat u zich daar ideeën bij kunt vormen en uw tijd tussen Kerst en Oud en Nieuw kunt gebruiken om daarover na en door te denken.

In februari is ons voorstel om met de 90-procentsversie in alle raden en Staten gewoon de normale behandeling in een regulier proces te doen. En als ik uw motie lees, dan is dat feitelijk ook het uitgewerkte Startdocument waar u om vraagt. Ik zal er bij de kwartiermakers op aandringen – want dat is ook wat uw motie ons vraagt – in die 90-procentsversie nadrukkelijk aandacht te besteden aan die governance, zodat u ook nadrukkelijk daar een dusdanige richting aan kunt geven en u ook een goed gesprek en een goed debat over kunt voeren.

Daarna zal er een bestuurlijk overleg plaatsvinden waar het Nationaal Programma wordt vastgesteld, onder voorbehoud van het instemmen door raden en Staten. Dus daarna komt het Programma sowieso nog een keer bij u terug om u ook daadwerkelijk in de gelegenheid te kunnen stellen om het Programma ook vast te stellen. Daarmee doen we volgens mij ook recht aan de oproep die uw motie doet. Ik denk een terechte oproep, want zoals ik zonet ook al zei: zonder die vertegenwoordigers van die Groningers is het buitengewoon ingewikkeld om een programma te maken van, voor en door Groningers.

De VOORZITTER: Wij beschikken nog niet over de motie, geloof ik. Ja, virtueel wel, want zij is met u allen overlegd. Maar zullen we even wachten tot zij rondgedeeld is? Dat doen we.

Ik schors even de vergadering.

[Schorsing]

De VOORZITTER: Wij heropenen de vergadering.

Wij zijn allemaal voorzien nu van de motie in papiervorm, geloof ik, hè? Ik sluit de beraadslaging en ik kijk even rond of er iemand behoefte heeft om een stemverklaring af te leggen. Ik denk dat dat niet zo is.

Dan gaan we stemmen. Wie is er voor de motie met nummer 452, met als titel 'Governance NPG'? Voor de motie hebben gestemd de fracties van de Partij van de Arbeid, de PVV, de Partij voor de Dieren, Groninger Belang, de SP, D66, de ChristenUnie, de VVD, GroenLinks, de Fractie Kaatee, de Partij voor het Noorden en het CDA. Wie is tegen? Niemand is tegen. Dan is deze motie unaniem aanvaard.

## **4. Hamerstukken**

### **A. Voordracht Vaststelling Provinciaal Inpassingplan Waterberging en Natuur Zuidelijk Westerkwartier (2018-47), 16 oktober 2018**

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.

**B. Voordracht Vaststelling wijziging van de Verordening op de instelling en invordering van de nazorgheffing provincie Groningen (2018-48), 16 oktober 2018**

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.

**C. Voordracht Vaststelling van het Normenkader voor de rechtmatigheidstoets 2018 en de goedkeurings- en rapporteringstoleranties ten behoeve van de accountantscontrole op de Jaarrekening 2018 (2018-49), 16 oktober 2018**

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.

**D. Voordracht Realisatiebesluit voor de Wunderline (2018-50), 30 oktober 2018**

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.

**E. Voordracht Realisatiebesluit voor de Herinrichting Winsum (2018-51), 30 oktober 2018**

Mevrouw VOERMAN (PvdD): Wij worden geacht tegen te hebben gestemd.

Zonder beraadslaging of stemming conform besloten, waarbij de fractie van de Partij voor de Dieren wordt geacht tegen te hebben gestemd.

**F. Voordracht Financieringsstatuut 2018 (2018-53), 13 november 2018**

[Zonder beraadslaging of stemming conform besloten.]

**5. Ingekomen brieven**

**A. Ingekomen brieven van Gedeputeerde Staten**

-

**B. Ingekomen brieven van derden**

-

**C. Nagekomen brieven van derden**

-

## **6. Kortetermijnagenda volgende cyclus commissievergaderingen**

Ongewijzigd vastgesteld.

## **7. Notulen voorgaande vergadering van 14 november 2018**

Ongewijzigd vastgesteld.

## **8. Sluiting**

De VOORZITTER: En dan ben ik toe aan het eind van de laatste vergadering van dit kalenderjaar en wens ik alle leden van de Staten én van het College en iedereen die het heeft volgehouden op de publieke tribune en alle kijkers thuis, goede Kerstdagen en een geweldig Nieuwjaar.

Maar eerst is natuurlijk nog het woord aan de voorzitter van de jury voor de Triple-V Trofee. Ik denk dat het jury het vandaag moeilijk had, want er waren veel mensen die het goed deden.

De heer BRADER (juryvoorzitter Triple-V Trofee): U refereerde er al aan dat het niveau van de Statenleden om te debatteren via de voorzitter, groeiende is. En inderdaad, het blijkt toch dat een aantal Statenleden gemakkelijk in de schaduw van de vorige winnaar hebben kunnen staan en uit die vier heb ik dan eentje moeten kiezen.

Er waren weliswaar twee bij die gezien hun ervaring – daar ben ik niet verbaasd over – zo hoog gescoord hebben. Maar die moeten toch ook weer in de schaduw staan van een van de Statenleden die werkelijk foutloos heeft gedebatteerd – met name aan de interruptiemicrofoon. En dat is mevrouw Voerman van de Partij voor de Dieren. [Overhandigt de Triple-V Trofee aan mevrouw Voerman.]

De VOORZITTER: Diegenen onder u die willen kennismaken met de schrijver van de biografie 'Liberaal zwaargewicht' en misschien wel een handtekening willen scoren – want daar wordt het boek veel meer waard van – kunnen terecht bij die meneer daar op de tribune. Maar ik denk dat hij straks wel in het atrium terug te vinden is. Met een goed glas, geheel in de traditie van heer Vonhoff.

De vergadering is gesloten.

## **AGENDAPUNT 3.C**

### **Amendement 48 'Statenberaad Noordelijke Samenwerking'**

**(ingediend door de fractie van GroenLinks, mede namens Groninger Belang, D66, CDA en de Partij voor het Noorden)**

Provinciale Staten van Groningen, in vergadering bijeen op 19 december 2018 ter behandeling van de Wijziging en uittreding uit de gemeenschappelijke regeling SNN;

Besluiten:

Het bij de voordracht horende ontwerpbesluit aanvullend te wijzigen, door toevoeging van een nieuw onderdeel 4:

4. Met ingang van 1 januari 2019 in te stellen het Statenberaad Noordelijke Samenwerking. Het DB van SNN faciliteert het Statenberaad Noordelijke Samenwerking door dit regulier van informatie over de agenda c.a. van de zogenoemde beleidsinhoudelijke tafels te voorzien.

*Toelichting:*

*In de voorgestelde wijziging van de gemeenschappelijke regeling SNN wordt voorgesteld de uitvoeringstaken en het werkgeverschap van lobbyisten per 1 januari 2019 onder te brengen in een gemeenschappelijke regeling, bestaande uit leden van het College van Gedeputeerde Staten (zie artikel 4, Taken in de Wijziging Gemeenschappelijke Regeling SNN). Provinciale Staten maken volgens het voorstel vanaf dat moment geen deel meer uit van de gemeenschappelijke regeling. Het SNN blijft een rol vervullen in 'de inhoudelijke agenda en afstemming van beleid' en 'dit raakt de kaderstellende rol van PS'en', aldus het DB-SNN (brief UP-18-01713, bijgevoegd). In de voorgestelde wijziging van de GR/SNN 3.0 en in voornoemde brief wordt dit de facto gekoppeld aan de p&c-cycli van de afzonderlijke PS'en. 'Uw Staten kunnen dan uw College van GS aanwijzingen geven over de thema's en doelen van samenwerking en over de voortgang daarvan GS ter verantwoording roepen.' (brief UP-18-01713).*

*In de aangenomen motie op dit punt ('Nieuwe voor oude schoenen') die in drie betrokken PS'en met brede steun is aangenomen, wordt geconstateerd dat er nog 'geen platform is vanuit de drie Provinciale Staten om met elkaar van gedachten te wisselen over politieke keuzes en prioriteiten.' Het Statenberaad Noordelijke Samenwerking vult deze omissie. Het is als het ware de 'nieuwe schoen'. Het Statenberaad is een commissie bestaande uit (net als nu in het AB: drie keer drie) leden benoemd als vertegenwoordiging namens Provinciale Staten van Groningen, Fryslân en Drenthe die een katalysator vormt tussen de betrokken Staten.*

*Het Statenberaad stimuleert de informatievoorziening aan de Provinciale Staten over de noordelijke samenwerking, onderlinge ontmoeting, de agendering van gezamenlijke thema's en bespreekt de noordelijke lobbyprioriteiten. Het Statenberaad faciliteert een Noordelijke Statendag. Dit is een gezamenlijk ontmoetingsmoment van noordelijke Statenleden. De Noordelijke Statendag kan als katalysatormoment fungeren voor de informatievoorziening en daar waar gewenst een rol vervullen in de voorbereiding van gezamenlijke politieke besluitvorming in de afzonderlijke Statenvergaderingen. Het Statenberaad komt ten minste twee keer per jaar bijeen, of vaker als drie leden van het Statenberaad daarom vragen.*

*Qua werkwijze wil het Statenberaad een entamerende rol vervullen door middel van het organiseren van bijeenkomsten en het benutten van nieuwe communicatiemogelijkheden, zoals een digitaal platform. Waar nodig volgen de benodigde praktische voorstellen. Het Statenberaad wordt ondersteund door de Statengriffies in samenwerking met de SNN-organisatie. De facilitering van de informatievoorziening vanuit het DB is een praktische afspraak. Het DB fungeert als het ware als een 'postbus'; via de 'postbus' c.q. de portefeuillehouders wordt het Statenberaad voorzien van informatie over wat gewisseld wordt bij de beleidsinhoudelijke tafels. Hetgeen tegemoetkomt aan de informatiewens vanuit het Statenberaad. Dit staat los van de formele structuur: de actieve informatieplicht is en blijft bij de Colleges richting de afzonderlijke Staten. Dit verandert net.*

*De huidige gezamenlijke AB-leden van het SNN adviseren positief richting de drie betrokken Provinciale Staten over dit amendement.*